

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Darian Leader

KESİNLİKLE BİPOLAR

Après-coup Serisi

αληθεια

aletheia kitap

KESİNLİKLE BİPOLAR

Darian Leader

Aletheia Kitap - 6
Après-Coup Serisi - 1

Kesinlikle Bipolar

Çeviri Editörleri: Ceren Korulsan, Özgür Ögütçen
Çevirmen: Ferhat Jak İçöz
Kapak Görseli: Aslıhan Kurt Beierlein
Baskı Hazırlık ve Kapak Grafiği: Şirin Doğan

Strictly Bipolar
©Darian Leader - 2013

Baskı: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Deve Kaldırım Cad. Gelincik Sok.
No:6 Kat:3 Bağcılar - İstanbul
Tel: (0212) 445 32 38
Sertifika No: 22749

1. baskı: İstanbul - Mart, 2018
ISBN: 978-605-66219-4-9

© Aletheia Kitap - Ferhat Jak İçöz
Sertifika No: 32928

Büyük Hendek Cad. 21/4 Beyoğlu - Galata/ İstanbul
T: 0212 243 15 43
www.aletheiakitap.com - info@aletheiakitap.com

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

KESİNLİKLE BİPOLAR

Darian Leader

αληθεια aletheia kitap

Après-Coup Serisine Önsöz

Bu serinin amacı Türkçe’de gitgide yaygınlaşan Lacancı metinlere kendi ölçeğinde katkıda bulunmaktır. Bu amaçla belirli kavramları ve bunların etrafında oluşmuş olan güncel tartışmaları okurlara sunmayı hedefliyoruz. Ele alınan konuların güncelliği her bir kitabın yayımlanmasıyla kendisini ortaya koyacak diye umut ediyoruz. Bahis konusu olan kavram ve tartışmaların Türkçe’de dolaşıma sokulmasıyla, öncelikle bunlardan haberdar olmak, sonra bunları özümsemek ve son olarak ise bu tartışmalara katkıda bulunmak mümkün hale gelebilir. Bu karşılaşmanın olabildiğince kapsamlı ve nitelikli olması için çaba sarf ediyoruz. Kitaplar kitaplara, metinler metinlere, yazarlar yazarlara gönderme yaptıkça, psikanaliz pratiğinin kendisinin de bunun içinde dönüşeceği olan kanaati bu alandaki pek çok insan paylaşır muhtemelen. Bunu salt bir kitap arşivi gibi, kendi kendine açılan bir otomaton gibi ele almaktansa, her bir metnin müdahalesini, katkısını ve eksiğini psikanaliz pratiği -ya da daha doğru bir ifadeyle praxis’i- içinde değerlendirmek isabetli olur.

Lacancı psikanaliz sadece kitaplar, vaka öyküleri, konferans metinleri, makaleler, seminerler ve dergilerden oluşmaz kuşkusuz, ama bunlarla birlikte vardır. Bunlara ek olarak kişisel psikanaliz süre-

ci, vakalar için süpervizyon/kontrol almak, diğer klinisyenlerin vaka tartışmalarını dinlemek, -eğer varsa- hastanelerde Lacancıların birebir yaptıkları görüşmeleri izlemek ve diğer klinik alanlar Lacancı psikanalizin olmazsa olmaz öğeleridir. Bunların tümü bir bütün oluşturur, ama sürekli-yapım-halinde-olan bir bütün, tamamlanmış bir bütün değil.

Lacancı psikanaliz klinik olarak yaygınlaştıkça, Lacancı kavramların hem kuramsal olarak hem de çeviri meseleleri açısından zihnimize yer etmesi çok daha kolay olacaktır. Bilindiği üzere Lacan'ın metinlerinin çok azı önceki yıllarda dilimize çevrildi, bu ilk çabalar takdir edilmeye değer. Bundan sonra çok daha uzun bir yol var, ama en azından bu yola bir başlangıç yapıldı. Kendimizi Lacan'a ilişkin yargıların ve önyargıların ötesinde konumlandırabilmek, ancak ve sadece onun ve öğrencilerinin pratiğiyle ve metinleriyle doğrudan karşılaşma sayesinde mümkün olabilir. Bu bir imkan meselesiydi, fakat şu anda bir "imkâna" dönüştü, çünkü bu alanda somut adımlar atıldı ve atılmaya devam ediyor. İşte elinizdeki bu seri de bu somutlaşmanın, ete kemiğe bürünmenin parçalarından birisi.

Umarız ki bu kitaplarla başladığınız Lacancılık yolu çok daha uzaklara gider.

Ceren Korulsan

Özgür Öğütçen

Après-Coup Serisi Editörleri

Kesinlikle Bipolar'a Önsöz

Darian Leader'ın bize bu kitapta söylediği gibi 80'lerde ıstırapın adı depresyondur ve derman ise önce trisiklik antidepresanlarla ardından da SSRI'ların, selektif serotonin geri alım inhibitörlerinin yani yeni nesil antidepresanların keşfiyle gelmişti. Bu dönem neredeyse 90'lı yılların sonuna kadar devam etti.

90'lı yılların sonu ve 2000'lerden itibaren ise, ilkinin yerinde artık yeni bir gösteren vardı psikiyatrik söylemde: "bipolar". Eğer hastanın antidepresan kullanımına rağmen depresyonu geçmediyse yahut öfkeli ya da sinirli olduğu gözleniyorsa bunun yalnızca bir anlamı olabilirdi: Klinisyen bipolar bozukluğa dair belirtileri doğru okuyamamış demektir. Peki bu bakış açısına göre depresif duygulanımı olan birisinin ne-reye kadar sinirli olmaya hakkı var ve nereden sonra o artık bipolar 2 tanısı alır? Darian Leader *The New Black: Mourning, Melancholia and Depression* adlı kitabında depresyondan şöyle bahseder: "Toplumsal olarak kapitalist ekonominin yükselişi ve sosyal desteğin zayıflaması ile bireyin baskı altında oluşunu düşünürsek bu perspektifte depresyon 1900'lü yılların histerisi olarak görülebilir. Efendiye karşı protesto olarak okunabilir. Depresyon, bu türde bir üretkenlik kavramına karşı çıkmaktır". Meseleyi bu şekilde ele almak, bir yandan güncel depresyon anlayışını tersi-

ne çevirirken, diğer yandan farklı kaynaklarda %25 ile %45 arasında bir sıklıkta olduğundan bahsedilen bu “salgın” hastalığın kavramsallaştırılmasını sorguluyor. Nasıl oldu da yüzyılın başında %1 ila %2 arasında bir sıklıkta olduğu ifade edilen bir hastalık şimdi böyle bir yaygınlığa ulaşabildi? Aynı soru şüphesiz ki bipolar bozukluk için de sorulmalıdır.

DSM sınıflamasında psikiyatrinin eski manik depresif psikoz tanısı, artık bipolar bozukluk şemsiyesinin altına taşınmıştır ve yeni adı Bipolar Bozukluk 1’dir. Daha az şiddetliyse buna Bipolar Bozukluk 2 denmektedir. Böylece psikiyatrik anlayış, manik depresif psikozdan bipolar spektruma geçiş yapmış oldu. Hatta bu tanı, süreç içinde psikoz ve şizofreni tanısının dahi önüne geçti. Hatta öyle ki birbirinden farklı tezahürleri olan psikotik hastalardan, hiç psikotik belirtisi olmayan hastalara ve nevrotiklere kadar uzanan geniş bir tanı kategorisine dönüştü. Bipolar spektrum tanısının ateşli bir destekçisi olan psikiyatrist Agop Akiskal’in siklotimiden bipolar spektruma yolculuğu, diğer bipolar spektrum taraftarı yazarların da desteğiyle, içinde herkese yer olan uçsuz bucaksız bir alana dönüştü. Bununla birlikte melankoli psikiyatrik terminolojiden tamamen silindi ve manik depresif psikozdaki depresyonla melankolinin ayırımına dair tartışma tedavülden kalktı. Artık bunlardan hiç bahsedilmez oldu.

Bipolar bozukluğun merkezine oturan parametre “duygudurum”dur ve en temel hedef ise duygudurumun normal olmasının sağlanmasıdır. Duygudurumun taşıdığı önem karşısında hastaların sözleri ve çağrışımları iyi ihtimalle ikincil bir öneme haizdir, hatta çoğu zaman tamamıyla ihmal edilebilirdir. Öte yandan hastaların sözleriyle bu kadar az ilgilenilmesi başlı başına çok şaşırtıcı değil mi?

Bir yandan hastaların uzmanlara inancı gittikçe azalırken, diğer yandan kendisini “bipolar” olarak tanımlayanların sayısı günden güne artmaktadır. Fakat bu artışı ilaç sektörüne yükleyip manik depresif psikoz hiç yokmuş ya da ilaçlar tamamen gereksizmiş gibi görmek de söz konusu olamaz. Bu çerçevede içerisinde klinisyene ilaç kombinasyonları dışında bir kavramsallaştırma gerekmez mi? İşte, elinizdeki kitap tüm bu soruların peşinden gidiyor.

Darian Leader Kesinlikle Bipolar’da manik depresif psikozu teker teker hastalardan ve onların sözlerinden yola çıkarak anlatıyor. Lacan’ın Televizyon’da söylediği gibi “o konuşur” ve “o dile tabidir.” Leader hastaların söylediklerinin neden önemli olduğunu ve çağrışımların içinde bazen söyleneni duymanın hiç de kolay olmadığını anlamamızı sağlıyor. Bunun kolay olmaması söylenenlerin geçersiz olduğu anlamına gelmez. Sözler ve dil konuşan varlığa özgüdür, yalan söylemek de öyle ve hatta yalan söylemeden

yalan söylüyormuş gibi yapmak da. Bu, sözceleme ile beyanın aynı olmadığını gösterir. Sözler anlamlı olabilir, sözler tamamen boş laflardan ibaret olabilir veya konuşan varlığın hakikatini taşıyabilirler. Lacan'ın Arzu ve Onun Yorumlanması adlı seminerinde söylediği gibi, eğer özne konuşuyorsa o Öteki'ne "dahil olmuş" demektir. Darian Leader manide hastaların nasıl "birine" konuştuklarını bize anlatır. Öznenin dile girmesi onun bölünmesi anlamına gelir. Öyleyse konuşan varlık olmak Öteki'yle ilişki içinde olmak demektir. Bu kitapta Darian Leader maninin nasıl oluştuğunu ve duygudurumun yükselişinin konuşmayla ilişkisini anlatıyor.

Manik hastalar şizofreniden muzdarip bireylerin aksine, paranoid hezeyanları olmazsa, Öteki'yle iyimser bir ilişki içindedirler. Fakat bu bağlantıyı sürekli canlı tutmak gerekmektedir. Durmadan konuşmak, durmak dinlenmek bilmez bir devinim içinde olmak, neredeyse hiç planlamadan cinsel ilişki kurmak hep bağlantıyı canlı tutmak içindir. Fikirler birbirini kovalarken ve planların sonuçları daima başarıyı getirecekken, manik, çevresindekilere de oldukça eli açık davranır. Sanki o hep çevresindekilere borçludur ve elindekileri onlara vermelidir. Melankolik ise farklıdır, o bizzat kendisi suçludur, kendisini bir çeşit şeytan gibi görmektedir. Şüphesiz ki, nevrotik birisi de kendisini suçlayabilir ama melankolik kendisini tamamen değersiz biri olarak, bir

tür günahkar gibi görmektedir. Melankolik kendisini yetersiz hissetmez. O yetersiz olduğunu bilir! Burada şüphe değil kesinlik vardır. Kendisini hatalarından dolayı aralıksız biçimde suçlar. Hiçbir telkin, öneri onu durduramaz, ikna edemez. O suçludur! Darian Leader bize melankolinin manik depresif psikozun depresyonundan nasıl farklı olduğuna dair de ayrıntılı açıklamalar getiriyor. Vakalardan yola çıkarak klinikte karşılaşılan fakat teorik ve klinik olarak neredeyse hiç tartışılmayan pek çok ayrıntıyı okurun önüne seriyor.

Özne iki kutup arasında bölünmüştür: dil ve jouissance. Lacan öznenin gösterenlere tabi olduğunu ve bir gösterenin özneyi öteki gösteren için temsil ettiğini söylerken diğer yandan öğretisinin sonunda parletre'den, yani konuşanvarlıktan bahsettiğinde gösterenin öznesi ile jouissance'ın öznesini birbirine düğümler. Bu, öznenin yapısının bipolaritesini yani iki kutupluluğunu söylemek anlamına gelir. Öyleyse bipolarite öznel bir bölünmenin ifadesidir ve afektlerin devinimi ile tezahür eder.

Fakat halihazırdaki bilimsel söylemde özne artık bölünmüş özne değil "bipolar"dır. Nerede bir semptom varsa orada özne de vardır ve arzu her öznde semptom aracılığıyla tekilliği üretir. Psikanalizin etiği, terapötiğin ötesinde hastaların söylediklerinden yola çıkarak bunu aramayı gerektirir.

İşte bu kitap serisi de sayılan bütün bu gerekçelerle ortaya çıktı: Bir başlangıç anlamında ve devamı gelecek bir seri olarak.

Bu kitabın ortaya çıkmasında ve sizlere ulaşmasında iki kişinin adını anmamak olmaz; Ferhat Jak İçöz ve Büşra Tarçalır Erol. Onların katkısı, azmi ve entelektüel enerjileri olmasaydı elinizdeki bu kitap Türkçe olarak ortaya çıkamazdı. Ayrıca Ferhat Jak İçöz'e yaptığı bu yalın, akıcı ve incelikli çeviri için ikinci defa teşekkür etmek istiyoruz. Bu kitap seriyeye bir başlangıç oluşturdu, devamının en kısa sürede gelmesi dileklerimizle...

Ceren Korulsan

Özgür Öğütçen

Après-Coup Serisi Editörleri

Kesinlikle Bipolar

Eğer savaş sonrası dönem “kaygı çağı” ve 80’ler ve 90’lar da “antidepresan çağı” olarak görülmekteyse, şu anda da bipolar çağını yaşamaktayız. Bu, bir zamanlar toplumun yüzde birinden daha azına konan bir tanı iken, artık Amerikalıların neredeyse yüzde yirmi beşinin bir tip bipolar durumdan mustarip olduğu tahmin edilmektedir. Duygudurumu dengeleyen ilaçlar, yetişkinlerdeki kadar sıklıkta çocuklara da reçete edilmektedir. 1990’ların ortasından beri çocuklara yazılan reçetelerde yüzde dört yüz bir artış görülürken, toplamda bu tanının konma sıklığı yüzde dört bin artmıştır. Bugün artık önemli olan soru “Bipolar mısın?” değil, daha ziyade “Ne kadar bipolarısın?” olmuştur.

Catherine Zeta-Jones, Stephen Fry, Jean-Claude Van Damme, Demi Lovato, Adam Ant, Tom Fletcher ve Linda Hamilton gibi ünlüler bipolar olma durumlarına dair demeçler verirken, konu ile ilgili hatıra ve kişisel gelişim kitapları kitap pazarına bir sel gibi akmaya devam etmektedir. Homeland'deki CIA ajanı Carrie Mathison ve Silver Linings Playbook'taki eski öğretmen Pat Solitano bipolar olarak tasvir edilirken, çocuk kitabı Scooby-Doo'da bile bu tanıdan bahsedilmektedir.

İş dünyasına dair kitaplar, piyasalarda varlık gösterebilmek için belli bir derecede maninin geliştirilmesi gerektiğini savunurken, yöneticilere satışlarını ve üretkenliklerini artırmak için nasıl daha manik olabilecekleri öğretilmektedir. Medya patronu Ted Turner, medya sektöründe öfkeli ve kararlı bir açık deniz kaptanı olarak gösterilirken, Turner'ın lityumu bıraktığı da açıklanmaktadır. Rakiplerinin vay haline! Hollywood'da yıldızlar, menajerlerini peşlerine takıp psikiyatristlerini ziyaret etmektedir. Menajerler verilen ilacın maniyi kontrol altında tuttuğundan, ama çok da fazla yok etmediğinden emin olmak için bu ziyaretlerin bir parçası olmuş durumdalar. Belki de hiçbir yerde olmadığı kadar Hollywood'da ilaç düzenlemelerinin kariyer ve hayat tarzı gerekliliklerine uydurulduğuna tanık olmaktayız.

Maninin erken dönemlerine özgü kendine güven, zindelik ve enerji, günümüz iş hayatının talep ettiği başarıya dair nasihatlere, üretkenliğe ve yoğun adanmışlığa o kadar uygundur ki! İş güvencesinin ve güvenliğinin gitgide yok olduğu, çılgınca rekabet içerisindeki bir dünyada çalışanlar, değerli olduklarını daha uzun saatler çalışarak ve de ellerindeki projelere ve ürünlere gittikçe artan bir mest oluşla yaklaştıklarını haykırarak kanıtlamak zorundalar. Tükenmişlik ve bitkinlik nedeniyle alınan izinler ise bir şeylerin yanlış olduğuna dair kanıt olarak görülmektense, iş tanımının neredeyse doğal bir parçası olarak kabul görmektedir.

Aynı zamanda klasik psikiyatrinin mani ataklarına atfettiği özellikler kişisel gelişim hedefleri adı altında birebir karşımıza çıkmaktadır. Kişisel gelişim kitapları ve terapistler, kendine saygı, hiç durmadan artan bir kendine güven ve iyi olma hali gibi kavramların reklamını yapmaktadırlar. Bize hiçbir şeyin imkansız olmadığını ve rüyalarımızı takip etmemiz gerektiğini söylemektedirler. Ve bir zamanlar, maninin en başta gelen belirtisi olarak, diğer insanlarla zorlantılı bir şekilde bağ kurma çabası gösterirdik. Bugün bunu yapmak neredeyse bir mecburiyet: Eğer Facebook'ta veya Twitter'da yoksanız, bir sorunuz var demektir. Bir zamanlar manik-depresif psikozun klinik göstergeleri olan unsurlar şimdi terapinin ve yaşam koçluğunun amaçları haline geldi.

Ancak “manik” davranışların böylesine teşvik edilmesinin ötesinde, gerçekten manik-depresyonu olanlar, duygudurum dönemlerine eşlik eden korkunç dibe vuruşlar ve kâbusu andıran yoğun çöküşler anlatmaktadır. Maniyle gelen güç, kendine güven ve diğer insanlarla bağlantıda olma hissi kişinin inanılmaz derecede canlı hissetmesini sağlarken, aynı zamanda kişiyi ölüme hiç olmadığı kadar yakınlaştırır. Bipolar olmanın çelişkisi defalarca kez gözlemlenmiştir: Manik-depresif öznelere için bir soru şu olabilir: bir düğmeye basıp bipolar özelliklerini yok etmek isterler mi? Cevap hayır! Ancak aynı kişiler, tüm birikimlerini devasa bir alışveriş çılgınlığında kaybedebilir, ailelerini terk ve ihmal ederek onlara zarar verebilir veya sonu iyi olmayacak kahramanlıkların veya hedonist eylemlerin sonucunda hayatlarını riske atarak kendilerini sıklıkla hastanede bulabilirler.

Nasıl oldu da bipolar kişiler böylesine her yerde karşımıza çıkar oldular? Bipolaritedeki yükselişler ve düşüşler değişen ekonomik şartların bir sonucu mu? Süreğen enerji patlamaları bir mesleğin istikrarlı biçimde icra edilmesindeki geleneksel görüntünün yerini mi alıyor? Ve işyerlerindeki sıklıkla içi boş “mani” muhabbetlerinin ötesinde, tıpkı psikiyatristlerin bir zamanlar manik-depresif dedikleri durumla aynı olan gerçek bir bipolar hal var mı? Bipolar durum, yirmi birinci yüzyılın başlarında hayat tarzının garip ve sarsıcı ritmine uyuyor gibi görünebilir, an-

cak manik-depresyonu deneyimleyenlere kulak verecek olursak bahsi geçen çok ciddi bir durumdur.

Yüz yıl önce “bipolar” kavramına son derece nadir rastlanırdı. Psikiyatri dünyasında ilk olarak on dokuzuncu yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanmış, ancak 80’lerden itibaren ve özellikle 90’larda her eve lazım bir sözcük olana kadarki dönemde gerçek anlamda önem kazanmıştır. Bu yeni ortaya çıkan popülerlik nereden gelmektedir? Bu noktada psikiyatri tarihçilerinin hepsi aynı gözlemde bulunmaktadır. Bu popülerlik, tam da 90’ların ortasında en çok satan ana akım antidepresanların patentlerinin bitmesiyle ve ilaç endüstrisinde bipolarlığın aniden devasa boyutta pazarlama bütçeleri alması ile gelmiştir.

İnternet siteleri insanların kendilerine tanı koymasına yardımcı olurken, gazete makaleleri ve ekleri bir anda sanki tek gerçeklikmiş gibi bipolardan bahsetmeye başladı. Ve bunların hepsi kısmen veya tamamen ilaç endüstrisi tarafından fonlanmaktaydı. İnternette dolanan anketler birkaç dakikada kendi kendine teşhisi mümkün kılarken, insanların yaşadıkları zorluğun en nihayetinde bir adı olmuş gibiydi. Nasıl ki 80’lerde insanlar “depresyona” yakalandıklarını en nihayetinde anlamışlardı, şimdi de “bipolar” yeni bir nesil tarafından hissedilen ıstırapın adı ve etiketi olmuştu.

Ancak ortaya çıkan durum ironikti. Antidepresan ilaçların işe yaramadığı vakalarda, şimdi hatanın aslında bu kişilere yanlış ilaç verilmesinden kaynaklandığı iddia edilmekteydi. Hastalar aslında bipolarlardı, ancak örtük duygudurum değişiklikleri antidepresan reçetelerini yazan doktorların gözünden kaçmıştı. Böylelikle polikliniklerde depresyon tanısı alanların, %20-35'inin aslında bipolar bozukluktan mustarip olduğu yargısına varılmıştı. Psikiyatrist David Healy'nin işaret ettiği üzere, ilaç endüstrisi daha etkin antidepresanlar üretmeyi denemek yerine yeni bir markayı pazarlamayı tercih etmişti. Yeni bir ilaç yerine "bipolar" adında yeni bir bozukluk serisi.

Yeni bir alan sömürgeleştirilmekteydi ve bu da bipolar kategorilerinin farklı dallara doğru filizlenmesine yol açmıştı. Bipolar I sıklıkla klasik manik-depresyon ile eş tutulmaktaydı, ancak bipolar II için eşik oldukça düşürülmüştü. Tanı için sadece bir depresif dönem, bir de üretkenliğin arttığı, kendine saygının tavan yaptığı ve uyku ihtiyacının azaldığı bir dönemin varlığı yeterliydi. Bipolar 2.5, 3, 3.5, 4, 5 ve 6 çok kısa bir sürede bu iki türü takip etti. Altta yatan süreçlerin anlamı yerine duygudurum dalgalanmalarına verilen önem arttıkça, daha fazla insan bipolar kapsamına girmiş oldu. Bugün artık, hastanın "kayıplara güçlü bir şekilde tepki göstermesi" anlamına gelen "yumuşak bipolar" bile var. Tanı sınırlarının gevşemesi beraberinde ilaç piyasasına muazzam bir

büyüme getirdi ve tüketicilerin kendilerini bipolar olarak görmelerine açıkça davetiye çıkardı.

Bir kategori, Bipolar 3, bipolar durumların anti-depresan kullanımı sonucunda ortaya çıkmasını adlandırmak üzere resmen uyduruldu. Prozac gibi antidepresanları kullanmak mani halini yoğunlaştırmaktaydı, böylece kişinin gerçek tanısı ortaya çıkmaktaydı. Bu da yeni bir duygudurum dengeleyicinin kullanılması gerektiğine işaret etmekteydi. Binlerce insanın bazı antidepresanları kullanmaya başladıktan sonra acı veren bir ajitasyon ve de birbirini kovalayan ve kontrol edemedikleri düşünceler deneyimledikleri doğrudur. Ancak bunları ilacın neden olduğu münferit etkiler olarak görmekle, temel bir durumun ilaç tarafından ortaya çıkarılması olarak görmek arasında açıkça büyük bir fark vardır.

Şapkadan çıkan tavşan ise, tam da eski antidepresanların patent süreleri sona ererken epilepsi ilacı olan sodyum valproate'in mani tedavisinde kullanılmak üzere patent almasıydı. Tıpkı depresyonun, onun kimyasal tedavisini tedarik edenlerce etkin bir şekilde bir bozukluk olarak pazarlandığı gibi, bipolar durum da paketlenip, devasıyla beraber satışa sunulmuştu. Lityum bazılarında işe yararken, bazılarında yaramıyordu, ancak doğada bulunan bir element olduğu için patentlenemiyordu. Valproate başta daha kabiliyetli ve daha güvenilir bir ilaç olarak ortaya

konu. Bipolar öznenin yükselmeleri ve çöküşleri artık en nihayetinde dengelenebilecekti. Bu pazarlamaya süratle olanzapine gibi yeni nesil anti-psikotik ilaçlar da katıldı. Artık bu ilaçlar da bipolar durumlar için kullanılmak üzere lisanslanmıştı.

Tıpkı doğru dozun ayarlanması durumunda hayatını lityuma borçlu olduğunu hisseden insanlar gibi, birçok kişi valproate'i işe yarar buldu. Ancak sorun ruh sağlığı alanının bu yeni sınıflandırmasının bir bedelinin olmasıydı. Bipolar tanısı arttıkça, eski manik-depresyon kategorisi kaybolmaya başladı veya en iyi ihtimalle bu konuda kafalar karışmaya başladı. Bir zamanlar spesifik olan bir tanı artık gittikçe belirsizleşen bir bozukluklar spektrumuna dönüşmüştü. Tam da bu noktada erken dönem on dokuzuncu yüzyıl psikiyatrisinin daha sonra "bipolar" tanısıyla eş görülecek terimleri ortaya koyarken işaret ettiği, kritik bir hata yapılacaktı.

1840'larda Fransız psikiyatristler Jean-Pierre Falret ve Jules Baillarger "dairese delilik" ve "çift şekilli delilik" kavramlarını literatüre sokmuşlardır. Ana akım tarih genellikle bu kavramların sonradan Emil Kraepelin'in kavramsallaştırmasıyla "manik-depresif deliliğe" dönüştüğünü ve sonrasında da Batı psikiyatrisince bu duruma "bipolar bozukluk" isminin uygun görüldüğünü kaydeder. Ancak Falret ve Baillarger tarafından ortaya konan ana tartışma

aslında tam da Kraepelin'in ve böylelikle sonrasında onu takip eden psikiyatristlerin konumunun tam tersidir. Falret ve Baillarger'nin tanı kategorileri aslında yükselişlerin ve dibe vurmaların, betimlemeye çalıştıkları yeni olgunun asıl ve tanımlayıcı parçaları olmadığını gösterme amacındaydı. Titiz çalışmaları, özel tip bir "deliliği" diğer bozukluklarda da görülen mani ve depresyondan ayırtırmayı hedefliyordu.

Bu tam da klinik deneyimlerimizi yansıtmaktadır. Herkes yeri geldiğinde veya yersiz bir şekilde, gü-rültücü ve ajite olabilir, huzursuz, hiperaktif ve hatta tehlikeli olabilir. Örneğin paranoid bir kişi insanlığa iletmesi gereken önemli bir mesajı olduğunu düşünüyorsa ve bu mesajı yayma çabası engelleniyorsa umutsuzluğa kapılabilir. Küresel veya ulusal ehem-miyette bazı doğruların iletilme çabası ketlendiğinde veya durdurulduğunda, bu sıklıkla mani ile karıştırılan bir karmaşa yaratabilir. Mesela bir çağrı mer-kezince sürekli olarak beklemeye alındığınızı ve bu merkezin çalışanlarınca sistematik bir şekilde yanlış anlaşıldığınızı düşünün. Bu durumun yarattığı öfke ile açıkça ortada olan tutarsızlık tam da "mani" kav-ramının klasik deneyimlerinden biridir.

Benzer bir şekilde, şizofreniye sahip bir kişi de güçlü bir coşku yaşadktan sonra korkunç bir keder ve umutsuzluk deneyimleyebilir. Gözle görülür bir taşkınlıkla bir konudan ötekine atlarken şamatacı ve

konuskan olabilir. Mesela uykuyu ve yemeği gittikçe daha çok ihmal ederken, düşünceleriyle diğerlerini etkileyebileceğine dair fikirlere sahip olabilir. Böylesi olgular bipolar durumun tanımlamalarında da sıkça görölmektedir. Bu da, erken dönem psikiyatristlerinin yaptığı ayrımların ihmal edildiğini veya basitçe unutulduğunu göstermektedir.

Falret ve Baillarger'in halefi Jean- Étienne Esquirol, kendisine göre mani kavramının gevşek ve gelişigüzel olan anlamlarından onu uzaklaştırmak için elinden geleni yapmıştır ve on dokuzuncu yüzyıl ilerlerken maniyi coşku, heyecan ve ajitasyon hallerinden ayırtmıştır. Gerçekten de akıl hastanelerinde fiziksel tespit kullanımının ilerici bir şekilde terk edilmesiyle bu kelimenin kullanımındaki azalmanın aynı döneme denk geldiği gözlemlenebilir. Hastaların hareket etmesi daha az engellendikçe, hastalar daha az "manik" olarak tanımlanır olmuştur. Bu da bu kavramın tepkisel bir yanı olduğunu gösterebilir. Kişi tam olarak, bir şekilde engellendiği veya kısıtlandığı için manik olmaktadır.

Aynı durum depresyon için de geçerliydi. Falret ve Baillarger'in altını çizdiği üzere, herkes ümitsizliğe kapılabilir ve ruhen çökkün hissedebilir. Bu, tam da kişinin "manik" eylemlerinin yeterince uzun süre kontrol altında tutulmasının bir sonucu değil midir? Ancak tanımladıkları yeni klinik olgunun dibe

vuruşları farklıydı. Bu karşılaştıkları durumda bir konu veya şikayet üzerine daha az yoğunlaşılıyordu. Melankolide olduğu gibi, özgün bir nesneye saplantı, mesela sevilen bir kişinin kaybı yoktu. Melankoli insanın kendi içinde kaybolduğu bir üzüntüyü nitelemez, daha ziyade merhametsizce bir şiddet ile kişinin kendini suçlama ve azarlama döngüsüne yakalandığı ve sıklıkla da bu durumu etraftakilere söylemekten çekinmediği özel tip bir psikozdur.

Kıta psikiyatristleri, yüksek ve düşük duygudurumlarının tek başlarına, sınırlarını net bir şekilde çekmek istedikleri manik-depresif yapının parçası olmadığını göstermişlerdir. Mesele coşku ve perişanlık meselesi değildi, daha ziyade bu hallerin nitelikleri, bu iki halin arasındaki ilişki ve her şeyden önemlisi bu iki halin altında yatan düşünsel süreçlerdi. Duygudurum dalgalanmalarının ve yüzeyde görülen davranışların aşırılıklarının ötesine geçerek, manik-depresyonun örtük anlamlarını bulmaya ve bu halin melankoliden ve diğer tanı kategorilerinden farkını incelemeye dair bir çaba vardı.

Ne kadar üzücüdür ki, bu sınıflandırma çabalarının kuyusu, beraber görülsün veya ayrı ayrı ortaya çıksın, mani ve melankolinin aynı “hastalığın” parçaları olduğunu iddia eden Kraepelin tarafından kazanılmıştır. Fransız psikiyatristlerce dikkatlice çözümlenmiş yükselmeler ve dibe vurmalar böylelikle

Kraepelin'in savunduğu yeni ve fazla kapsayıcı bir kategoride bir araya konmuştur. Bu fazla kapsayıcı kategoriyi hala ana akım Batı psikiyatrisi "bipolar bozukluk" olarak yaymaya devam etmektedir. Ancak, eğer gerçek manik-depresyonu, tanı pazarını bataklığa çeviren envai çeşit bipolar tiplerinden ayırtmak istiyorsak, bu durumun coşkunluğunu ve depresyonunu diğer türde zihinsel yapılarda gördüklerimizden ayırmayı hedefleyen orijinal projeye geri dönmemiz gerekir.

Bipolar tanısına dair problemleri kabul etmek aynı zamanda aynı kişiye birden fazla tanı ve ilaç vermenin mahcubiyetini ve utancını da gözler önüne serer. Geçenlerde bir hasta bana, sanki kendi varlığı bir anatomi uzmanının ameliyat masasında parçalara bölünmüş gibi, manisi için lityum, psikozu için olanzapine, dikkati için dexmethylphenidate ve dibe vuruşları için de sertraline aldığını anlattı. Eski psikiyatri, manik-depresif psikoz diye bir şey olduğunu anımsatarak böylesi bir teşrih ile dalga geçirdi. Manik-depresif psikoz kendi içinde mani ve sıklıkla depresyonu barındırır ve de kişi böylesi bir şekilde bölünüp, sanki birbiriyle alakalı değilmiş gibi her semptomu için ayrı ilaç yazılamaz.

Ancak günümüzde parça pinçik ilaç düzenlemeleleriyle bu şekilde atomlarına ayırma, istisna olmaktan

ziyade genel uygulama olmuştur. Biyografisi Electrobey'da New Yorklu sanat simsarı Andy Behrman her gün aldığı otuz iki ilacı ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır: bir anti-psikotik olan Risperdal; bir duygudurum dengeleyici olan Depakote; bir antikonvülsan olan Neurontin, kaygı için Klonopin; yine kaygı için BuSpar; uykusuna yardımcı olsun diye Ambien ve bu ilaçların yan etkilerini dengelesin diye üç ilaç daha: Parkinsonizm için Symmetrel; titremeler için Propanolol ve kas tutulmaları için Benadryl. Bütün bunlar, sanki kişinin tamamı değil de, parçaları önemliymiş gibi yıllardır sürdürülen “deneme yanılmanın” bir sonucuydu.

Günümüzde beden de, zihin de sanki çakıllı bir kumun çakılı ve kumu gibi görülmektedir. Psikiyatrik müdahaleler münferit semptomları hedeflemeyi amaçlarken, yaşam koçluğu ise benliğin arzulanı veya istenmeyen parçalarını kişiye dahil etmeye veya kişiden çıkarmaya çalışmaktadır. Ergenlik yıllarında bipolar teşhisi alan Amerikalı yazar Lizzie Simon sonraki yıllarda ülkeyi gezip, kendisi ile benzer deneyimler yaşayan kişilerle konuşmuştur. Röportaj yaptığı kişilerden biri Simon'a “kesinlikle ve sadece bipolarım, başka ters bir şey yok” dediğinde aslında bu kişi, insan varlığını dur durak bilmeden bölen tıbbi ve kültürel çerçevenin bağlamını gözler önüne sermiştir. Bu tıbbi ve kültürel çerçeve sürekli olarak ayrıştıracak ve münferitleştirilecek yeni semptomlar

aramaktadır ve bu semptomlar arasındaki bağıları görme ihtiyacı da duymamaktadır.

Bu, tıp uzmanlarının sadece ve tamamen ilaçları en doğru şekilde ayarlamakla meşgul oldukları anlamına gelmektedir. Tek önemli olan, ilaçlar arasında hasta için işe yarayacak doğru dengeyi tutturmak ve duygusal dengeyi yakalamaktır. Bu ilaçların etkileri, yan etkileri ve uyumlulukları sadece birkaç saniyede konuşulacak detaylar olarak görülmektedir. Hastalar bu etkileşimlerin içinde ciddiye alınmış ve umursanmış hissedebilirler, ama görmezden gelinen bir mesele var: Bütün konuşma ilaçların onları nasıl hissettirdiği üzerine ilerlemektedir, ilaçları almadan önceki, başlangıçtaki duyguları üzerine değil.

Kişi bir kere ilaç pazarına girdi mi, o pazardan çıkma ihtimali çok düşüktür; çünkü tedavi öncelikleri en çok işe yarayacak kokteyli araştırmak üzerine inşa edilir. Ancak tüm hasta grupları arasında bipolar teşhisi alanlar en yüksek oranda ilaç kullanım uyumsuzluğu gösterenlerdir. Bu da hem tıp çevrelerinde, hem de hasta destek gruplarında sonu gelmeyen ilaçları almanın önemi konulu retorikler yaratmaktadır. Nereden gelir bu uyumsuzluk? İlaçların tatsız yan etkilerinden mi?

Lityum ve diğer ilaçların sihirli değnek olmadığı doğrudur. Kişiler kendilerinden kopuk, halsiz veya garip bir şekilde hayata karşı ilgisiz hissedebilirler.

Kilo alabilirler ve diğer ilaçların toparlamaya çalışacağı yeni sorunlar ortaya çıkabilir. Öte yandan çok daha az yan etki hisseden ve ilaç düzenleri konusunda şikayetçi olmayan insanlar da vardır. Ancak bazı ilaçların yan etkilerinin ve hatta etkisizliklerinin nasıl çarpık bir şekilde kayda alındığı bilinmektedir. Dar gelirli insanların varlıklı insanlara göre daha az şikayet ettiğini ve doktorların sadece ağır yan etkileri, her yüz vakadan sadece birini, gerekli mercilere bildirdiğini biliyoruz. David Healy'nin gözlemlediği üzere, postaya verdiğimiz bir paketin takibi, hayatlarımızın her günü kullandığımız ilaçların etkilerinin takibinden çok daha güvenilir bir şekilde yapılmaktadır.

Uyumsuzluğun bir sebebi de maninin erken dönemlerinde olmanın çekiciliği ve tahrip edici etkilerinin inkarı olabilir. Manik dönem kişiye gerçek bir canlılık ve dünya ile güçlü bir bağlantı hissi verebilir. Kişi gerçek kimliğini sanki ilk defa bulmuş gibi hissedebilir. Bundan vazgeçmek zor olabilir ve de mani dönemleri veya manilerle depresyon dönemleri arasında maninin verdiği tükenmişliğin sancısına veya depresif dibe vurmanın insanı paramparça eden acısına dair kişi bir amnezi (unutma) yaşayabilir.

Bu soruları yok saymak ahmakça olacaktır, çünkü ilaçların ne kadar iyi veya kötü olduğunun ötesinde bu sorular bizi kişinin manik-depresyon olgusuyla ilişkisine dair düşünmeye itmektedir. Belli ilaçların

birbirini kovalayan düşünceler veya umutsuzlukla bezeli bir ajitasyon yaratıp yaratmadığını sormak yerine, bu düşüncelerin aslında ne olduğunu ve kişiyi nasıl kendi içlerinde boğduğunu sormamız icap eder. Eğer biri bir alışveriş çılgınlığında binlerce pound harcıyorsa, ne aldığını ve neden aldığını sormamız gerekir. Eğer birileri yüzde yüz güvenceli bir küresel iş planı olduğunu iddia ediyorsa, bunun ne olduğunu ve bu fikrin bu kişilere nasıl geldiğini sormamız zaruridir. Ancak ve sadece böylesine zaman alan ve ayrıntıcı bir çalışma ile manik-depresyona dair daha çok şey öğrenebiliriz. İlaçlar davranışı kontrol ve idare etmeye çalışırken, analitik yaklaşım davranışı anlamayı hedefler. Bu anlayış, umarız ki, kişinin hem çok korkutucu, hem çok heyecan verici, hem son derece canlı hissettiren, ama aynı zamanda da ölümcül olan bıçak sırtı deneyimlerine yardım etmek üzere yeni yollar bulmamızı sağlayacaktır.

Mani ile başlayalım. Eğer geçmişte maniye tarif eden huzursuzluk, çaresizlik ve çalkantı gibi durumlardan bu kavramı ayırırsak, bunlar yerine ne buluruz acaba? Manik-depresyonun döngülerini zengin bir şekilde kağıda döken Andy Behrman, zihninin “hızla değişen fikirlerle ve ihtiyaçlarla dolduğunu, kafasının canlı renklerle, vahşi resimlerle, garip düşüncelerle, keskin ayrıntılarla, gizli şifrelerle, sembollerle ve yabancı dillerle bulandığını” anlatmakta-

dır. Ve şöyle devam eder: “Her şeyi yalayıp yutmak istiyorum – partiler, insanlar, dergiler, kitaplar, müzik, sanat, filmler ve televizyon.”

Behrman’a göre mani döneminde olmak “dünyayı görmek için en mükemmel reçeteli gözlüğe sahip olmak gibi. Her şey tam olarak belirginleşmiş... Duyularım o kadar keskinleşiyor ki, o kadar uyanığım ki, yastığa çarpan kirpiklerim bile gök gürültüsü gibi geliyor kulağa.” Manik-depresif bir Beverly Hills avukatı olan ve yüksek gelirli işini ruh sağlığı savunuculuğu için bırakan Terri Cheney için ise mani “her sinir ucunu ateşliyor, en hafif duyu bile bir volkan patlaması gibi hissediliyor.” Kişinin dünyaya dair yeni algısı öylesine farklı olmaktadır ki, kişi daha önce gerçekten hiç duyup duymadığından, dokunup dokunmadığından veya görüp görmediğinden şüphe eder. Sanki kişi yeniden doğmuş, sanki kişinin hayattaki ilk günüymüş gibi gelir.

Maninin “özgürlük, genişleme, enerji ve iyimserlik” hisleri üzerine yazan Stephen Fry şunları kaydetmektedir: “Dünyanın krallarıyız, hiçbir şey bizim ötemizde değil, koşuşturan zihnimiz için toplum çok yavaş, her şey muhteşem renklerin, yaratıcılığın ve anlamın olduğu bir ağ ile birbirine bağlı.” Yeni bir kendine güven manik özneyi ayakta tutar. “Gerçekten de daha hızlı koşabilirsin” demişti manik-depresif bir adam. “Nasıl bir tür hastalık bunu sağlar? İçimizde gerçekten olanı gösteriyor, nelere kadir ol-

duğumuzu. Hepimiz duyularımızın içinde ölü gibiyiz. Manik kişiye olan şey, canlanmaktır.” Ve bu keskin canlılık konuşmayı ateşler. Konuşmak kolay hale gelir, kelimeler yeni ortaya çıkan bir akıcılıkla akar, sessizliğe gerek kalmaz. Terri Cheney bu hali şöyle tarif etmiştir: “konuşmak istiyordum, konuşmaya ihtiyacım vardı, kelimeler ağzımın tavanına öylesine güçlü bir baskı uyguluyorlardı ki, nefes almak için kelimeleri kusmam gerekiyordu.”

Fikirlerin ve projelerin bollaşmasıyla, her şey mümkün gibi görünür ve manik kişi sayısız yaratıcı ve girişimci plana kalkışabilir; sıklıkla da ailelerinden, arkadaşlarından veya bankadan borç alınmış büyük miktarlarda paralar harcayabilir. Gelecek öylesine umut, öylesine çok kesin başarı, zenginlik ve edinim vaat etmektedir ki! Buradaki heyecan, yakıcı bir amaç hissiyle aşılanmış olan, iradeyle ilgilidir.

İnsanları risk almaktan alıkoyan sıradan bariyerler kaybolmuştur. Hiçbir karşıt veya engel yenilemez veya aşılamaz gözükmez. Her şey o kadar iyi gitmektedir ki, yeni bir yaşam tarzı ailenin ve arkadaşların şaşkın ve dehşet dolu bakışları önünde neredeyse bir günden diğerine inşa edilir. Manik özne mütevazı stüdyo dairesinden gösterişli bir West End dairesine taşınabilir, bir milyoner gibi giyinmeye ve yiyip içmeye başlayabilir. Tüm hesaplar nakit ödenir, restoran ve kafelerde dudak uçuklatan bahşişler bırakılır, sanki herkes potansiyel bir dost veya sevgili

olabilirmiş gibi neredeyse her yerde birileriyle bir muhabbet açılır.

Cinsel karşılaşmaların ve tekliflerin sayısı katlanabilir, ama bunlara nadiren bir süreklilik arzusu eşlik eder. Mani öncesi hayatın bu radikal değişiklikleri sürerken, diğer insanlar fazla göze çarpar hale gelirler: Cinsel partnerlerle sürtüşmeler, parasını geri isteyen iş ortakları ve bankalar, narsistik veya sadece kendini düşünüyor gibi görünen davranışlardan sıkılan arkadaşlar veya büyük planlar ve projeler için sadece kişinin duyulma ihtiyacını karşıladığını hisseden muhataplar. Kaygı, manik kişinin hayatının rengini değiştirmeye başlar. Küçük engeller devleşir ve ayrıca şiddetli öfke patlamalarını tetikler. Paranoide düşünceler artar. Ve her şey çok ileri gitmiş olur.

Lizzie Simon'un röportaj yaptığı kişilerden birinin söylediği üzere, "sanki bir yük trenindeymişim gibi hissediyordum. Dümenine geçemiyordum. Durduramıyordum." İskoç yazar Brian Adams vahşetle bezeli otobiyografisi *The Pits and the Pendulum*'da ürkütücü bir resim ile maninin bu dönüşümünü özetlemektedir. Mahalledeki pubda alem yaptığı ve bol bol şarkı söylediği bir akşamdan sonra evine döner ve kendine çay yapar. Hala iyi hissetmekte ve şarkı söylemektedir ki bir anda "ellerimi, kollarımı sonuna kadar aç aç birbirine vuruyorum, avuç içlerimi birbirine olabildiğince sert bir şekilde vuruyorum, yavaşça, sertçe ve kontrol edilemez bir şekilde." Çok geçmeden kollarını

ve yüzünü bir falçatayla kesmeye başlamıştır. Geçici zirvede hissetme hali kısa zamanda kelimelerle tarif edilemeyecek kadar korkunç bir şeye dönüşmüştür. Bir hastamın dediği gibi, mani bir rokete benzer. Muhteşem ama durdurulamaz bir şekilde kalkar ve sonra geride ateş, duman ve artıklar bırakarak patlaya patlaya parçalara bölünür, tıpkı şu çocukluğumuzda izlediğimiz talihsiz uzay mekiği gibi.

Mani deneyiminin ne olduğunu keşfetmek için maniyi tamamen gürültücü ve coşkun davranışla eş tutan belirsiz tanımlardan uzak durup, bu açıklamalara tüm dikkatimizle kulak vermeliyiz. Burada bazı dinamikler her durumda karşımıza çıkıyor gibi görünmektedir: Dünya ile ve diğer insanlarla bir bağlantı hissi, genellikle kişinin sahip olmadığı bir paranın harcanması, ister yiyeceklere, ister sekse veya kelimelere olsun artan bir iştah, sanki başka biriymiş gibi yeni bir personanın oluşturulması, sözel hünerlerin artması, ince esprilere ve cinasa aniden artan bir meyil, mani döngüsünün başında açıkça görülmeyen paranoid düşüncelere bir yaklaşma.

Belki de tüm bunların arasında en dikkat çekici olan, şeyler arasında bir bağlantı olduğuna dair fikirdir. Behrman'a çağrışan renkler, imajlar, semboller ve şifreler ne olduklarından ziyade birbirlerine bağlı oldukları gerçeği ile önem taşımaktaydı. Bir manide, sanki devasa bir "noktaları birleştirin" bilmececi ani-

den çözülmüş gibi, daha önce kimsenin fark etmediği bir şeklin ortaya çıkması için her şey birbiri ile gayet amaçlı bir şekilde bağlantılıymış gibi görünür. Amerikalı ruh sağlığı savunucusu Calvin Dunn, otobiyografisi *Losing My Mind*'da bu durumu "sanki her şey, duyduğum her ses ve gördüğüm her şey bir anlam ifade ediyormuş gibi geliyordu ve sanki her şey anlamlı ve bir şekilde birbiriyle bağlantılı gibi geliyordu" diye tanımlamaktadır.

UCLA'in bahçelerinde bir dereye bakarken araştırmacı psikiyatrist ve yazar Kay Redfield Jamison, Tennyson'un şiirlerinden bir sahne hatırlamıştır. Redfield "ani ve yanıp tutuşan bir aciliyet hissiyle", Tennyson'un bir kitabını bulmak üzere kitapçıya koşmuş ve kısa süre içerisinde koltuğunun altında yirmiden fazla kitapla kitapçıdan çıkmıştır. *Lady of the Lake*'ten gelen ilk imaj kısa sürede başka bir şeye dönüşmüş ve Malory'nin *Le Morte d'Arthur*'undan Frazer'ın *The Golden Bough*'una, Jung'un kitaplarından Robert Graves'in metinlerine diğer birçok konu ve başlıkla bağlantılanmıştır. Redfield'e kendi manik çağrışımlar ağı, "ördükçe ve ördükçe", her şey birbiriyle alakalı ve hep beraber evrene dair "temel bazı cevaplar" içeriyormuş gibi görünmüştür.

Manik kişi kendini tüm bunların bir parçası gibi hisseder. Artık dünyanın bir kölesi veya hizmetkarı değil, dünya ile muhteşem bir şekilde bağ kuran biridir. Gerçek maniyi diğer vakaların coşkun halinden

ayıran bir özellik de, bağ kurma hissinin getirdiği canlılığın iletilmesi gerekliliğidir. Şizofrenik bir özne mutlak bir saadet halinin keyfini tek başına odasında çıkarabilir, ama manik-depresif özne bu hali sadece deneyimlemeyecek, aynı zamanda onu dünya ile paylaşma gerekliliğini hissedecektir. Benzer bir şekilde, özellikle bir kayıp deneyiminden sonra, herkes taşkın bir coşkunluk ve hatta hiperaktivite durumuna girebilir, ama her ne kadar buna mani veya onun biraz daha hafif olan kuzeni hipomani teşhisi konulabilecek olsa da, temel mesele kişinin etrafındaki şeylerin birbiriyle bağlı olduğunu hissedip hissetmemesidir. Bu kişiler sadece şakıyan kuşların sesini mi sevmektedirler, yoksa kuşların seslerini sevmenin yanında bu şakımanın az önce yanlarından geçen araba ile veya o sabah gazetede okudukları makale ile bağlantılı olduğunu mu hissetmektedirler?

Manik öznelerce bu kadar kesin ve tutarlı bir şekilde tarif edilen, şeyler arasındaki bu güçlü bağlantı varmış hissi nasıl açıklanabilir? Her şey bir yana, dünyamızda bağlantılar ne üzerinden kurulur, kendilerini nasıl gösterirler? Bu sorunun cevabı basit olması açısından hayal kırıklığı yaratabilir. Bu araç dildir. Gerçekliklerimizi yaratan ve şekillendiren, kelimeler, fikirler ve bunlar arasındaki çağrışımlardır ve de düşünme yetimiz bunlar arasındaki bağlara ve bağların ketlenmesine dayanmaktadır. Bu, en çok, fikirler arasındaki bağların kişinin onları yavaşlatama-

dığı veya durduramadığı bir hızda geldiğinde en net şekilde görülür. Psikiyatrinin “fikir uçuşması” dediği olguda bir fikir diğerini durdurulamaz ve vahşi bir inatçılıkla kovalar.

Herhangi bir aktörün bir şekilde Footloser’ın başrol oyuncusu Kevin Bacon ile nasıl bağlantılı olduğunu gösteren internet oyununu düşünün. Bacon’un filmlerinde çalışmak gibi yakından iş ilişkisi olsun veya Bacon ile iletişimde olan biri ile çalışmak olsun, film endüstrisinden olan her kişinin bir bağlantısının ortaya çıkacağını düşünün. Bu oyunun muhteşem başarısı, oyunun Google’un içinde yerleşik bir uygulama olmasına yol açtı. Bu ilginç kovalamaca için bir kutu oyunu bile geliştirildi ve hatta bütün evrenin sözel çağrışımlarla nasıl Bacon ile bağlantılı olduğunu gösteren cep telefonu reklamları bile ortaya çıktı. Fakat bir an için bu çağrışımsal çabanın bir oyalanma ve eğlence aracı olmayıp da, daha ziyade kişinin durduramadığı varoluşsal sabit bir özelliği olduğunu hayal edin. Google uygulamasının ve cep telefonu reklamlarının gösterdiği gibi, dilin ve kültürün sosyo-linguistik ağı her daim bağlantılar sunacaktır. Durmak, duraklamak yok.

Kevin Bacon ile nasıl bir bağlantımız olduğunu o kadar da çok sorgulamayız. Hayatımızı bu sayede yaşamaya devam edebildiğimizi söylemek mümkün. Eğer her çağrışımı takip etmek zorunda hissederseniz, kaçınılmaz bir şekilde etrafımızda var olan devasa

bağlantılar ağı içinde boğuluruz. Ancak manide bu ağ yönetime el koyar. On dokuzuncu yüzyıl psikiyatristleri manik öznenin sanki fikirler arasındaki köprüleri bilinçli bir çaba ile kurmadığını, daha ziyade dilin kendisinden geliyormuş gibi içeriğe çok takılmadan nasıl bir kelimeden diğerine geçtiğini gözlemlemiştir. Bir hasta “ne güzel bir kravat (ç.n. kravat kelimesinin İngilizcesi tie), keşke saf olan, güzel gözleri olan birine bağlansaydım (ç.n. bağlanma kelimesinin İngilizcesi tie), güzel gözleri (ç.n. gözler kelimesinin İngilizcesi eyes) çok severim, yalanları sevmek (ç.n. yalanlar kelimesinin İngilizcesi lies)” diyebilir. Konuşma, boyuna takılan kravattan, bağlanmaya, oradan gözlere, oradan da yalana doğru ilerlemiştir. “Çocuk doğurmak (ç.n. doğurmak kelimesinin İngilizcesi bearing) gayet iyi, eğer çok çabalamak (ç.n. çabalamak kelimesinin İngilizcesi bear down) acı (ç.n. acı kelimesinin İngilizcesi pain) vermiyorsa, pencerede çok fazla cam (ç.n. cam kelimesinin İngilizcesi pane) var.”. Pencereler ile çocuk doğumu arasında az da olsa bir ortaklık olsa da, kişi doğurmanın “acılarından” hemen pencerenin “camlarına” geçmiştir.

Manik konuşmaya dair bu örneklerin aksine, kişi depresif olduğunda konuşacak çok bir şey bulamaz ve temelde aynı anlama gelen kelimeleri tekrar eder: Değersizlerdir, ruhsal olarak boşlardır, korkunç ve temizlenemez bir günah nedeniyle suçlulardır. Bu nedenle manik durumda olan kişi, kelimeler arasın-

daki sessel/akustik ve biçimsel bağlantıların insafına kalmıştır, buna karşın depresif durumlarda kişi anlam veya anlamlandırma tarafından yönetilmektedir. Erken dönem araştırmacılar depresif durumlarda kelimeler arasındaki yankılanmanın – örneğin “gözden” “yalana” veya “acıdan” “cama” geçiş gibi – neredeyse tamamen yok olduğunu gözlemlemiştir. Sanki dil tüm akustik canlılığını yitirir.

Manik-depresyonda dilin iki ekseninin – kelimeler ve anlamları – sanki öznelere ele geçirmek üzere sırada bekliyorlarmış gibi güç konusunda sırayla ön plana çıkmaları oldukça ilginçtir. Manide sanki kelimeler akustik bağlantılarıyla takip edilsinler diye kendilerini zorla anlamlarından uzaklaştırırken, depresyonda kelimelerin sayısı azalır, tek ve monolitik bir anlamla yüklü olurlar. Örneğin hastalarımın biri, manik-depresyonun diplerindeyken kendi kendine dur durak bilmeden “puştun tekiyim, puştun tekiyim, puştun tekiyim” diye tekrar ederdi.

Klinik açıdan mesele, bu karşıtlığın bize gösterdiğinden biraz daha karmaşıktır. Manik öznelere kelimeleri öylesine özgürce takip etmezler. Haritada aynı noktaya döner gibi benzer fikirlere, kelimelere veya anlamlandırmalara varırlar. Fikir yelpazesi çok kısıtlı olabilir ve hatta sıklıkla olanın bir “fikir uçuşması” değil de, bir “kelime uçuşması” olduğu iddia edilebilir. Konuşma hiçbir şekilde kesintiye uğratılamasa da,

aslında oldukça küçük bir meseleler grubu etrafında döner durur. Falret, Hugo Liepmann ve Ludwig Binswanger gibi erken dönem araştırmacılar, aslında kelime uçuşmasının kendi içinde gizli bir mantık silsilesini takip ettiğini göstermişlerdir. Ancak bu gizli mantık, sıradan gözlemciye kendini göstermez. Mani hiçbir zaman sadece rastgele gelen kelimelerin akışı değildir; gerçek bir tutarlılığı ve yapısı vardır. Ancak bu, çok dikkatli dinlenmediği sürece açık değildir.

Bir örneği ele alalım mesela. Norma Farnes, kişisel asistanı olarak iş başvurusunda bulunmak için manik-depresif komedyen Spike Milligan'ı ilk defa ziyaret ettiğinde, odanın buz gibi olduğunu fark etmiştir. Milligan buna "evet, Amerikalılardan nefret ediyorum" diye cevap vermiştir. Bu açıkça anlamsız cevap, manik dağılmanın, bir diyaloga girememenin veya düşünceleri takip edememenin bir işareti olarak görülebilirdi. Ancak sonradan Farnes, bunun tamamen tutarlı olacağını öğrenecekti. Odanın sıcaklığına dair bir yorumda bulunmuştu ve Milligan merkezi ısıtmanın Amerikalılarca keşfedildiğine inanıyordu. Örtük olan zincir şöyle idi: Oda buz gibi – merkezi ısıtma yetersiz – Amerikalılar merkezi ısıtmayı keşfetti – Amerikalılardan nefret ediyorum. Muhtemelen sağduyusundan ötürü Farnes, merkezi ısıtmanın keşfinden Amerikalıların değil, aslında Romalıların sorumlu olduğunu Milligan'a söyleyerek bu uslamamayı sorgulamamıştır.

Eğer manik konuşma görüldüğü kadar rastgele değilse, gözle görülür olan sürüklenme hali tam anlamıyla nasıl tanımlanabilir? Manik dönemin başladığı anı düşünelim. Bazen maninin hiçbir uyarı olmaksızın, sanki gökten zembille inmiş gibi tetiklendiği iddia edilir, ancak manik kişi veya etrafındakiler kişide bir şeylerin değişmeye başladığını önceden hissederler. Muhtemelen uykusuzluk veya kaygı, manik dönemin habercisi olmaktadır. Fikir uçuşması başladığında ise kişinin iş arkadaşlarıyla, bir toplantıda, bir konferansta veya arkadaşlarıyla bir barda, kısacası sıklıkla bir diyalog durumunda olduğunu fark ederiz. Genellikle eser miktarda saldırganlık veya husumet hissi bu duruma eşlik eder, sanki gruptan biri bu kişiye karşı düşmancıl bir tavır içindeymiş gibi gelir. Ama sonra inanılmaz bir şey gerçekleşir.

Birçok insan sosyal durumlarda doğru şeyleri söyleyemediğini, kelimelerin onları bir şekilde yarı yolda bıraktığını hisseder. Sonrasında ne diyebileceklerini veya demeleri gerektiğini hayal edebilirler, ama artık çok geçtir. Bunu fark ettiklerinde çoktan o ortamdan çıkmışlardır. Ancak manik özne bunu farklı bir şekilde deneyimler. Bunu söyleyecek kelimeleri vardır. Aktris Patty Duke bu halden, manide “dile inanılmaz bir şekilde hakim olmak” şeklinde bahsetmektedir. Akademisyen Lisa Hermsen’in kendi mani deneyiminden yola çıkarak söylediği üzere, “kelime-

leri bulabiliyordum ve harfleri kağıda dökabiliyordum” – bu, manik öznelerce defalarca dile getirilmiş bir histir. Hastalarımın birinin söylediğine göre, “doğru kelimeler sadece ordaydı, düşünmeme gerek yoktu artık.”. Cheney ise bu durumu “doğru kelimeler kafamın üzerinde havada dans ediyorlardı ve yapmam gereken tek şey onları kapıp kalemimden akmalarına izin vermektir.” kelimeleriyle ifade eder.

Neredeyse kimseye nasip olmayan bir şekilde manik kişi aniden konuşabilir hale gelir. Dilin içinde konuşabilecekleri bir konum bulmuşlardır ve bunu takiben şakalar, kelime oyunları, hazır cevaplar çabassız bir şekilde akmaya başlar. Aslında manik kişilerin yaşadığı ünlü yükselmeyi bile tam da bunun bir sonucu olarak açıklayabiliriz: Duygudurumu konuşabildikleri için yükselir, tam tersi değil. Konuşmaya izin veren duygudurumu değildir; konuşmak duygudurumunu ortaya çıkarır. Böylelikle mani, aşık bir çelişkiyi gözler önüne serer. Dilin kendine ait belli bir otonomisi vardır ve bu, bir kelimedenden diğerine bağlantıların uzanmasıyla manik öznenin gözlerinin önüne serilir. Ancak, her ne kadar bu kişiler birbirleriyle yarışan düşüncelerin köleleriymiş gibi görünseler de, aslında aynı zamanda dilin içinde bunları kelimelere dökcek bir yerleri olur.

Muhtemelen bu, ilk görüldüğünden daha az çelişkili bir durumdur. Öncelikle bu sürüklenmenin, ma-

nik öznenin dilin içinde bir konum sahibi olmasıyla başladığını ve bunun altında ezilerek sonlandığını bir kenara yazmamız gerekir. Sonuç olarak mani bir eğridir, bir kavistir, hiçbir zaman homojen bir deneyim olmaz. Bunun üzerine, kişiye konuşmada bir yer veren nedir diye sorabiliriz. Çeşitli fikir uçuşmalarına bakacak olursak, hepsinin ortak bir noktası yok mu? Bunların hepsinde manik özne, hitap edilen kişinin, yani konuşulan kişinin varlığının farkındadır, öyle değil mi? Her ne kadar manik özne konu veya içeriğe takılmadan bir konudan ötekine geçiyor olsa da, hala birine konuşmaya devam etmektedir. Behrman maniye “bundan sonra benim ne yaptığımı görmek ister misin sen?” sorusuyla özetlenecek bir formülle tanımladığında, aslında buradaki anahtar kelime “sen” kelimesidir. Burada bir muhataba sahip olmak konusunda söndürülemez bir açlık vardır. Diğerlerinin aksine manik öznelere kendi kendilerine konuşmayacaklardır.

Burada hissedilen baskı sadece konuşmak yönünde değildir; birine konuşmak yönündedir. Bazı manik-depresyon çalışmaları gerçekten de diğer insanlarla ilişkilenebilen bir semptom olarak saptamıştır ve bu da, gayet net bir şekilde görebildiğimiz üzere, yaşadığımız zamanların en baskın sosyal zorunluluklarından biridir. Daha çok network kurmaya, bağlantı kurmaya ve bağlanmaya teşvik edildikçe soyutlanma ve içsellik engellenmektedir. Birçok

kişi için bipolar durumun çekirdeği olan hal ile modern özneliliğin özü arasında bir tutarlılık vardır. Bir zamanlar hastalığın bir işareti olarak görülen, bugün olumlu bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak gerçek manide insanlarla bağ kurma baskısı alışık olduğumuz iletişimin çok ötesine geçmektedir. Manik-depresif öznelerin otobiyografilerindeki okuyucuya yönelik ani ve bilgiç hitabet tarzı oldukça dikkate değerdir. Sanki öykü, hitap edilen kişiyle direkt bir konuşmaya girmek için bozulabilirmiş ve bozulmalıymış gibi. Bu, tıpkı Michael Haneke'nin filmi *Ölümcül Oyunlar*'da masum bir aileyi dehşete sürükleyen adamlardan birinin aniden dönüp direkt olarak kameraya konuşması gibidir. Bu tip araçlar anlatı geleneklerinin post-modern ve gösterişli bir şekilde bozulması olarak anlaşılabilir. Ancak yine de burada bazı öznelerin dinleyici ile olan suç ortaklığını ve bağlantısını teyit etme ihtiyacını görmüyor muyuz? Aktris Vivien Leigh *Tovarich* oyununu sahnelediği sırada akut bir maniye girdiğinde, bir anda seyircilere dönüp onlarla doğrudan konuşmaya başlamıştır. Burada da hitap edilenle bir bağ kurma ve bağlantıyı teyit etme ihtiyacını görmekteyiz.

Patty Duke'un yazdığı üzere, böyle anlarda "diğer insanların ne hissettiğini hissedebiliyor olmak neredeyse mistik bir şey. Bu, insanlarla zihinsel, ruhani ve fiziksel ve hatta kimyasal bir paylaşım. Dinleyi-

cilere bir şey gönderdim ve şimdi dalganın bana geri geldiğini hissediyorum. Bu gerçek bir şey. Özel kameralarınız olsaydı muhtemelen resmini çekebilirdiniz... Onlara bir şey gönderip, onların da bunu alması inanılmaz bir heyecan. Ve böylelikle bizler ölçülemeyecek kadar kısa olan bir birlik anını paylaşmış oluyoruz.” Bu, film veya sahnedeki diğer oyuncularla etkileşimden gelemez; daha ziyade izleyiciler üzerinde bir etki yaratıldığı an olabilir. Bu an, senaryoda olmayan ve önceden planlanmamış bir etkinin yaratıldığı andır.

Bu, manik öznelerin merak uyandıran bir şekilde rastgele cinsel ilişki yaşama hallerine de aynı zamanda ışık tutmaz mı? Terri Cheney’in işaret ettiği üzere, “manik seks gerçekten bir birleşme değildir. Daha ziyade bir söylemdir, doyumsuz bağlantı ve iletişim ihtiyacını hafifletmenin bir diğer yoludur. Kelimeler yerine tenimle konuşurdum.” Seks, muhatabı kişinin tam karşısında ve yakınında tutar. Özne, tıpkı bir konuşma partnerinden diğerine geçtiği gibi bir âşıktan ötekine geçer. Cheney muhteşem bir şekilde maninin ünlü hiperaktivitesini gözlemlemektedir. Sürekli bir sallanma, dürtme ve kıpırdanma hali aslında konuşmaya devam etme baskısının farklı şekilleridir.

Hitap edilenin varlığına olan ihtiyaç çelişkili gibi görünebilir, çünkü en nihayetinde hitap edilenin kendi görüşleri ve fikirleri genellikle dikkate alınmaz

veya yeni konular açılarak yok sayılır. Ancak, aşikâr olan sabırsızlık kendi içinde bir ipucudur. Manik konuşmaya maruz kalanlar, “tesadüfi uyaranlar” olarak isimlendirilen, çevrenin herhangi bir boyutunun gelişigüzel bir ayrıntısına aniden verilen referansın çekiciliğine kapılabilirler. Konuşma, bir iş planının ayrıntılarından, dinleyicinin broşuna veya yanda duran sandalyenin rengi hakkında bir yoruma kayabilir. Böylesi semantik atlamalar, çağrışımın izlediği yollar, rehberlik eden bir fikrin yokluğu, doğuştan gelen bir dikkat sorunu gibi farklı yollarla yorumlanagelmiştir. Ama yine de bu durumun en ön plana çıkan özelliği, dinleyiciyi bir cevap verme şansından bile mahrum bırakarak konuşmaya devam edilmesi değil midir?

Manik kişinin sadece kelimeleri arasındaki bağlantıya odaklanmak demek, bu kelimelerin hitap edilen üzerindeki etkisi gibi önemli bir boyutu ihmal etmek demektir. Atlamalar, aslında tam da diğer insana cevap vermesi için bir alan görevi gören, konuşmadaki duraksama anlarının kesilip atılmasıdır. Buna karşın, manik söylem dinleyiciyi dondurur ve dinleyicinin cevap verme şansı veya ondan önce gelen sessizlik hep uzakta tutulur. Konuşmak diğer kişiyi orada tutar, ancak bu şekliyle kişinin eli kolu bağlanmış olur. Bir süre için bile olsa kelimeler sihirlerini gösterir ve hitap edileni gerçek bir cevap verme şansı olmadan oraya sabitler. Cevap verme şansı, manik özne için

bırakılma veya eleştirilme riskini içerir. Dinleyicilerin tükenmiş hissetmelerinin yanı sıra manipüle veya kontrol edilmiş hissetmelerine şaşdırmamak gerekir.

Tam olarak bu, manik-depresyonu, kişinin sanal, uzak veya içsel bir hitap edilen yarattığı diğer psikoz türlerinden ayırır. Tam olarak karşılarında gerçek bir dinleyicinin olması gerekmektedir. Ve yine de narin, hatta umutsuz bir şeyler olmaktadır. Tıpkı izleyicisinin dikkatini mütemadiyen üzerinde tutmaya mecbur bir gece kulübü animatörü gibi, manik kişi ne pahasına olursa olsun muhatabını orada tutmaya çalışır. Bu açıdan bakınca komedyenler dünyasında manik-depresyonun böylesine yaygın olması bir rastlantı mıdır?

Tıpkı Freud'un fark ettiğı gibi, maniye çalışmak demek şakanın nasıl bir mekanizması olduğı üzerine düşünmek demektir. Manik öznelerce bu kadar sık tarif edilen kelime oyunlarının ve esprilerin havada uçuşma hali, nasıl kelimeler aracılığıyla başka biri ile bağ kurulduğunu göstermektedir. Şaka yaptığımızda veya espriye başvurduğumuzda genellikle rahatsız veya tehdit altında olduğumuz bir durumda oluruz. Bir başka kişi ile tek başına ve soyutlanmış olduğumuzda, bu kişiyi kazanıp daha az tehditkâr yapmanın daha iyi başka bir aracı var mı ki?

Şakalar birleştirir ve bağlar ve de iki kişi arasında bağlantı kurma işini genellikle bir üçüncü pahasına

yapar; şaka konusu olan kişi. Aynı zamanda suçluluğu da içerirler. Kendi içimizdeki cinsellik veya şiddet dolu bir fikir gibi, bir şey hakkında suçlu hissediyorsak, onu espriye bulamak sanki hissettiğimiz yükü yeniden dengelemişiz gibi geçici bir rahatlama hissi verebilir. Bir şaka duyduğumuzda aklımızdan ilk geçenin bunu ilk olarak kime anlatabileceğimiz olması bu yüzden değil midir? Şakayı yapan için ise olan, bir rahatlama, bir saniyeden bile kısa süren bir başarı ve belki de sevilmenin verdiği sıcak bir histir. Şaka, onun iletilmesi veya etrafa yayılması fikrini de barındırır. İster yüz yüze olsun, ister e-maile veya telefonla olsun.

Bir komedi filmine gidenleri gözlemleyecek olursanız, tam da bu nedenle izleyiciler sadece ekrana bakmazlar; birbirlerine de bakarlar. Buna karşın bir trajedide bakışlar ekrana sabitlenir. Şakalar her zaman bir üçüncüyü de kapsar, sanki gülmenin verdiği duygu hem başkasının gülmesine hem de onaylamasına bağlıymış gibi. İlk manik dönemini tarif eden bir işadamı, “iş yerinde insanları güldürebilmenin ne kadar sarhoş edici olduğunu” anlatmıştır. “İnsanları metroda bile güldürebiliyordum. Şakalar ve taşı ge-diğe koymalar tamamen kendiliğinden geliyordu.”

Sanki “göreviymiş gibi” insanları güldürmek zorunda olduğunu hissetmektedir. Ve de mani muhtemelen kişinin dinleyicisini canlı, ayakta ve tam kar-

şısında tutmayı denemesinin bir yoludur. Ancak bu uğurda zorluklarla karşılaşılınca, korkunç bir kaygının ve paranoid düşüncelerin baş gösterdiğine tanık oluruz. Bu, işadaminin tarif ettiği üzere “kimsenin seninle aynı fikirde olmadığına”, sürtüşmelerle ve çatışmalarla gelen farkındalığıdır. Diğer insanlarla bağlantıda olma hissi çöker ve yerine depresyonun cehennemvari boşluğu gelir. Tıpkı birinin yaptığı şaka patladığında hissedilen başarısızlık ve utanç hissi gibi, ama bu sefer onun binle çarpılmış hali.

Manik-depresif öznelerin tarif ettiğine göre, bir dinleyici kitlesine sahip olmak, çocukluğun çok özel bir boyutunu canlandırmaktadır. Anne, baba veya birincil bakım veren kişi de duygudurum değişikliklerine tabidir. Bunu çocuk sıklıkla beklenmedik veya dehşet verici bir şekilde yaşar ve gaddar bir tutarsızlık içerisinde bir sevilip bir itildiğini hisseder. Bu dramatik tahterevallı hali günlük bir deneyim haline gelebilir veya bir kardeşin doğumu gibi yaşamsal öneme sahip zamanlarda olabilir. Bazı durumlarda anne, çocuğa sadece tam bir bağımlılık durumu devam ettiği takdirde yakın kalabilir. Çocuk bağımsızlığını ele aldığı an, annenin sevgisi çöker. Böylelikle manik-depresyonun sarkaçvari bazı dinamikleri çocuğa işlenmiş olur.

Böyle yarılmalar bu kişilerin en temel deneyimle-

rinin, çok yatırım yapıldığını hissedip, bir an sonra bir kenara fırlatıldıklarını hissetmeleri şeklini alır. Bu döngüyü sonrasında kendi duygudurum dalgalanmalarında yeniden yaşayacaklar, kendilerini dünyanın merkezi gibi hissederken, birden dayanılmaz bir şekilde terk edilmiş ve yalnız hissedeceklerdir. Benzer bir şekilde hayatlarının ilerleyen dönemlerinde sevgiyi garantilemek için tam bir bağımlılığın olduğu ilişkiler arayabilirler. Başka bir kişi onlar için her şeyin kaynağı olan tümgüçlü bir hale bürünebilir ve en küçük bir önemsenmeme veya gerilim, nihai bir reddedilme kadar yoğun yaşanabilir.

Terri Cheney, çocukluk anılarında duygudurumundaki iniş ve çıkışları tarif eder ve içinde hissettiği ıstıraba “Kara Canavar” der. Bu ıstırabın işgallerini ve geri çekilmelerini okudukça, bunun, babasının ondan hoşnut olup olmamasının birebir bir barometresi olduğunu görmek zor değildir. Duygudurumunu dibe vurduran veya göklere çıkaran bu Canavar, babasının Terri’ye olan ilgisinin, tutkusunun ve kendi akademik başarı ideallerine yetişemediğinde yaşadığı hayal kırıklığının Terri’de vücut bulmuş hali gibi görünmektedir.

Benzer bir şekilde Kay Redfield Jamison da babasının manik coşkuluğundan, “bulaşıcı coşkusundan” ve konuşkanlığının “bulaşıcı sihriden” bahsetmektedir. Bunlar tam olarak kendi manik zirvele-

rinin özelliklerine benzemektedir. İyi hissettiğinde “yükseklerde uçtuğunu” söylediğinde, pilot olan babasının da ona sıklıkla “uçabiliriz” diye telkinde bulunduğunu fark etmemek çok zordur. Bir manik döneminde Satürn’ün halkaları arasında hareket ederken “Fly Me to the Moon” şarkısını söyleyerek hem “süzülür” hem de “uçar”. Babası aslında başta bir bilim adamıyken, “aklını göklerle bozmuştu.”

Manik-depresyonun genetik bir temeli olduğuna dair ısrar, basit bir mantığı gölgelemektedir: Sanki nesiller arası iletilen tek unsurun genler olduğu varsayılarak bir ebeveynin veya büyükanne/büyük-babanın manik-depresyonu, çocuğun manik-depresyonunu açıklamakta kullanılmaktadır. Aslında bu iletim çocuğun bu kişilerle olan etkileşimlerinde kristalize olmuştur. Patty Duke’un da söylediği gibi, kendi çocukları “ne bekleyeceklerini bilmemektedir.” İşler yolunda ve hoş bir havada ilerlerken bile “güzel zamanların ne zaman biteceğini hiçbir zaman bilemezsiniz.” Kişi bir değer verilip, bir gözden düşünce bu incitici ve küçük düşürücü ritim kişinin kendi gerçekliğinin parametresi haline gelir, tabii herhangi bir müdahale olup da yeni bir yol ortaya çıkmazsa.

Bunu, sıklıkla dünyevi başarıları, başkalarına su götürmez ve kesin gibi görünen kişilerde görürüz. Ünlü aktörler ve komedyenler, Spencer Tracy’den Spike Milligan’a kadar, bütün gece ayakta kalıp dü-

şüşlerini onlara tebliğ edecek telefonu veya mektubu bekleyebilirler. Stüdyoları onları bırakabilir, bankaları onları beş parasız ilan edebilir, ajansları onlardan yorulup onları terk edebilir. Övgünün, başarının ve takdirin en nihayetinde eleştiriden ve başarısızlıktan daha az ağırlığı olduğu ortaya çıkar. Sanki yükselişlerin tek ama tek amacı onu takip edecek düşüş gibi görünür.

Bu açıdan bakınca mani, çok kırılgan olan bağlantı hissini sürdürmektedir. Çocuk için bu bağlantıda olma hissini acı verici bir şekilde devamlılığının olmadığını not etmekte fayda var. Anneye veya bakım verene derinden bağlı olduğu hissedilen anlar, bütün dünyaya dair bir deneyim haline gelir: Böylelikle her şey birbiriyle bağlıdır, sevgi her yerdedir, iyi hisler ve geleceğe dair imkanlar havada uçmaktadır. Behrman sanat sahteciliğinden ilk defa mahkemeye çıkartıldığında her bir jüri üyesiyle tek tek bağ kurabildiğini hissetmiştir. “Herkesi her şeye ikna edecek kadar güçlü hissediyordum” diye yazmıştır. Manik bir kişi de, sanki diğerinin dünyasında yerleri garantiliymiş gibi, usandıracak kadar diğerini ziyaret ederek veya arayarak, kendini diğer insanlara dayatabilir. Kraepelin’in işaret ettiği üzere, manik kişi her şeyde bir rol oynamak ister.

Bu bağlantı kurma çabası, manik öznenin kendini nasıl da ebeveyninin taşkın yükselişlerine kaptırabil-

diğini yansıtmaktadır ve bu, hem bir güç hem de korkunç bir kırılganlık hissi barındırır. Bu kırılganlık sadece bu yükselmenin biteceğinden ve kişinin sevgili eşlikçi olarak yerini kaybedeceğinden ötürü değildir; aynı zamanda terk edilmeyi engellemek için canlı-ış önlemlere nazaran coşku ve canlılık deneyiminin daha az paylaşıyor olmasından da kaynaklanmaktadır. Kaptıramamak, dışlanmak ve soyutlanmakla sonuçlanabilir. Adeta temelleri sağlıklı, yanlış bir duygu çocuk ile ebeveyni birbirine bağlayan tek ince bağıdır.

Bu durumda çocuk “beğenirsen al, beğenmezsen bırak” seçimi ile karşı karşıya kalmaktadır. “Almak”, manik-depresif annenin ve birçok durumda babanın yükselişlerine katılmak anlamına gelir. Bu yükselmekten, annenin depresif haline karşı bir koruma olarak medet umulmaktadır. Eğer çocuk bu iniş çıkışa ayak uyduramazsa, acı verici bir şekilde dışarıda ve tek başına bırakılır. Ancak bu iniş çıkışa katılacak olursa da, hastanın betimlediği gibi, roketin bir noktada parçalanacağını bilir. Neşe ile bu serüvene katılmak, ilişkinin yanlış bir yerden kurulduğuna işaret eder. Wilhelm Griesinger ve Henri Ey gibi psikiyatristlerin maniye dair gözlemlerinde, ilginç bir şekilde manik öznelerin davranışları sanki en temelde sanrılı bir kesinliğe veya eminliğe dayanmıyormuş gibi hareket ettikleri veya davrandıkları gösterilmiştir.

Eğer çocuk bu serüvene katılırsa, bakım verenle bir an için hissedilen bağlantı, tıpkı Duke'un bahsettiği "birlik anında" olduğu gibi, tekrar mani formunda kurulabilir. Behrman, sanki insanları kendine çekmek konusunda sihirli bir gücü varmış gibi hissettiğini söylemektedir. Belki de manik dönem, Behrman'ın bir zamanlar – bir an için bile tadına varmış olsa da – bakım vereni ile hissettiği bağı yeniden sahnelemektedir. Fry ise yaşadıklarını şöyle ifade etmektedir: "Binlerce insanı kendimle birlikte taşıdığımı ve bu insanların benim sesimin gelgitlerinde adeta sörf yaptığını bilmenin heyecanına bayılıyordum." Manik kişinin arkadaşları, meslektaşları ve yeni tanıştığı kişiler bununla karşılaşmanın onlar için nasıl bir şey olduğu üzerine düşündüklerindeyse, kendilerinin de konuşmacının coşkusuna, canlılığına ve ikna ediciliğine kapıldıklarını fark edeceklerdir.

Belki de geleceğe yapılan yatırımın böylesine altının çiziliyor olması bir rastlantı değildir; en nihayetinde manik-depresif ebeveynin çocuğu için böylesine belirsiz, istikrarsız ve güvenilmez olan tam da gelecektir. Fry, "yüz adet gelecek tasarlanan" mani ile, depresyonun "geleceksiz geleceğini" karşılaştırmaktadır. Simon, mülakat yaptığı kişilerden birine mani halinde hiç uçabileceğini düşünüp düşünmediğini sorduğunda, mülakat yapılan kişi şöyle cevap vermiştir: "Hiç uçabileceğimi düşünmemiştim, ama hiç düşebileceğimi de düşünmedim."

Bu kendi güçlerine inanma hali doğal olarak kendi gücünden şüphe edenlere çekici gelecektir. Dragons' Den gibi televizyon programları, kendine güveni olmayan girişimci adaylarına, yatırımcıların nasıl da ilgisini hızla kaybettiğini göstermektedir. Peki, büyüklenmecilikle adanmışlık arasındaki sınır nereden geçer? Antropolog Emily Martin'in sorduğu üzere, "dünyayı değiştirebilirim" diyen ve açıkça iyi olmadığı belli olan kişi ile "bir internet şirketi kurup seni zengin edebilirim" diyen ve açıkça sağlıklı olan kişiyi nasıl ayırt etmeli?

Time dergisi, yayıncı Phil Graham'ı kapak yaptığı sıralarda Graham'ın girişimcilik aktiviteleri neredeyse ideal statüsüne kavuşmuş gibi görünmekteydi. Bahsettiğimiz kişi, sürekli meşgul olan, gazeteleri ve dergileri satın alan, Newsweek'in ve Washington Post'un çıkmasına yardımcı olan, kendi jetine sahip ve yeni televizyon kanalı alımları yapan biriydi. Ancak eşi Katharine Graham'ın daha sonra hatıralarında yazdığı üzere, bütün bu satın almalar manik bir enerjiyle gerçekleşmekteydi ve zirveye çıkışların tam aksi yönde korkunç, bunaltıcı dibe vurmaları vardı. Nitekim bu dibe vurmalarından biri birkaç yıl sonra intihar ile sonuçlanacaktı.

Amerikalı haber spikeri Jane Pauley, kendi halinde ve dikkatli bir tüketiciden, ihtiyacı olmayacağı

kadar büyük bir ev alan ve de dükkanlarda ve alış-veriş merkezlerinde sonu gelmeyen mobilya ve aksesuar alışverişleri yapan devasa bir müsrife garip dönüşümünü ayrıntılı olarak gözler önüne sermektedir. Bunları takiben ajansına sunduğu yeni fikirler ve projeler gelmiştir. “Sadece bir tek şey için enerjim olsa da, birçok – hatta çok fazla – fikrim vardı. Yeni bir televizyon programı, yeni bir kitap, yeni bir dergi” ve hatta kendi hazır giyim markası. “Yüksek hızlı tren hızıyla duygular oradan girip buradan çıkıyordu, bunları fikirler ve eylem planları üreten telefon konuşmaları takip ediyordu.”

Burada nasıl da güncel kültürün kendimize dair imajı şekillendirirken manik tutumu teşvik ettiği görülmektedir. İnsanlar kendilerini satmaya, başarılarını duyurmaya ve gittikçe daha fazla kimliklerinin ürünlerini ve türevlerini ortaya koymaya yüreklenmektedir. Bugün ünlüler kendi hazır giyim markalarını kurmaya, televizyon programlarını çekmeye veya parfümlerini piyasaya sürmeye zorlanıyorlar gerçekten. Pauley, doktorlarının onun çok fazla fikri olduğunu söylediğini menajerine ilettiğinde, “menajerim anladı ama yine de bunlar çok iyi fikirler” demişti. Gerçekten de şunu sormak mümkün: Kaç yaratıcı proje birilerinin manisine rağmen değil de, manisi yüzünden ortaya çıkmıştır?

Manik-depresif bir adam tasarladığı televizyon dizisinin nasıl en sonunda çekildiğini anlatmakta-

dır. “Uzun zamandır beklediğim bu başarı, ilk tam teşekküllü manik dönemimi tetiklemişti, ancak o dönem yaşadığımın ne olduğunu bilmiyordum. Ve diğer fikirlerim de çekilmek üzere satın alındığında, bir İngiliz televizyon kanalının üst düzey bir yöneticisini altın yumurtlayan tavuk olduğuma ikna etmeye bile kalktım. Tabii kendime olan aşırı güvenimin hünerlerimden değil de, sadece ve sadece maniden geldiğini fark edememiştim.” Ancak gerçekten de ikisi arasındaki sınır o kadar da net mi? Kişi şöyle devam etmiştir: “Manik olmak ile ilgili sorun bazen işe yaramasıdır ve benim örneğimde bu, ITV (bağımsız televizyon) şirketlerinin en büyüklerinden birinin patronunun benim çakma gösterişime kanıp bana iyi bir maaşı ve bütçesi olan güçlü bir pozisyonda iş vermiş olması ile sonuçlandı.”

Her ne kadar bu macera kötü bitmiş olsa da, şunları sorabiliriz: Kaç kariyer acaba manik yükselişler sayesinde ortaya çıkmaktadır? Kaç kariyer maninin yükselişlerini gizleyip ve hatta bunları kullanmaktadır? Günümüzde bipolar tanısı almak sıklıkla gerçekten de altın yumurtluyormuş gibi görünen isimlerin kulübüne katılmak gibi görünmektedir. Bu isimler arasında Büyük İskender, Einstein, Picasso, Mozart, Dickens, Greene, Luther, Lincoln, Proust, Coleridge, Churchill, Balzac, Conrad, Shelley, Kipling ve Newton sayılabilir. Haklı olarak “manik-depresif propagandasına” şüphe ile yaklaşan Brian Adams, böylesi

listelerin neden illa ki kültürel mirasa katkıda bulunan kişilerden oluştuğunu sorar. Neden bu listelerde kültürel değerlere zarar verenler yoktur? Bununla beraber Adams, kendisinin psikiyatri tarafından manik-depresif olarak tanımlanmasının yirmi yıldan ve yarım düzine uzmanla görüştüğten sonra mümkün olduğunu göz önüne alarak, bu listedeki tanıların nereden ve nasıl geldiğini merak etmektedir.

Manik-depresiflerin kamusal yaratıcılıklarının altını böylesine çizmek tabii ki yazmayan veya heykel yapmayan veya resim yapmayan veya dünya çapında tanınırılığa ulaşamayan ve bu tanıya sahip olanlar için incitici ve damgalayıcıdır. Emily Martin, 2000 yılındaki Amerikan Psikiyatri Cemiyeti konferansında bir ilaç firmasının Zyprexa standına, konferansa gelenler izleyebilsin diye birkaç gün boyunca bir kolaj üzerinde fiilen çalışan bir sanatçı koyduğunu aktarmıştır. Dev tuvalinin önünde dağınık duran boyalar, yapıştırıcılar, kumaşlar ve iplikler sanki sadece manik öznelerin bir şeyler yapabileceğini göstermekle kalmamakta, aynı zamanda ilacın da bu yaratıcılığı engellemediğini haykırmaktadır. Yaratıcılık bir uçta bir sirk gösterisine dönüşürken, öbür tarafta ise psişenin erişilebilir ve pazarlanabilir bir özelliği haline gelmektedir.

Brian Adams kendi bölgesindeki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda ve danışmanlık merkezinde her za-

manki hayal kırıklığını yaşadıktan sonra, “ne bekliyordum ki, sihirli bir değnek gelecek ve bir hamleyle manik-depresyonumun mükemmel bir şekilde uyacağı bir iş bulup hayatımı mı değiştirecekti?” diye sormaktadır. Bu noktada hiçbir propaganda yardımcı olmamaktadır: En nihayetinde “Pekala Bay Adams, psikolojik profilinize, iş deneyiminize, hayat deneyiminize, ilgilerinize, becerilerinize, doğum lekelerinize, ayak numaranıza, çay yapraklarına, psikozunuza ve tipinize bakarak sizi Büyük İskender olarak eğitime almaya karar vermiş bulunmaktayız.” denmeyecektir.

Manik-depresyon hakkındaki bu iyi niyetli propaganda beraberinde başka bir soruyu daha getirmiştir. Manik durumlarda insanlar, güçlü olduklarına ve çoğu insanın sahip olmadığı yetilerce donatıldıklarına inanmaya meylederler. Gerçekten de hastaneye kaldırıldığında hastalarımın birine sorulan ilk soru “hiç ünlü bir sanatçı olacağına inandın mı?” olmuştur. Çoğu sanatçının bu inanca bir noktada kapıldığını düşünecek olursak, “ünlü bir sanatçı mısınız?” sorusu daha uygun bir soru olacaktır. Ancak benim hastamın durumunda durum bundan biraz daha karışıktı, çünkü kendisi gerçekten de ünlü bir sanatçıydı.

Büyük İskender’den Picasso’ya büyük başarılarla imza atmış kişilerin isimlerini bir listede sıralamak

büyüklenme diyebileceğimiz ve sözüm ona tedavi edilmesi gereken klinik problemi ilginç bir şekilde gözler önüne serer. Ve bu da manik-depresyonun can alıcı bir boyutuna işaret eder. Bazı psikotik öznel bir yandan İsa veya Napolyon olduklarını iddia ederlerken, öte yandan çamaşır veya mutfak işleri gibi bayağı ve gündelik işleri yapmaktan geri durmazlar. Dini bir kuruma veya kışlaya gidip kendilerini tanıtmaya ihtimalleri oldukça düşüktür. Buna karşın manik-depresyonda, kişi gerçekten de Claridge's (Londra'da çok lüks bir otel) da bir süit oda tutabilir veya The Ivy'de (yine Londra'da çok pahalı bir restoran) her gün masa rezerve edebilir.

Bu noktada, kimlik boyutunda ne olmaktadır? Belki de cevap manilerle depresyonları birbirleriyle karşılaştırmakta yatmaktadır. Dipteki dönemlerde kişi kendini beş para etmez ve yalnız olarak görürken, zirveye çıktığında ise yetenekli ve güçlü olarak görür. Aslında burada anahtar olan kendilerini bir şey olarak görmeleri değil midir? Aslında bu dışarıdan olduğu varsayılan bir bakış açısının içselleştirilmesidir. Kendilerine dair algıları bu açıdan inşa olmuştur, tıpkı Terri Cheney'in, ruh halindeki yükselişlerin ve düşüşlerin babasının ona dair bakış açısının değişmesiyle şekillenmesinde tarif ettiği gibi.

Uzun yıllar önce psikanalist Frieda Fromm-Reichmann ve meslektaşları, manik-depresyonun temel

dinamiğinin sosyal olarak daha iyi bir konumda olma isteğini ve aile içinde çocuğa bunu başarma görevinin verilmiş olmasını içerdiğini iddia etmişlerdir. Dini, ekonomik veya etnik sebeplerle azınlık durumunda olan gruplardan gelen çocuğa, zorlu bir dünyada böylesi bir prestij kazanma işi yüklenmektedir. Fromm-Reichmann ve meslektaşları şöyle devam eder: “Bu bağlamda, ailesinin ve kavminin prestiji adına çocuğun kendilerinden daha başarılı olacağına dair ailenin beklentilerinin yükü altında manik-depresif olan kişi çok erken bir yaşta ezilmeye başlar.”

Ebeveynlerinin “ötekilerin” onları nasıl görmesi gerektiğine dair inançları doğrultusunda, çocuk hayatta imkansız derecesinde yüksek standartlara zorlanır. Böylelikle kişilerüstü bir otorite, bir “onlar” ortaya çıkar. Çocuk bu otoritenin prestijini kazanmalıdır ve bu sürekli olarak çocuğa anımsatılır. Ahlaki ve dünyevi ideallerin yükü bu noktada ezici bir hale gelebilir. Ailesinin bir ülkeden diğerine sürülmesinin sadece kendi iyiliği için olduğunu, bir gün tüm şehrin sahibi olacağını ve “tek sınırın gökyüzü” olduğunu söyleyen annenin oğlu, yıllar sonra bir gün arabasının bir uçak gibi havalanacağına inandığı bir manik dönem üzerine hastaneye yatırılabilir.

Anneye ait ideal, oğulu maniye itebilir, onu dengelemez veya hayatı için güvenli herhangi bir çerçeve sunmaz. İsteyerek olsun veya olmasın, çocuğun yük-

lenmek üzere baskıya uğradığı kimlik hem sahtedir, hem de istikrarsız. Bu noktada manik-depresif öz-nelerin sıklıkla uysal ve sorumluluk sahibi çocuklar olarak tanımlandıklarını not etmekte fayda var. Bu da çocuğun meydan okumak yerine uymaya çalıştığı bir idealin varlığını akla getirmektedir. Fromm-Reichmann'ın sosyal zemine dair söyledikleri kelimesi kelimesine doğru kabul edilmek zorunda değil, ama manik-depresyonda ideallerin etkisi üzerine yaptığı vurgu kesinlikle doğrudur. Bu, aynı zamanda depresif çöküşlerin ve manilerin yetersizliklerden değil, sosyal başarılardan sonra ortaya çıktığı gerçeğine de ışık tutmaktadır. Çocuk en nihayetinde varması gerektiği noktaya vardığında gerçek bir doyum olmayacaktır, çünkü bu her zaman bir başkasının ideali olmuştur.

Andy Behrman'ın durumunda manik dönemler sıklıkla rastgele bir uçuş için veya dünyanın etrafında tam bir tur atmaya hedefleyerek uçağa binmesini içermektedir. Her ne kadar mesafelerin kısalması, coğrafi ayrılıkların önemsizleşmesi ve her şeyin çok yakınmış gibi görünmesi manik-depresyonun sık rastlanan bir özelliği olsa da, Behrman'a "dünyanın yörüngesini turlayacak" ilk Amerikalı astronotun isminin verilmiş olduğu gerçeğini, maninin bu şekilde ortaya çıkmasıyla bağdaştırmamak oldukça güçtür. Ancak astronotun dünyanın yörüngesini turlama misyonu Behrman'ın doğumunun olduğu gün er-

telenmiştir. “Büyürken doğal olarak benden büyük beklentilerin olduğunu varsaydım” diye yazmaktadır. Çocuk olarak hep gezegenin etrafında turladığı fantazmını kurmuştur. Dehşet verici bir epizotta ise şunları yaşadığını not etmiştir: “Dünya maketi olan bir kürenin içine hapsolmuş gibi hissettim; okullarda, evde olanlardan, tüm kıtaları ve ülkeleri kabartma olarak gösterenlerden.”

Şimdi de maninin bir diğer motifine bakacak olursak, alışveriş çılgınlığının ve savurganlığın nedeni nedir? Manik bir kişi, sonradan, Brian Adams’ın değişiyiyle “après-mani” (mani sonrası) döneminde, şaşkınlıkla bakabileceği miktarda parayı kıyafetler, gayrimenkul, sanat eserleri veya nesneler için harcayabilir. İflas ile ilgili bir televizyon programında bir kadına nasıl Londra şartlarında bir finansçının aldığı maaşı bitirip böylesi bir borca girdiği sorulmuştu. Röportajı yapan kişi kadına parayı ne için harcadığını sormuştu – tatiller mi, arabalar mı yoksa evler mi? Kadın çekingen bir şekilde hayır dedi ve devam etti “o büyük karidesleri seviyorum.” Bu lüks dolu bir yaşam tarzına öykünme olarak görülebilir, ama eğer kişi manik-depresif ise, bahsi geçen referans kesinlikle mecazi olmayabilir. Servetler müsrifçe başkalarına çok özelmış gibi görünen şeylere harcanabilir. Sahip olunmayan parayı harcamak manik dönemin öylesine sık rastlanan bir özelliğidir ki, manik öznenin

epizot sonrası borcunu görüşmesine ve tertip etmesine yardım etmek üzere finans sektörü inisiyatifler başlatmıştır.

Bu harcama çılgınlıkları bazen bencilce görülebilir veya sıklıkla sonradan faturalar altında ezilen aile veya arkadaşlara hiç saygı göstermeden yapılmış narsist azgınlıklar olarak tanımlanabilir. Ancak bu dönemlerde ne olduğunu daha yakından dinledikçe, bu harcama çılgınlıklarında belli bir yardımseverlik, bir kendinden ödün verme mantığı olduğunu fark ediyoruz. Gerçekten de manik özne sahip olacağı yeni şeyleri satın aldığı gibi kolaylıkla başkalarına da verebilir. Vivien Leigh'in, epizotları sırasında Cartier ve Asprey gibi fahiş etiketli dükkanlardan uzak tutulması gerekiyor olabilir, ancak harcamaları sıklıkla çalıştığı yapımlardaki oyunculara ve ekibe hediyeler almayı içermektedir. Satın almak ve birilerine aldıklarını vermek bu noktada eşdeğer görünmektedir. Wall Street simsarı John Mulheren Jr., manik-depresyona dair deneyimlerinden bahsederken, nasıl zarflara yirmişer bin dolar koyup Manhattan'ın fakir bir kesimi olan Bowery'de bunları imkanları kısıtlı olan insanlara dağıttığını tarif etmektedir.

Manik döneminde Londra'da dört dönen hastalarımın biri, bir taksi şoförünün üzücü hikayesini duyup, taksiyi bankasına yönlendirip, hemen oracıkta tüm hayatı boyunca biriktirdiklerini "sırf merhamet-

ten" adama vermişti. Lizzie Simon olanlara dair şun-
ları söylemektedir: "Başka biri için bir şeyler yapmak
o kadar doğru geliyor ki! Aslında başkasının sana
yapmasını dileyeceğin şeyler. O kadar iyi geliyor ki
insanı adeta ele geçiriyor." Başka bir örneği ele al-
 cak olursak, bir adam manik döneminde ilk görüşme
 için bana gelmişti. Kapıyı açtığım anda elime bir çek
 tutuşturdu, kalamayacağını ve başka biriyle görüş-
 mek üzere koşması gerektiğini söyledi, ama ücretim
 buradaydı ve bu arada ücretimi çok düşük bulmuştu
 ve o yüzden ücretimi onla çarparak ödediğini ilettili.
 Adamı bir daha görmedim, ama çok geçmeden eşi
 beni arayıp çeki nakde çevirmediğinden emin ol-
 mak istedi.

Manik kişilerce kalkışılan projeler sıklıkla doğrudan
 diğerlerine yardım etmekle, yanlışları düzeltmekle il-
 gildir veya bir tür koruma eyleminden oluşur. Kay
 Redfield Jamison, birkaç yılan sokma kiti alışının, San
 Fernando Vadisi'nde yaygınlaşan öldürücü yılanlara
 karşı dünyayı uyarmak üzere seçildiği fikriyle ortaya
 çıktığını anlatmaktadır. Kitleri alarak, kendi sözleriyle,
 "kendimi ve umursadığım kişileri korumak üzere
 yapabileceğim her şeyi yapıyordum.". "Dünyadaki
 tüm yeşil bitkilerin yavaş yavaş ve acı içerisinde öle-
 ceği" fikriyle kuşatıldığında ise, gerçekten de bitki-
 ler birer birer ölürken "onları kurtarmak için hiçbir
 şey yapamazdım" diye düşündüğünü not etmiştir.
 Hastalarımın biri diğer insanlara yardım etmek için

ciddi miktarlarda para harcayıp, bu tip yardım projelerini öyle bir enerji ve coşku ile desteklerdi ki, herhangi bir iş girişimi için gerekli olan tedbirleri almayı neredeyse hiçbir zaman akıl edemezdi. Ve Spike Milligan'ın, dünyadaki tehlike altında olan vahşi hayatı korumak üzere yola çıkan hayır kurumlarıyla yaptığı çalışmaları övgü almaktadır.

Manideki çılgınca harcama dikkatle incelenmeye sayandır, çünkü yüzeyde bencil gibi görünen eylemin asıl motivasyonunun bu hayırseverlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka hasta ise nasıl dükkandan dükkana gezip, sonrasında poşetlerde ve kutularda hapis kalacak kıyafetlere binlerce sterlin harcadığını tarif etmektedir. Bunlar şiddetle arzu ettiği ve sadece maninin satın almasına izin verdiği nesneler midir? Hiç öyle olmadığını açıklamıştır. Üniforma gibidirler. "Olabileceğim insanların kostümleri." Ancak bunlar, hayatının merkezine oturttuğu erkeğin onu içinde görmek isteyeceğini hayal ettiği kostümlerdir. "Bunlar, ona, onun için ne olabileceğimi anımsatan nesneler.". Çılgınca alışverişlerden sonra "hep, kullanılmamış sahne elbiseleriyle dolu bir gardıropla baş başa kalıyorum" demiştir.

Bu sahne kostümleri kendisinden ziyade O'nun için tasarlanmış bir tiyatronun parçalarıdır. En nihayetinde onun fantazmlarındaki karakterleri oynamaktadır. Böylelikle harcama kendinden çok başka-

sı için yarattığını düşündüğü bir imaja endekslidir. Yine sanki, bir ideal, hastanın eylemlerine hükmetmektedir. Bu ideal hem davranışlarını, hem de görüntüsünü şekillendirmektedir. Bu kontrolün dışarıda olması boyutu başka bir manik harcama çılgınlığı tarifinde de önümüze çıkar: “Hayatınızın kontrolünü başkasının almasını izlemek gibi bir şey.”. Sıklıkla da gerçekten bir başkası vardır orada.

Stephen Fry ilk manik epizodu sırasında şık takım elbiseler alıp, Ritz ve Savoy’da kokteyller içtiğinde, “kendimi fantastik bir şekilde yeniden, baştan yaratma” diye isimlendirdiği bir işe kalkışmıştır. Fry bu baştan yaratma sürecini ayrıntılı olarak tarif eder: “Sadece Wilde’ın, Coward’ın, Fitzgerald’ın ve Furbank’ın bir bileşimi gibi görünmeye çalışan on yedi yaşında bir ergen değildim, Gatsby tarzında bir takım elbise giymiş, kolalanmış kanat yakalarıyla kehribar taşından yapılmış bir sigara tutacağıyla rengarenk sigaralar içen, on yedi yaşında bir ergendim.”. Ama bu yakalar nereden gelmişti? Aslında bu tarz, bir Macar Yahudisi ve İngiliz olan her şeye tutkuyla bağlı çok sevdiği büyükbabası Martin Neumann’ın mirasıydı. Tam da Fry’ın o anda kendine mal ettiği imaj, aslında büyükbabasıdır.

Tıpkı bu baştan yaratımı sağlayan, çalınmış kredi kartlarıyla yapılan harcamalarının nasıl ödendiğini merak edebileceğimiz gibi, Fry’ın yarattığı bu imajın

başka birinin fantazmıyla bağlantılı olup olmadığını da merak edebiliriz. En nihayetinde büyükbabası da bir İngiliz centilmeni olmaya özenmekteydi. Fry'ın ilk romanında baş kahramanın söylediği gibi, "ödünç alınmış kıyafetlerin dışında" var olamamaktaydı. Alışveriş çılgınlığına maddi imkan sağlayan ve yüzeyde bencilce görünen hırsızlıklar böylelikle daha derin ve muhtemelen bilinçdışı bir hayırseverliği veya en azından bir özdeşleşmeyi örtmektedir. Yıllar sonra bir televizyon programı için büyükannesi ve büyükbabasının yaşadığı evi ziyaret ettiğinde Fry, tam olarak büyükbabasının bir fotoğraf çekimi için durup kızını, Fry'ın annesini, tuttuğu yerde durmuştur. Fry kendini büyükbabasının olduğu yere konumlandırırken, bunun "Freudcu bir kâbus" olduğunu belirtmiştir.

Bu noktada manik öznelerin, barlarda ve restoranlarda neredeyse hiç değişmez şekilde bıraktıkları bahşişleri de düşünebiliriz. Bu, şişmiş bir benlik imajı yaratmak ve de böylelikle kendini daha değerli ve sevilir kılmak mıdır, yoksa tam aksi yönde diğerlerine bir şeyleri geri vermek, geri ödemek, belki de bir tür borç mudur?

Manik-depresyondaki bu kişilerarası boyutu azımsamamamız gerekir. Kişinin eylemleri ne kadar egoistçe görünürse görünsün, ufukta her zaman bir baş-

kası vardır. Manik kişilerin diğer insanları nasıl bazı planlara ve projelere sürükledikleri ve genellikle de bu sürüklemeye başarılı oldukları sıklıkla gözlemlenmiştir. Bu özel bir girişim veya sadece bir arayıştan ziyade, belki de hedef olarak ucunda toplumsal bir iyiliğin olduğu daha geniş çaplı bir çabadır. Meslektaşlara, arkadaşlara ve yatırımcılara yaklaşılmalıdır, çünkü gerçekten bir şeyler ortaya çıkartılabilir ve çıkartılmalıdır da.

Bazen bir projeye sadık kalmak mümkün olmaz ve bir işe kalkışıldıktan birkaç saat veya gün sonra yeni bir tanesine girişilebilir. Ancak girişimin diğerlerine makul veya garip görünmesinden bağımsız olarak, süregelen ve ciddi bir odaklanma söz konusudur. Jaguar'da çalıştığı dönemde bir hastama, bir toplantı sırasında belli bir pazarda başarılı olmanın yolunun, ünlü ve tanıdık olan logoyu bir başka orman hayvanı ile değiştirmek olduğu dank etmiştir. Şimdi geriye dönüp bu ana yıllar sonra baktığında kendine gü-lümsüyor olsa da, o gün için kesin kanısı buydu. Yapılması gereken doğru şeyin bu olduğunu biliyordu ve üst düzey yöneticilerini açık fikirli olmaları için ikna etmesi gerekiyordu.

Manik epizotları sırasında bu hasta için hayati olan, diğer insanların kendisine olan inancını garantilemekti. Bu da manik-depresyonda olağanüstü derecede sıklıkla karşılaştığımız diğer bir ilginç olguyla bağlantılı olabilir. Birçok hastam zaman zaman dene-

yimlerini, bir karakterin yapay bir dünyada yaşayıp, hayatının reality show olarak yayınlandığı The Truman Show filmi ile karşılaştırmıştır. Onları sarmalayan dünyayı tıpkı bir tiyatro veya film seti gibi yapay bir yapı olarak tanımlarlar. Bu yapay yapı sanki onları sınamak veya incelemek için tasarlanmıştır. Bir kişinin manik dönemi sakinleştikten sonra söylediği gibi, “bir şeyin bir parçası gibi hissetmek, daha büyük bir resmin parçası olmak gibi.”. “Hayat bir oyun veya bir sınavdı.”

Her ne kadar gerçekliğe dair benzer bir fikir şizofrenide de karşımıza çıksa da, burada etkileyici olan, manik-depresyondaki bu “Truman Show” hissinin her zaman sevecen ve tehlikesiz olmasıdır. “Hiç kimse görüldüğü kişi değildir, ama bu heyecan verici bir şey. Beni test ediyorlar, daha üst seviyelere geçerek biz de kendimizi kanıtlıyoruz, sınavları geçiyoruz, tıpkı bir oyunu başarıyla oynamak gibi.” Psikozun diğer formlarında kişi sürekli olarak kendisinin etrafındakilerce kandırıldığını hissedebilir. Ancak bu his, mani sırasında neredeyse hiç yoktur. Ancak yine de eğer gerçeklik arka planda bir yönetmenin yönettiği bir sahne gibiyse, gerçekliğin bir yanıyla tehditkar olması da beklenilebilir.

Bu da bize manik-depresyon hakkında başka bir ipucu vermez mi? Yardımseverlik, kurban etme mantığı ve dünyayı izlerken ki iyi huylu hal, bunların hepsi manik-depresif öznenin, iyi bir Öteki’ne ve de

verici ve cömert bir dünyaya olan inancını ne pahasına olursa olsun korumaya çalıştığına işaret eder. Manik-depresif bir arkadaşımın dediği gibi “tüm mesele iyiliktir.” “Şeytanlar yerine melekler.” Hiçbir şey bu iyicil bakışı lekeleyemez ve eğer bir şeyler bu bakışı lekeleyecek olursa manik-depresif özne kendi gerçekliğinin temel iyiliğine ve uyumluluğuna kendini bir kez daha ikna ederek hızla o noktadan uzaklaşır.

Şizofrenideki her şeyin adeta bir sahne gibi yönetildiği hissinde, sahneyi yönetmekten sorumlu merci, kişinin, bunların hepsinin kendi numarası olduğunu bilmesini istemez. Ancak manik-depresifler için herkes aynı taraftadır: Onlar bildiğimizi bilir, hem de ilgili ve neredeyse rahatlatıcı bir suç ortaklığı içerisinde. Benzer şekilde şizofrenide kişiyi sarmalayan dünya tehdit veya eziyet edici hale gelebilir. Dünya iyiden kötüye doğru hızla ve büyük bir korku vererek geçer. Ancak manik-depresif için bu geçiş böylesi kolay değildir ve manik-depresyonun ta kendisi tarafından engellenir. Terimin kendi içindeki tire işareti bu koşulun tam olarak ne yapmaya çalıştığına ışık tutar: İki durum arasında bir bölünme yaratmak. İyi ve kötü ne pahasına olursa olsun ayrı tutulmalıdır.

Manik-depresyon üzerine yazdıkları böylesine etkili olan Kay Redfield Jamison'ın örneğini bir kez daha ele alalım. Otobiyografisi olan An Unquiet Mind'in hemen başında, Jamison, muhtemelen çocukluğunu şekillendiren an olan durumu tam olarak

saptamıştır. Jamison tam da yaşadıkları yerin yakınındaki askeri üsten kalkan bir uçak kontrolü kaybettiği sırada dışarıda oyun oynamaktadır. Pilot kendi koltuğunu fırlatarak kendini kurtarabilecekken, kontrolden çıkmış ve düşmekte olan uçağı Jamison ve diğer çocukların oynadığı oyun parkının ötesinde bir yere yönlendirmeyi tercih etmiştir. Bu sahneyi hiç unutamamış ve sonraki hayatı boyunca sahne sık sık aklına düşmeye devam etmiştir. Bu olay her ne kadar çocuğun ölümle ilk karşılaşması olarak yorumlanabilecek olsa da, öte yandan tam da tartıştığımız kendini feda etme motifine işaret etmez mi?

Pilot diğerlerini kurtarmak için kendi hayatından vazgeçmiştir ve bu an “görev kavramıyla ne kast edildiğinin acı verici derecede canlı ve tamamen imkansız idealine” dönüşmüştür. Bu an, yardımseverliği, bir ideali ve kurban olmayı birleştirmektedir. Bir çocuğa yönelik şiddet engellenmiş ve hatta biraz daha zorlarsak, altta yatan fikrin kişinin kendi yıkıcı eğilimlerinden bir başkasını korumak olduğunu bile tahmin edebiliriz. Veya en azından kişinin kendi kendine oluşturduğu bir yıkımdan. Melanie Klein’ın iddia ettiği üzere, eğer şizofrenik kişiyi dehşet verici bir şekilde korkutan kendi benliklerinin parçalanmasıysa, manik-depresif için dehşet, Ötekiler’in paramparça olmasıdır. Gerçekten de eski psikiyatri, manik-depresif öznelerin her ne kadar kışkırtılsalar da, başkalarına zarar vermek konusunda ne kadar

çekingen olduklarını not etmektedir. Patty Duke, manik epizodu sırasında çocuklarına tabak fırlatsa da, hedefi her zaman ıskalamak olduğu için aslında niyeti hep iyidir.

Psikanalist Edith Jacobson'ın manik bir hastasının ona anlattığı üzere, her ne kadar her şeyi yerle bir etse de, kimseye veya hiçbir şeye bir şey olmamıştır: Herkes hala güvendedir. Burada en merkezi endişe kişinin kendi nesnelere zarar vermesidir. Ancak yıkıcı arzular fikrini biraz açmak üzere burada durmalıyız. Bir çocuğun çok sevdiği ebeveynine karşı öfke ve nefret deneyimlediği inkar edilemez bir gerçektir. Ancak bu gerçekten de manik-depresyonda gördüğümüz bu tip motiflerin altında yatan şey midir? Manik epizotları nedeniyle defalarca hastaneye yatırılmış olan bir hastam bana hayatının erken yıllarında annesinin “kuklası” gibi hissettiğini açıklamıştı. Onun buyruklarını yerine getirmekteymiş ve de herhangi bir kınama ve suçlamadan dehşet içinde korkmaktaymış. Sıklıkla annesinin ölümünü hayal edermiş. Ama bu hayal, intikamın tesis edilmesinden çok, kurtulmanın tek yolu olarak ortaya çıkmaktadır. “Sadece annem ölürse kendim olabilirim.”. Bu düşünce sonrasında güçlü ve yıkıcı bir suçluluk yaratmış ve annesini memnun edecek ve yatıştıracak davranışlar ön plana çıkmıştır.

Sonra gelen manilerinin hepsi diğer insanları veya kişinin içinde yaşadığı bağlamın çeşitli unsurlarını

korumayı hedeflemektedir. Annesine dair ölüm arzusu aslında nefretin bir taşıyıcısı değil, gerçekten de kurtuluşunun mantıksal koşuludur. Diğer bir manik-depresif kişi, manisi güç toplarken küçük iyiliklerin onu nasıl duygulandırdığını anlatmıştır: "Sırf insanlara yardım etmek için dışarı çıkardım." Nasıl diğer insanların acısıyla "diğer insanlarla özdeşleşme konusunda bir uzmana" dönüştüğünü tarif etmiştir. Terri Cheney de, manide, şarap içerken o şarabın yapılması için ezilmiş olan üzümler için bile kalbinin parçalandığını not etmektedir. Dünyanın eksiklikleri bir anda açılır ve bakılan her kişi, bir üzüntüler silsilesi gibi görünür. Eugen Bleuler, fırına giderken kaldırımında gördüğü yalnız bir böceğin haline üzülüp ona büyük bir tatlı alan bir hastasından bahseder.

Mani eğrisi başka bir insanı koruma hedefini kapsar. Bu biraz daha ileri taşınırsa hayvanlara yönelik veya çevrenin korunması için hayırsever ve yardımsever eylemler ve projelere dönüşebilir. Spike Milligan, Kensington Bahçeleri'ndeki 900 yıllık Elfin meşesini gördüğünde, meşeye heykeltraş Ivor Innes tarafından yerleştirilmiş olan perilerin ufalandığını ve soyulduğunu fark edip endişe etmiştir. Norma Farnes, Milligan'ın kurtarma misyonunun bir parçası olarak nasıl bir yardım ekibi kurup, ağacı haşerelerden korumak üzere Rentokil'i ve suya dayanıklı boya sağlamaları için de British Paints'i ikna ettiğini anlatır.

Restorasyonun başarısıyla gurur duyarak Milligan, yeni kazandığı ihtişamıyla görmesi için Farnes'ı ağaca götürür. Meşeye birkaç metre kala "Milligan önce dehşete kapıldı, sonra da tarif edilemez bir acı ifadesi yüzünde belirdi." Perilerden birinin kanatları koparılmıştı. Ofisine döndükten sonra Milligan üç gün ve gece boyunca kendini odasına kilitler, yemeyi ve konuşmayı reddeder. Dayanılması güç bir umutsuzluk altında ezilmiştir. En nihayetinde odadan çıktığında ve Farnes ona depresyonu hakkında sorular yönelttiğinde, Milligan ağacı restore etmek üzere harcanan tüm emeği anlatır. Ve tüm bunların üzerine biri gelip kanadı koparmıştır. "Dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için sadece senaryolar ve kitaplar, şiir ve müzik yaratmak istiyorum."

Bu, manik-depresyonun diğer bir kendine has özelliği ile uyumludur. Bugün bir manik-depresif kişi obsesif belirtiler geliştirmekten şikayetçi olursa, ona muhtemelen belirtileri yok etmek üzere clomipramine gibi bir ilaç verilir. Ancak eski psikiyatri obsesif semptomların aslında pozitif bir işaret olduğunu not ederdi. Genellikle dönemler arasındaki aralıklarda gelişirler. "Musluğu kapattım mı?" gibi şüphelerden veya farklı düzene koyma aktivitelerinden oluşurlar.

Bu oldukça ilginçtir, lakin obsesif semptomlar diğerlerine zarar vermeyi engellemenin yolları ve de

kişinin kendi yıkıcı eğilimlerini en düşük seviyeye taşıyarak, bir şekilde kendisini tedavi etmesi olarak anlaşılabilir. Sevgi ve nefretin beraber var olduklarını kabul etmek en nihayetinde korkunç bir önermedir. Patty Duke'un söylediği üzere "annenize çılgıncasına öfkeli olduğunuzu ve ondan nefret ettiğinizi hayal etmek oldukça zor." Hem nefret edip hem seviyorsak, bu o zaman tam da nefretimiz yüzünden diğerinin sevgisini kaybetme riskiyle karşı karşıya olduğumuz anlamına gelmez mi?

Burada nefretin çok yıkıcı olduğunu sadece nesnenin tehdit altında olmasından anlamıyoruz; bu tehdit mühim riskler taşımaktadır. Birbiriyle çelişen hislere dair erken araştırmalar daha ziyade nicel faktörleri vurgularken, örneğin ne miktarda bir nefretin söz konusu olduğuna bakarken, özellikle bir idealle çatıştığında nefretin en önemli unsur olduğu gerçeğini kaçırmaktadırlar. Ebeveynine saldıran veya kardeşine vuran bir çocuk, sadece şiddet dolu davranışının ebeveyne dair korumak istediği ideal resmi kaybetmek anlamına geldiğini ve de böylelikle sevgisini kaybetme riskinin olduğunu fark ettiğinde suçlu ve kendine karşı kızgın hissedebilir.

Freud'un hastası Fare Adam'ın hayatı kompulsif eylemleri ve ritüelleri nedeniyle zindan olmuştur. Kaldırımında gördüğü bir taşı yayalar takılıp düşer korkusuyla yola koyup, sonra da yine onu sevgilisinin at arabası takılıp tökezlemesin diye yoldan

alıp kaldırırma koymaktaydı. Taşı yola koyup sonra geri kaldırırma koyma ritüelinin her bir kısmı aslında başka bir kişiye zarar vermeyi engellemeyi hedeflemektedir, ancak tam da bu salınım hem suç, hem de suçun silinmesini içermektedir.

Kişilik özelliklerinin içinde eriyip gittiği için bu tip kompülsiyonlar genellikle fark edilmezler. Theodor Reik, kendi küçük oğluna bir tür zarar verdiği konusunda yaşadığı kaygı altında işkence çeken bir hastasından bahseder. Her şey, bir gün odaya girerken oğlunun başına kapı kolu ile zarar verip vermediği konusunda endişelenmesiyle başlamıştır. Böyle bir şeyin bir daha gerçekleşmemesi için önlemler almaya başlamıştır. Ancak bir cümlenin ortasında kolunu kaldırıp kapıya olan mesafeyi tam olarak ölçtüğünü gören arkadaşlarının hakkında ne düşüneceği konusunda da endişelenmiştir. Böylelikle hareketli biçimde ve bol bol elini kolunu kullanarak konuşmaya başlamıştır. Konuşurken kolunu geniş jestlerle oynatır, yakınlardaki nesnelere işaret eder veya kollarını abartılı duygularla sanki bir parodi oynuyormuş gibi hareket ettirir hale gelmişti. Aslında bu jestler gizli ölçüm aletleriydi. Bu yeni şaşaalı hal aslında düşmancıl arzularını saklamaya ve bu arzulara karşı korunmaya çalışırken ortaya çıkmıştır.

Ağırdan almalarıyla, ritüelleriyle ve şüpheleriyle obsesif semptomatoloji, sevgi ile nefret, korumak

ile yok etmek arasındaki mesafenin yakınlığını göstermektedir. Bu tehlikeli yakınlık yeterince daha az tehditkar hale getirilememektedir. Seçim yapamayan kişi, çatışmayı bir tip dengede tutmak için semptomlar inşa eder. Düşmancıl arzular bilincin dışında tutulurlar, ancak kompulsif ritüellerde ve düşüncelerde geri dönerler. Obsesifin aşırı dikkatliliği, yıkıcılığın boyutlarını hem gizler, hem de taşır.

Manik-depresyon, sevgi ile nefret arasında daha da aşırı bir ayrım içerir. Sevdiklerimize zarar gelmesini engelleme çabası – veya kendi sorumluluğumuzun inkarı – muhtemelen manik epizotların altında yatan şeydir. Stephen Fry’ın otobiyografisinin iki cildinin de onarıcı bir girişime dair kinayeye başlıyor olması bir rastlantı olmasa gerek. The Fry Chronicles’ın ilk satırı şöyledir: “Gerçekten özür dilerim demeyi bırakmam lazım; hiçbir işe yaramıyor.” Moab is My Washpot ise Fry’ın, yatılı okuluna giden trende tanıştığı Bunce adındaki küçük bir çocuğu korumasına dair ilgi çekici öyküyle başlar. Ve kitabın sonundaki Teşekkürler kısmı bir özür ile kapanmaktadır: “Sadece Özür Dilerim ve Teşekkür Ederim diyebiliyorum.”

Manik-depresyonda kurban etme, onarım ve borç sorularını daha iyi anlamamız açısından bu noktada Fry’ın harikulade kitapları bizlere yardımcı olabilir. Moab’ın ilk sayfalarında Fry, çocukluk tutkusu mısır gevreği Sugar Puffs ile başlayan şeker bağımlılığından bahseder. “Kahvaltı sofrası kederimin tohum-

larının ekildiği yerdir. Bu noktada ilk bağımlılığımı doğru şekilde tespit ettiğime eminim.” Mısır gevreği ile başlayan bu bağımlılık önce şekerlere, sonra da kokaine ilerlemiştir. Fry’ın büyükbabası şeker pancarı yetiştirmek konusunda bir uzmandı. Yeni bir savaş ihtimalinin ortaya çıkmasıyla ve de Batı Hint Adaları’na ve Avustralya’ya giden tüm deniz rotalarının kapanmasıyla Britanya hükümeti Fry’ın büyükbabasını yerel üretimi yönetmek üzere davet eder. Böylelikle Fry’ın büyükbabası Macaristan’daki kasabası Surany’dan – ki bu kasaba da 1920’de Çekoslovakya’nın bir parçası haline gelmiştir – Suffolk’daki Burt St Edmonds’a göç eder. Bu taşınma hayatını kurtarmıştır, lakin Neumann’ın Surany’de kalan ailesi Naziler tarafından yok edilmiştir.

Fry’ın tabiriyle “eğer şeker olmasaydı hiç doğmamış olacaktım, ama yine de beni neredeyse öldürüyordu.”. Şeker “bana hayat verdi, ama karşılığında bir bedel talep etti – kölece bir bağlılık. Ona bağımlılık ve bunun üzerine bağımlılığa bağımlılık.” Mısır gevreğinin bıraktığı tat, Fry’ı okulda şekerlere yönlendirdi. Köyün şekerci dükkanından yaptığı alışverişleri karşılayabilmek için para çalışıyordu, ama aslında bu dükkana okul çocuklarının gitmesi yasaktı. Fry, şekerlemelerin önüne serdiği yeni dünya karşısında büyülenmiş ve mest olmuştu. “Şekerlerin o ekstra şekerliliği, şekerlerin insanı adeta kör eden neşeli paketleri.”. Bunların arasında hayatının iler-

leyen dönemlerinde edindiği sigara içme tutkusunu ve pipo tütüren Sherlock Holmes imajını kaynaştıracak meyankökü pipoları ve hindistan cevizli tütünler vardı. Fry'ın kelimeleriyle, "olması gereken tüm unsurlar sahneye çıkmıştı. Şeker. Beyaz Toz. Tütün. Arzu. Parasızlık. Yasak olan."

Kitabının daha ilerleyen bir noktasında sınırlarla ilgili sorununu anlatırken Fry şunları kaydetmiştir: "Nasıl ki Pinokyo'nun Jiminy Cricket'i vardı, benim de Macar büyükbabam vardı. Ben on yaşındayken ölmüştü ve öldüğü günden itibaren bana yukarıdan bakıp, Toplu Dua Kitabı'nın katman katman günahlar ve kötülük olarak isimlendireceği halime kahrolduğunun farkındaydım ve bundan rahatsızdım." Eğer büyükbabası Fry'ı "çalarken, yalan söylerken ve kandırırken" izliyorduysa, büyükbabasının dik bakışları Fry'ı suçtan suça koştırmaktan alıkoyamıyordu ve de bunun tek bir basit sebebi vardı: Tutarsız olduğu için. Fry, büyükbabasının, "Döner bir kapıya bir adamın arkasından girip, döner kapıdan o adamdan önce çıkan tek kişi bir Macar Yahudisi olabilir." lafını yineler. Bu vecize Fry'ın bir romanı hariç tüm romanlarında bir karakterin ağzından dökülür.

Eğer Fry'ın büyükbabası ile olan ilişkisi böylesine temel bir noktaya oturuyorsa, bu manik-depresyon hakkında bize ne söyleyebilir? Fry'ın takip ettiği zincir kesinlikle çok ikna edici: Şeker – mısır gevre-

ği – şekerlemeler – çalmak – beyaz toz. Fry, bunların manik zirvelerini artırmadığını, aksine bu hallerine gölge düşürdüğünü söyler. Fry'ın seçtiği mısır gevreğinin, adının içinde gerçekten de “şeker” kelimesi geçen – Sugar Puffs – tek mısır gevreği olduğunu not edebiliriz. Yine Fry'ın en meşgul olduğu dönemlerde zaman bulup Peru'da aylar üzerine yaptığı iki televizyon programında, Sugar Puffs'ın ikonu haline gelmiş Jeremy Bear'ı anımsaması bir rastlantı olmasa gerek. Benzer bir şekilde, Mac bilgisayarlara delicesine aşık olduğu bilinen Fry şunları söyler: “Büyükbambam izliyordum, bunu biliyordum. Hayatım boyunca çaldığım her muhteşem derecede lezzetli elmadaki o büyük kurtçuk büyükbabamdı.”

Fry kitabında ilk manik epizodunda kendini nasıl baştan yarattığını anlatır. Burada büyükbabasıyla yaşadığı özdeşimi görmezden gelmek saflık olacaktır. Aradan yıllar geçtikten sonra bile, The Jonathan Ross Show'da aynı tabiri kullanır ve sunucunun, Ross'un, kendini “baştan yarattığını” söyleyip, şunu ekler: “Bizim yaşlı adamın geri gelmesine mutlu oldum.” Tıpkı Fry'ın büyükbabasının İngiliz olan her şeyi sevip, çocukken oyunlarda “İngiliz adamı” oynayıp, her fırsatta golf pantolonları ve tüvidler giydiği gibi, Fry da kendisini “sadece tüvidden yapılmış” olarak tanımlayıp, aslında bir Macar Yahudisi olarak İngiliz olan her şeyi nasıl cisimleştirdiğini ve temsil ettiğini bir ironi ile not eder.

Ancak bu özdeşleşmenin bağlamı ne olabilir? Sonuç olarak herkesin aile üyeleriyle, kökleri derinlere dayanan özdeşleşmeleri vardır. Fry hayatını şekere borçlu olduğunu, şeker olmasaydı hiç var olmayacağını söyleyerek bunu açıkça ortaya koymamakta mıdır? Varoluşunun en kapsayıcı çerçevesi borçtur. Bu noktada mani kelimesinin Yunanca'daki $\mu\alpha\nu\iota\alpha$ 'dan geldiğini hatırlamakta fayda vardır. Bu kelime sıklıkla "delilik" veya "çılgınlık" olarak çevrilse de, çoğul hali Pausanias tarafından Eumenides ile özdeşleştirilen ruhları anımsatmaktadır. Bu ruhların görevi tam olarak da borçlarını ödemeyenleri takip etmek ve kovalamaktır.

Manik öznelere tam da ailelerinin ve arkadaşlarının gözlerinin önünde gerçek anlamıyla devasa borçlar yaratıyor olması böylelikle yeni bir anlam kazanır. Kişi doğrudan borçlu olduğunu gösterir ve belki de manik epizodun hayırsever, kurban olucu tarafı da kişinin bu borçları geri ödeme veya alternatif olarak silme girişimidir. Burada temel olan manik öznenin epizot bitene kadar herhangi bir borçluluk bilincinde olmamasıdır. Borcu ciddiye almak demek, birçok durumda, kişinin finansal borcunu geri ödemeye çalışırken temel döngüsünü tekrar tetiklemesi anlamına gelir.

Psikanalist Abraham Brill'in bir hastası manik zirvelerini tam da bu silme üzerinden tanımlamaktadır:

“Çok kaygısız bir hale geldim. Bütün sorumluluklarımın yükleri beni terk etmiş gibiydi ve çok özgür ve mutlu hissediyordum. Bütün hayatım boyunca sınırlandırılmış, ayak bağlarına takılmış, koşullarca ve durumlarca köleleştirilmiş hissetmişim ve şimdi ise insanların çok daha farklı olduğu başka bir hayata, başka bir dünyaya yeniden doğmuş gibiydim.”

Brill’in örneği özellikle çok aydınlatıcıdır, lakin bu hasta gerçekten de kendinden küçük erkek kardeşinin ölümünden bir çocuk olarak sorumlu tutulmuştur. Kız kardeşleri eski tip demir bir ocakta yumurta haşlamak istemişlerdir, bir yangın başlamıştır ve çocuk alevlerin parlamasıyla ölmüştür. Annesi, Brill’in hastasını erkek kardeşiyle beraber evde kalmamakla ve çıkarken onu da yanına almamakla suçlamıştır. Manisi ise kolunun ezildiği ve sonrasında kolunun amputé edilmesi gerektiği bir iş kazası sonrasında tetiklenmiştir. Ezilmiş uzvuna ve parçalanmış parmaklarına bakıp “bu delikanlı fena halde hapı yuttu” diye düşünmüştür. Maninin kendisi başlamadan önce garip bir disosiyasyon deneyimlemiştir: “Zihnim bendim ve ezilmiş delikanlı da kısmen sorumlu olduğum zayıf bir erkek kardeş gibiydi.”

Bu sorumluluk konusu, manik-depresyonda gördüğümüz ve daha yüzeyde olan düşmancılık ve yıkım motiflerinin altında yatıyor olabilir. Eğer kişi, Öteki’ni kendi şiddetinden korumaya ve diğerlerini

güvende tutmaya çalışıyorsa, bu durumda ortaya taraflar arasında gidip gelen bir sorumluluk problemi çıkmaz mı? Fry hayatını şekere ve Nazilerden kaçmış olan büyükbabasına borçlu olabilir. Peki ya büyükbabası? Onun kurtaramadıklarına ve arkada bıraktıklarına olan borcuna ne olacak? Mesela Jamison'ın durumunda, pilotun kendini kurban etmesi Jamison'ın hayatını kurtaran bir borç yaratmıştır. Ancak bu, akla, Jamison'ın kendi ailesinde çok daha önce olan bir ölümün sorumluluğuna dair sorular getirmektedir.

Baktığımız her vakada, sorumluluğa dair önceki nesilleri kapsayan bir ikilemle karşılaşırız. Genellikle manik-depresif kişinin trajik bir çocuk, kardeş veya ebeveyn kaybı yaşamış ebeveyni devreye girmektedir. Bu durumlarda da bahsi geçen ölümün sorumluluğuna dair meselenin çözülmeden ortada kaldığını görmekteyiz. Örneğin bir kadın hasta depresif dönemlerinde dur durak bilmeden Google'da deforme olmuş bebeklerin resimlerini bulup, hayatında yanlış yaptığı her şey hakkında kuruntulu bir şekilde düşünmekteydi. Diğerlerinin onun hakkında kötü düşünmesi kesinlikle katlanılabilir bir şey değildi. Manik olduğunda ise, kendini yoğun bir şekilde güçlü hissetmekte ve kendi iş alanındaki parlak profesyonellere kendi işlerini açmaları konusunda yardım etmekteydi.

Manileri tasarladığı ürünlerin lanse edildiği dönemlerde tetikleniyordu, yani “dünyaya bir şey getirdiğimde.” Çocukken bir konuşmada annesinin “kolları bacakları birbirine girmiş” diye tanımlanan bir bebek düşürdüğüne kulak misafiri olmuştu. Yükseldiği dönemlerde nasıl da düşükle kaybedilmiş çocuk olarak gördüklerine yardım etmek istediğini not etmekte fayda vardır. Ancak duygudurumu düştüğünde deforme olmuş bebeklerle olan meşguliyeti ile yaptığı kötü şeylere dair kara kara düşünmesi arasında hiçbir zaman bilinçli bir bağ kurmamıştır. Bu ölümden ne bu kadın, ne de annesi direkt olarak sorumludur. Ancak annesi çocukluğu boyunca neredeyse her şey için kızını suçlamıştır.

Manik-depresyon ile çalışan klinisyenler, hastalarının ölümle sürekli meşgul olduklarına dair bir iddiayı arada sırada dile getiregelmişlerdir. Ama buradaki meşguliyet gerçekten ölüm ile ilgili değil, daha ziyade ölümün sorumluluğu ile ilgilidir. Bu, sadece çocuğun ebeveynine karşı beslediği ölüm arzusuyla açıklanamaz, çünkü durum aynı zamanda ebeveynin de kaybedilenle olan ilişkisini kapsamaktadır. Dindirilemeyen veya bir nesle yıkılamayan suçluluk, bir sonrakinin hayatını dar edecektir. Tıpkı borçların bir nesilden diğerine aktarıldığı gibi. Ancak bu borcun kapatılması söz konusu değildir. Durum ne parano-yada olduğu gibi (Öteki sorumlu), ne de melankolide olduğu gibi (ben sorumluyum) netliğe kavuşmaz.

Bunun yerine bu kapatılamayan borç manik-depresif özneyi aşağı yukarı sallar. Sorumluluk manide kaybolur, depresyonda ise geri döner.

Bu, aynı zamanda manik-depresyonda kimlik hissi etrafında ortaya çıkan ilginç tereddütleri de açıklamaz mı? En sık dile getirilen sorulardan biri “hastalığın” bir tür yabancı bir öge mi olduğu, yoksa benliğin içkin bir parçası mı olduğudur. Kimyasal olarak manileri durdurulduktan sonra kişi yine kendisi olacak mıdır? Yükselişler ve düşüşler gerçekten kim olduklarını ortaya mı çıkarmaktadır, yoksa gerçek benliklerini mi saklamaktadır? Manik-depresyon benliği teşkil eden, benliğin ta kendisi denebilecek bir deneyim olarak mı görülmeli, yoksa benliğin verdiği bir taviz olarak mı? Bu soruların böylesine dikkat çekici bir şekilde sık soruluyor olmasının altında muhtemelen bir sorumluluğa dair belirsizlik yatmaktadır. Manilerin ve depresyonların bize ait olup olmadıklarını bilememek, sorumluluğun bize mi yoksa başkasına mı ait olduğunu bilememekteki zorluğu yansıtmaktadır. Ve en nihayetinde manik epizottan sonra en sık düşünülen tam da “ben ne yaptım?” sorusu değil midir?

Mani belki de bilinçli suçluluğun ve borçluluğun vaktinden önce men edilmesiyle ilgilidir. En yakın arkadaşının sevgilisini baştan çıkaran Cheney şunları aktarmaktadır: “Burada bir şeyler yanlıştı, hem de korkunç derecede yanlış, ama yanlış olan ne bir türlü hatırlayamıyordum. O çok tatlıydı, ben istekliydim,

başka ne önemli olabilirdi ki?" Arkadaşına olan borç o anda silinivermişti. Patty Duke'un sözleriyle, "manik iseniz, yaptıklarınızın bir sonucu yoktur." Manik öznelerin manileri sırasında yaptıkları üzerine tekrar düşünürken kapıldıkları dehşet oldukça çarpıcıdır. En yakın arkadaşların eşleri veya partnerleriyle yaşanan cinsel birliktelikler veya baştan çıkarma denemeleri o an son derece doğal görünürken, bu yaşananların ağırlığı ve sonuçları sonradan kişinin üzerine bir karabasan gibi çöker. Manide yaşanan rastgele cinsellik sıklıkla genel inhibisyon yokluğunun bir örneği olarak görülür, ancak bunun ötesinde, bu, sosyal ilişkileri düzenleyen ve suçluluk hissinin koyduğu bariyerlerin geçici olarak ortadan kalkmasını göstermez mi?

Vivien Leigh manik olarak yükseldiğinde "Bebekleri Öldürmenin Yolları" isimli oyunu oynamayı sevmektedir. Oyunda misafirler, istenmeyen çocuklardan nasıl kurtulabileceklerine dair rol yapmaya davet edilmektedir. Kendi doğumundan önce ölü doğan bir kardeş, kendinden sonra doğan ve bir haftadan fazla yaşamayan ikiz kardeşler, kızıyla sahip olduğu uzak ilişki ve boğuştuğu güçlü istenmeme hissi ile bezeli Leigh'in kendi öyküsünü düşünecek olursak, böylesi fantazmları tasasızca ve pürneşe eyleme dökmesine izin veren nedir? Bu, borçtan ve bir ölümün sorumlusu kim sorusundan geçici olarak kurtulmak değil midir? Ve tabii bu borcun ve soru-

nun sonradan, depresif döneminde, geri dönüşü onu tamamen hareketsiz bırakıp felç edecektir.

Ve bu bizi diğer bir noktaya taşımaktadır. Fry'ın anıları ile kurgusal çalışmaları arasında bağlantıları görmek her ne kadar muhteşem olsa da, bu noktada bir psikobiyografiye kalkışmanın anlamı yoktur, çünkü Fry kendisi bunu yapmıştır. Birçok insan için varoluşlarının temel gösterenlerini bulmak yıllarca süren analiz süreçleri gerektirirken, Fry şeker-şekerleme-kokain zincirine hayret verici derecede kolay ulaşmış görünmektedir. Ancak Fry bunun da ötesine gitmektedir. İnanılmaz derecede önemli ve anlamlı içgörülerini bir tür mizah olarak sunmaktadır. Bunu basit bir yapmacıklık veya alçak gönüllülük olarak görmektense, neden Fry'ın da bu kadar sıklıkla incelediği manik-depresyonun yapısına bağlamayalım ki?

Bu, klinik deneyim açısından anlamlı bir noktaya işaret etmektedir. Manik-depresif öznel terapi- de temel nitelikte bağlantılar kurabilir, ancak sanki varılan içgörünün gerçek bir değeri yokmuş gibi bunların çok küçük veya sıfır etkisi olabilir. Birçok klinisyeni manik-depresyon ile çalışırken umutsuzluğa sürükleyen bu dinamik, muhtemelen karşı karşıya olduğumuz durumun tam da mantığına dair bir ipucu sunmaktadır. Manik iken kişinin hayatını belirleyen gösterenler diğer kelimeler arasında sadece sıradan kelimelerdir, sanki ağırlıkları ve yankıları hiç

hissedilmemektedir. Basit şakalar veya ciddiyetsiz yorumlar olarak ortalığa saçılabilirler. Depresyon ise kelimelerin ağırlıklarının geri dönüşüdür. Bu ağırlık, mani sırasında yok iken, depresyon ile beraber devasa bir darbe olarak hissedilir.

Psikanalistlerin “sembolik” olarak isimlendirdiği, hayatımızı belirleyen kelimelerin laubalileşmesi tam da manik-depresif yapının en göze çarpan özelliklerinden biri olabilir ve de aynı zamanda bu öznelere neden kelimeler arasında böyle kolaylıkla yeni ve sürpriz bağlar bulabildiklerini açıklar. Mesela Oscar Wilde’ın, Fry’ın veya rahmetli Sebastian Horsley’in olağandışı sözel maharetlerini düşünün. Dilin içi dışına çıkarılabilir, büyüleyici teşbihler ve betimlemeler yaratılıp keşfedilebilir. Bunu yapabilmek için dilin içinde anlamların ağırlıklarına takılmadan rahatlıkla hareket etmek gerekir; tam da mani depresyona dönüşürken olanın tersi bir şekilde. Depresyonda kişi tek bir anlamın altında ezilir; değersizlerdir, seilmeyi hak etmezler ve günahkârdırlar. Manide ise, anlam gevşek ve kontrolsüzdür. Depresyonda anlam ağır ve sınırlayıcıdır.

Semboliğe dair bu laubaliliği daha önce bahsettiğimiz, şirketin logosunu değiştirmeyi öneren Jaguar çalışanında da görebiliriz. Tabii ki böyle kararlar alınabilir ve alınıyor da ve hatta şirketin geleceğini de bazen değiştirebilir. Ancak bu örnekte en belirgin

özellik, logo ile şirket arasındaki uzun bir tarihçeye dayanan bağlantıya ihtiram etmek konusunda hastanın kendini zorunda hissetmemesidir. Logo ve şirket birbirinden ayrılabilir, aralarındaki bağ kırılabilir. Sembolik olanın ağırlığı burada hissedilmemiştir. Kelimelerin kendisine temel manalarının ötesinde yatırım yapılabilir. Ancak bunu takiben ödenmesi gereken çok ürkütücü bir fatura çıkar – depresif dönem. Böylelikle depresif ıstırap, bir tür geri ödeme olarak tamamen açıklanabilir. Psikanalist Edward Glover’ın bir seferinde belirttiği üzere, manik-depresyon “bilinçdışı bilincin” birçok sivriliş, bir tamamen körelmesidir.

Borç motifi, manik-depresyona dair başka birçok olguyu da aydınlatmaktadır. Bir gazeteci manilerinin “bir çalışma fırtınası içerisinde” kamufle olup nasıl dikkat çekmediğinden bahsetmiştir. Kendi uzmanlık alanında olduğu sürece hiç bir yazı talebine hayır demeyip, bu dönemlerde sürekli çılgıncasına meşgul olurmuş. Her ne kadar işi, manik “enerjiyi” faydalı bir şekilde kullanmak olarak görebilecek olsak da, her görevlendirmeyi sistematik olarak kabul etmek ödenmemiş borç nosyonuna dair bir şeyler de göstermez mi? Bunu manik-depresif öznelardan sıkça duyarız, özellikle de medya dünyasında olanlardan: Her ne kadar profesyonel ilkelerine uymasa da, belli

bir işe hayır demekte Öteki'ni hayal kırıklığına uğratmaktan korktukları için zorlanırlar.

Bu belki de manik yükselişlerde, harcama ile çalmanın böylesine ilginç bir şekilde birbirine yakın olmalarını açıklar. Alışveriş çılgınlıklarının nasıl da ödünç alınmış para ile, özellikle de harcamanın kendisinden sonra gelen mali yardım ile finanse edildiğini görmüştük. Manik öznelere birçok vakada kendilerine ait olmayan bir parayı harcarlar. Ancak bu alışveriş çılgınlığı bazen daha mütevazı bir hırsızlıklar serisi şeklinde de gerçekleşir. Behrman'ın anlattıklarına bakacak olursak, "çoğu gün gerçekten şöyle iyice bir yükselebilmek için, adamakıllı bir yıkıma yakın olacak kadar çok manik olmaya ihtiyacım oluyor – 25.000 dolarlık alışveriş çılgınlıkları, dört gün süren uyuşturucu alemleri veya bir dünya turu. Bazı günler de Duane Reade'e (bir eczane ve kozmetik zinciri) bir diş fırçası veya bir şişe Tylenol çalmak üzere bir ufak hırsızlık ziyaretinin sağlayacağı kadar yükselmek yetiyor."

Harcamak ile çalmanın ortak noktası ne olabilir? En dolaysız şekilde baktığımızda, eğer harcamalar o harcamayı destekleyecek kaynaklar olmadan gerçekleşiyorsa, aslında bu da bir tür hırsızlıktır. Tek farkı bu harcama tipinin günümüz pazarlarınca destekleniyor olmasıdır, lakin bu pazarların ayakta kalması, sahip olmadığı parayı harcayan insanlara bağlıdır.

Başka bir açıdan bakacak olursak, her iki olgu da anlamı olan bir yerden, bu bir büyük mağaza veya bir butik olabilir, bir şeyler almayı içermektedir. Burada kişi sanki ödeme yapmaya ihtiyaç duymadan satın almaktadır. Manik özneler sıklıkla dünyayı nasıl cömert, bolluk içinde ve bir şeylerin hiç tükenmediği bir yer olarak gördüklerinden bahsederler. Jamison, manik harcama çılgınlıkları sırasında olanları şöyle tarif etmiştir: “Denesem bile para ile ilgili endişelene-mem. O yüzden de endişelenmiyorum. Para elbet bir yerden gelecek; o para benim hakkım; Tanrı bana o parayı sağlar.” Jacobson’ın hastası ise şöyle demiştir: “Dünya o kadar zengin ki, bu zenginliğin bir sonu yok.” Duke ise manik dönemleriyle ilgili şunu aktarır: “Milyoner olacağız ve buna inanıyoruz o anda.” Bir gün sigara üzerine konuşurken bir hastam şöyle demişti: “Bu meretle ilgili en önemli şey, her zaman daha fazlasının olması.”.

Manik haldeyken dünya cömert ve her şeyi affeder görünür. Her şey alınıp, keyfi sürülmek üzere durmakta oldukları yerde kişiyi beklemektedir. Gerçekten de sanki kişi tam da, tüm dini ve ekonomik anlamlarıyla beraber kendine ait olan sosyo-sembolik çerçeveden kurtulmuş gibi görünür. Kişinin kendi eğitimine ve yetişme durumuna has çalışma etiği, kültüründen gelen mütevazılık veya kısıtlamalar ve hatta bazen de dinlerinden gelen beslenme yasakları pencereden uçar gider. Canlılık hisleri ve enerjileri

ise bu kayıpla ters orantılıdır. Tam da onları şekillendirmiş olan kısıtlamaları yıktıkça kişiler kendilerini “yeniden doğmuş” gibi hisseder. Dünya ise radikal bir biçimde yeni ve umut verici görünür.

Ancak nasıl ki kişinin kendi yetiştirilişine ve tarihine olan borcu manik epizotta aniden hafifleyiverir, aynı borç tüm ağırlığı ile depresif dönemde geri döner. Kişi öylesine zorlanır ki, gerçek anlamıyla hareket etmekte zorlanır. Adams’ın iyi niyetli arkadaşları ona daha sık dışarı ve yürüyüşlere çıkmayı denemesi gerektiğini söylediklerinde fark edemedikleri şey, Adams’ın kendi sokak kapısına kadar bile gidemeyecek kadar felce uğramış olmasıydı. Eğer kişi manik zirvedeyken bir şeyleri ödemededen alıyorsa, şimdi de hiç şüphesiz ağır bir ödeme yapmaktadır. Borç, ölümcül, sakat bırakan bir şekilde geri dönmeden kapatılamaz.

Nasıl ki manide kişi artık yargılanmayacağını, artık sorumlu olmayacağını keyif veren hissini sonuna kadar yaşıyorsa, depresyonlarda o yargılar tüm gücüyle ve son derece yıkıcı bir şekilde geri döner. Birçok manik-depresif öznenin, dibe vuruşlarında, yıllar öncesinde kalmış olsa bile yaptıkları bütün kötü şeyleri zihinlerinde dolandırıp durduklarını ifade etmeleri, kişinin hayatından herhangi bir olayın, en önemsiz olanın bile, nasıl bu kınayıcı yargılama gücüne güç katmak üzere kullanılabileceğini

göstermektedir. Nasıl ki manide kişinin konuşması bir konudan ötekine büyük bir kolaylık ve akışkanlıkla ilerler, şimdi depresyonda ise tek bir cümleyi bir daha ve bir daha tekrar etmek üzere kelimeler sınırlı hale gelir. O cümle de “pisliğin tekiyim” dir.

Harcamak ile çalmak arasındaki bağ üzerine bu noktada biraz daha düşünelim. Manik-depresif bir adam beklentileri her karşılanmadığında nasıl küçük hırsızlık turlarına çıktığını anlatmaktadır. “Bir şeyler mahvedildiğinde kızgın ve öfkeli hissediyorum. Çalmak intikam almak gibi.”. Burada vurgunun ben mahvettiğimde nosyonu üzerinde olmak yerine mahvedildiğinde kelimesinde olmasına dikkat çekmek isterim. Hırsızlıklar okuldayken kendinden daha fazla şeye sahip olan çocuklardan bir şeyleri izinsiz almaya başlamasıyla başlamıştır. Bu çocuklar ondan daha iyi evlerde yaşayan, ondan daha iyi ailelere sahip çocuklardır.

Bunun altında yatan mantık, hırsızlığın kendi kimliğine dair çok temel bir soru ile doğrudan ilintili olduğuna işaret etmektedir: “Eğer onlar olamıyorsam, onlardan alırım.” Alışveriş çılgınlıklarından ve “devreye girmeyen destek kaynaklarından” bahseden başka bir hasta da benzer bir denklemin rehberliğinde hareket etmekteydi. İlişki yaşadığı ve en nihayetinde alışveriş çılgınlıklarının faturasını ödeyen adam, hastanın kendi mütevazı yetiştiriliş

tarzının getirdiği sınırlamalara rağmen hep dahil olmaya özendiği bir sınıf ve kültürden gelmekteydi. Kıyafetler, havalı partiler ve polo maçlarında adamın nazarında kim olabileceğini kanıtlamak üzere alınmışlardı. Ve de bu alışveriş sonucu ortaya çıkan borcu adam ödemiş oldu.

Behrman ise New Yorklu bir sanatçı için çalışmaktaydı. İlk başta halkla ilişkiler işlerini yönetirken git-tikçe bu sanatçı için daha çok işi üzerine alıp onun menajeri olmuştu. Sanatçı başarılı, kendine güvenli ve zengindi; tam da Behrman'ın çekildiği özellikler. Çok geçmeden sanatçının bir asistanıyla birlik edip sahte resimler yapmaya, çalışmalarını imzalayıp orijinalmiş gibi satmaya başladılar. Stephen Fry'ın durumunda ise erken dönem alışveriş çılgınlıkları çalınmış kredi kartlarıyla finanse edilmişti. Bu kredi kartları tam da hayranlık duyduğu ve saygı gösterdiği İngiliz ailelerinden gelmekteydi. Fry, bu "kendini yeniden yaratma" eylemi ile büyükbabasının mirasını devraldıysa, bu büyükbabanın daha Macaristan'dayken İngiliz olan her şeye hayran olduğunu, tüvidler giyip kendi Yahudi kültürüne ters düşen bir imaja çekildiğini unutmamamız gerekir. Hem Behrman'da, hem de Fry'da "onlar olamıyorsam, onlardan alırım" formülünün yankılarını duyabiliriz.

Harcamak ile çalmak arasındaki bağlantıya başka bir açıdan da bakılabilir. Her ikisi de sahip olmakla ilgili gibi görünmektedir ve eski psikiyatri sıklıkla

manik-depresif öznelerin, alışveriş çılgınlığı sırasında satın alınmış olsun veya istifleme şeklinde olsun, bir şeyleri almak konusundaki meraklarının altını çizmiştir. Griesinger'in gözlemine göre hastalar toplamakta, biriktirmekte ve çalmaktadır. Bu acaba geçmişte yaşadıkları bir kaybı inkar etmek veya telafi etmek için midir?

Maninin bir kayıptan sonra tetiklendiği birçok örnek olduğu kesindir ve burada inkar sıklıkla temel mekanizma olarak görülür. Ancak aynı zamanda, sevdiğimiz birini kaybetmek bizi, onların bizim için ne olduğu ve bizim onlar için ne olduğumuz gerçeğiyle yüzleştirir. Çok açıkça ortada olan inkar motifinin ötesinde muhtemelen sevdiğimiz kişiyi, bizi bırakmış veya ölmüş olsa da, korumakla ilgili çok derin bir endişe yatmaktadır. Her şeye rağmen kaybettiklerimiz fiziksel olarak artık burada olmasalar da bizim için var olmaya devam ederler. Onları gelebilecek zararlardan korumak maninin hayırseverlik ile ilgili olan kısmını açıklayabilir.

Patty Duke, manik epizodu sırasında büyük bir aciliyet hissiyle şehirde dört dönüp, mendillerden küpelere, sahip olduğu her şeyi banka kasalarına koymaya çalışmıştır. Manik-depresif özneler bize nasıl da bitkilerini fazla fazla suladıklarını anlatırken, aslında kendini tekrar eden aynı amacın söz konusu olduğunu düşünebiliriz: Bir şeylerin güvende olduğundan emin olmak. Karşımıza sık çıkan

toparlama ve düzenleme obsesyonu olgusu da benzer bir şekilde, şeylerin doğru yerde olduğundan ve böylelikle güvende olduklarından emin olma çabası olarak görülebilir.

Böylelikle manide, muhafaza etmek ile yıkımı dengelemek üzerine gerçek bir ikilem olduğu söylenebilir. Bir şeyler kişinin kendi öfkesinden veya kendi öz-yıkıcı eğilimlerinden uzaklaştırılarak güvenle muhafaza edilmelidir. Sevgi ile nefretin, yıkım ile hayranlığın darmadağınık, pis ve çalkantılı karışımıyla boğuşmak yerine manik-depresif kişi daha aşırı ve en nihayetinde daha tutarlı bir çözümü tercih eder: Sevgiyi ve nefreti kati surette birbirinden ayırmak. Böylelikle biri diğerini zehirleyemez. Bu da, manik-depresifin dünyasının fiilen şeytanlarla ve meleklerle dolu olduğu anlamına gelir. Ya bolluk vardır ya da umutsuz bir boşluk.

Melanie Klein'ın gözlemlediği üzere, burada efor, negatif ve pozitif özelliklerin birbirinden ayrı tutulması için harcanmaktadır. Acaba mani bu ikisinin birbirine çok yaklaştığında olan şey olabilir mi? Bir manik-depresif öznenin anlattıklarına bakacak olursak, manileri, "düşünmesi bile çok kötü bir şey olduğunda, fazla çatışma yaratan bir çatışma" olduğunda tetiklenmektedir. Birbiriyle çelişen fikirleri çatışma olarak sembolize edemeyip, bunlar birbirlerinden ayrı tutulmaktadırlar. Tam da bu nedenle

muhtemelen kızgınlık ve fröstrasyon çok önemlidir. Bir hastanın sözleriyle, “öfkeden başka geriye bir şey kalmayınca olan şey taşkın bir coşkuya dönüşüyor.”. Bu hastaya göre maniler “damıtılmış öfkeler”-dir. Epizotlarına neyin zemin hazırladığı sorulduğunda hasta hızla cevap vermiştir: “Sevdiğim birine kızdığımda.”

Sevgi ve nefreti birbirinden kopararak ayırmak bu noktada farklı formlar alabilir. Bir başka hasta annesinin duygusal inişlerinin ve çıkışlarının dayanılmaz olduğunu ve de bu yüzden tek bir annesi olması yerine iki annesi olduğunu düşünmenin çok daha kolay olduğunu aktarmıştır. Artık bir iyi, bir de kötü annesi olduğuna göre, sevgisini birine, nefretini ise ötekisine yöneltebilirdi. Duke, ağır depresyonda olan annesinin odasından “geçen haftaki annesi olarak” çıkması için tanrıya dua ettiğini anlatmaktadır.

Bu fikir manik-depresyonda oldukça basitleştirici biçimde öne sürölen “bir meme olarak dünya” kavramını değişikliğe uğratmaktadır. Manik yükselmelerin tatmin edici bir meme tarafından beslenme deneyimini, depresyonların ise fröstre eden bir meme deneyimini tekrar ettiğı uzun bir zamandır iddia edilmekteydi. Ancak olan biteni, Klein’ın belirttiğı gibi, süt veren memenin, kuru memenin veya olmayan memenin bir yansıması olarak görmek yerine, manide kaynaklar sonsuz, depresyonda ise tamamen

tükenmiş gibi görünmekteyse, tam da bu, memenin hem verici hem de mahrum bırakıcı, hem tatmin edici hem de früste edici olduğu gerçeğini reddetme çabası değil midir?

Manik-depresyon, daha karmaşık ve acı verici bir dizi uyumsuzluk yerine, ayırma ve bir tip temelden farklılaştırma çabasıdır. Ve belki de bipoların gerçek anlamı budur; günümüz psikiyatrisinin patoloji olarak ilan etmeye çok meraklı olduğu duygudurumdaki değişimler değil de, daha temel bir bipolarlık, çift kutupluluk arayışı, belki de en temelden özellikleri birbirinden ayırma çabasıdır. Araştırmacılar günlük duygudurum değişikliklerinin nerede bitip, bipolarlığın nerede başladığını tartışırken kritik bir noktayı kaçırmaktadırlar. O da manik-depresyonun tam da uçlar yaratma çabası olduğudur. Manik-depresyon bir zıtlıklar dünyası yaratır. Bu nedenle duygudurum değişikliklerinde bipolarlık aramanın hiçbir anlamı yoktur.

Manik-depresyonda davranışsal uçlar olarak görünenler aslında uçları daha da saflaştırmanın ve netleştirmenin yollarıdır; gri bir şekilde siyah ve beyaza gerisin geri ayrıştırılmalıdır. Terri Cheney'in dediği gibi "mani size uçları arzulamayı getirmez, uçların peşinden koşacak enerjiyi verir." İkilikler birbirinden ayrı tutulmalıdır ve bipolarlık duygudu-

rumların oradan oraya geçişinden ziyade iki kutbu birbirinden ayrı tutma çabasıdır. Cheney maninin bir “bozukluk” olmaktan öte olduğunu söyler. Mani bir düşünme tarzıdır: “Dünya ya öyle olmalıdır, ya böyle...” “Erkekler ya güvende hissettirir, ya da sizi yaralar. Eğer tanrı değilse şeytandırlar....”.

Bipolarlığı burada bir tip çözüm olarak görebiliriz. Bir hasta, manik epizodunun metroda annesine benzeyen bir kadını Meleksi Ruhlar isimli bir kitap okurken gördükten sonra başladığını anlatmıştır. Onun için bu bir çelişkidir, çünkü melekler iyidir, ama o annesini hep kötü güçlerce ele geçirilmiş bir ruh olarak düşünmüştür. Bu nedenle “Meleksi Ruhlar” birbirinden ayrı tutulmalıdır ve bu iki kelimenin birleşmesi imkansızdır. Takip eden manide ortaya çıkan birçok ikili parça bu iki hali birbirinden ayrı tutma yolları olarak görülebilir.

Bir başka hasta ise, hastaneye yatırıldığında sembolleri nasıl tekrar bir denge yakalamak için kullandığını anlatmıştır. Güneş ışığı kötüdür, ama gecenin karanlığı iyi. Bunun üzerine bu kavramları diziler oluşturmak için kullanmıştır. Böylelikle kötü her şey güneş ışığınca “sembolize” olurken, iyi her şey de karanlıkla “sembol” bulmuştur. Böylelikle tüm gece uyanık kalarak iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırabilmiştir. Tam da ışık ile karanlık arasındaki sınırın en akışkan olduğu zamanlarda, yani alacakaranlıkta ve gün batımında uyumaya çalışır.

Bu noktada Spike Milligan ile Elfin meşesini hatırlayabiliriz. Ağacı yenileme çalışmasının, bir perinin kırılmış kanadıyla lekelenmesi üzerine belki de üzüntü ile öfkenin bir karışımını hissetmek yerine bir umutsuzluk girdabına saplanmıştı. Kötü, iyiyi zehirlememeliydi. Milligan için kesin olan buydu; kati suretle bu iki özellik birbirinden ayrı tutulmalıydı.

Bu ayrım daha önce gündeme taşınmış olan sorumluluk sorununu da ele almanın bir yolu olarak görülebilir. Kırık kanat Milligan'ın başarısızlığa uğradığı anlamına gelebilir ve bu nedenle borcu silinmemiştir. Sorumluluk Milligan'ı bir hızlı tren gibi çarpmıştır. Bu bazı vandalların veya dikkatsiz çocukların hatası değildir, onun hatasıdır. O anda hissettiği suçluluğun büyüklüğü, bu suçluluğun aslında Milligan'ın kendisinin veya ailesinin geçmişinden bir şeylerin taşıyıcısı olduğuna işaret etmektedir.

Şiddetin ve nefretin olduğu herhangi bir durum bu sorumluluk motifini ve böylelikle Öteki'ni zarardan korumanın önemini tekrar ön plana çıkartabilir. Bir hastanın söylediklerine bakacak olursak, "mesele saldırganlığın kendisi değil, insanların bunu benim saldırganlığım olarak düşünecek olması.". Sanki barışseverlik ideali, ne pahasına olursa olsun korunması gerekiyormuş gibi öfkeli görünmek konusunda derin bir korku ortaya çıkar. Hayırsever eylem bu ideali garanti altına almayı hedefler. Bu nedenle

düşmancılığa veya başarısızlığa dair en ufak bir laf bile son derece tahrip edici olabilir. Bu kişiyi hiçbir zaman üstlenemeyeceği bir sorumlulukla karşı karşıya bırakır. Diğer kişileri korumanın en sık rastlanan şekilleri onları idealize etmektir. Bu dinamiğin birçok manik-depresif öznenin anılarında böylesine yankılandığını görmek oldukça etkileyicidir. “Şizofrenik” olarak yaftalanmış birinin yazdıklarını okuyacak olursanız, baskın değer sistemine dair bir eleştiri ile karşılaşma ihtimaliniz yüksektir. Ancak manik-depresiflerce yazılmış metinlerde bir eleştiriden çok bu değer sistemini tasdik ve ona destek vardır. Ruh sağlığı çalışanlarına ve ilaçlara dair sayfalar dolusu hayal kırıklığının ardından hiç değişmez bir şekilde şöyle bir cümle gelir:

“Ve sonra en iyi doktor ile tanıştım.”

“Ve sonra en muhteşem terapistle karşılaştım.”

“Ve sonra en mükemmel ilacı buldum.”

Örneğin, Jamison’ın yazdıklarının birçok noktasında “Bilim’e” ve iyi doktorlara dair idealizasyonla beraber, lityum için sürekli bir özürle karşılaşabilirsiniz. Deneyimlerinin yoğun inişli çıkışlı hali hep bir doktor, bir ilaç veya bir terapistle methiye ile sonlanmaktadır. Bu unsurların değerini reddetmemize gerek yok. Ancak yine de Jamison’a yardımcı olanın sadece doktor veya ilaç değil, idealizasyonun kendisinin işlevinin de olduğunu tahmin etmek oldukça

cazip bir seçenek olarak durmaktadır. Çünkü öteki türlü bu kadar çok uzmanla tanışmış, bu kadar çok konu hakkında kitap okumuş ve ruh sağlığı sistemi ile bu kadar haşır neşir olmuş birinin hala “Bilim’in” problemleri çözeceği fikrine sığınabiliyor olması oldukça gerçeküstü kalıyor.

Şizofrenik özneler iktidar yapılarını sorgularken, manik-depresifler, bir kişi veya kuruluşu sarsılmaz bir otorite ile donatırlar. Fromm-Reichmann ve meslektaşları, şizofreniyle çalışan tüm terapistlerin hastanın “alışıldık değerlerden kendini soyutlama, bu değerleri sorgulama ve bu değerlerden bağımsız kalma” ihtiyacına bir nebze de olsa saygı göstermeleri gerektiğine işaret etmiştir. Manik-depresyonda ise, tam aksine, “terapist, hastanın ailesine veya onun yerine koyduklarına olan bağımlılığını kırmasına ve aile değerlerini yeniden gözden geçirmelerine yardım etmelidir.” Manik-depresif, henüz Öteki’ne olan inancından vazgeçmemiştir. Fromm-Reichmann ve meslektaşları bu nedenle âdetlerin sorgulanması ve görev başında olan otorite idealizasyonlarının yerinden edilmesinin önemli olduğunu iddia etmişlerdir.

Bu tip idealizasyonlar aynı zamanda bir tip yapay borç işlevi görmektedir. Jamison okuyucuya “psikiyatristime olan borcum kelimelerle tarif edilemez” dediğinde bunu mecazi değil, gerçek anlamıyla anlamak doğru olacaktır. İdealizasyon, borcu yapılan-

dırmanın bir yolu olabilir. Eğer manik-depresyon, borcu vadesinden önce kapatmak etrafında kurulduysa, yeni bir borç ortaya atmak oldukça anlamlı bir hareket olarak görülebilir, özellikle de bahsi geçen borcun devasa bir borç olduğunu düşünecek olursak. Bir otoriteye borçlu olma hissi bazen manik-depresyonu stabil kılabilir. Bu nedenle idealizasyonlara, her bir bireysel durumda işlevleri üzerine yeterince düşünmeden, vaktinden önce savaş açmak acelecilik olabilir.

Bu durum, birçok manik-depresif öznece deneyimlenen amansız mükemmeliyet arayışı ile bağlantılı olabilir. Bir ebeveynin tutarsızlığı ile karşılaştıktan sonra, bir sonraki karşılaşmada sevilleceğini mi yoksa yok mu sayılacağını bilememek, çocuğu kişisel ve ebeveynlerle ilgili mükemmeliyetçi bir ideal inşa etmeye sevk edebilir. Eğer kişisel mükemmeliyet bir ideal imaja bağlı ise ve bu ideal, imaj ebeveynlerimizin bizim nasıl olmamızı istediğine dair hayal ettiklerimizle uyumlu ise, ebeveyne dair mükemmeliyet anne veya babanın kendi tereddütlerinin yok sayılması anlamına gelir. Sıklıkla bu operasyon hayatın ilerleyen yıllarında ebeveynler yerine konulan kişiler üzerinden yapılır. Böylelikle tutarlı ve iyi niyetli bakışları somutlaştıracak biri bulunur. Bu bir doktor, bir terapist veya bir arkadaş olabilir. Genellikle bu kişinin öznenen biraz uzak olması gerekir. Bu uzaklık idealizasyonun sürdürülmesini sağlar. Ne de olsa

fazla yakınlık, kaçınılmaz bir şekilde hayal kırıklığını da beraberinde getirir.

İşler kötü gittiğinde, bu ideale başvurmak üzere bir çaba ortaya çıkabilir. Bu ideal kimi zaman mükemmel erkek veya kadın olarak somutlaşabilir, bazen de bir evin veya bir nesnenin “mükemmel” olmasıyla. Duke ailesi için mükemmel akşam yemeğini veya mükemmel tatili planlamak için nasıl da elinden geleni yaptığını, ancak ideali tehlikeye girdiğinde nasıl da öfkelendiğini anlatmaktadır. “Her şeyin mükemmel olacağına dair beklentilerim vardı, hiçbir zaman gerçekleşemeyecek beklentiler.”. Ancak sadece hatalı veya eksik olmak yerine durum bir felakete benzer: “Durum ümit ettiğim gibi olmazsa sadece boktan olabilir. Bu yüzden eğer mükemmel değilse ben mahvederdim.”. Süslemeleri parçaladığını, tabakları kırdığını veya kasap bıçağını defalarca mutfak tezgahına sapladığını anlatmaktadır. Bu hali, tekrardan bir şeyleri onarma ve mükemmel hale getirme çabaları takip eder.

Eğer mani iyi ile kötüyü birbirinden ayırmanın bir yolu ise, yükselmenin geri çekilmesi ile beraber neler olduğunu tahmin edebiliriz. Sıklıkla kişi nefretin odaklanmış bir şekli ile sakinleşir. Bu da sıklıkla paranoid bir düşünce silsilesi şeklini alabilir. Manik zirvenin keyfinden ve coşkusundan sonra hasta,

yıllar önce ona bir hata yapmış ve işlerinin aksi gitmesine sebep olan bir adamı tiksinererek düşünmeye başlar. Her ne kadar bu düşünceler çoğunlukla hoşnutsuzluk verici düşünceler olsa da, yine de kişinin ayaklarını yerde tutamayacaktır. Hasta, “o sıçanı beş dakikada bir düşünüyorum” der ve dur durak bilmeden zihninde üzerinden geçtiği intikam planları inşa etmeye başlar.

Başka bir vakada manik epizotları olan bir kadın içkiye ve uyuşturucuya olan düşkünlüğünün yükselmesi geri çekildikçe, nasıl da bunun bir cinayet fantezisine dönüştüğünü anlatmıştır. İlk önce gün içerisinde kafasını taktığı birine karşı saldırganlık hissetmiştir. Sonra canı inanılmaz derecede alkol ve uyuşturucu istemiştir. Gece ilerledikçe bu isteği yerini, bir kediye kötü davrandığını duyduğu bir kadının suratını topuğuyla parçalama senaryolarına bırakmıştır. Sonradan bu kadının davranışını bir yıldan daha uzun zaman önce öğrendiği ortaya çıkmıştır. Gene de intikam fantezisi yeni su yüzüne çıkmıştır.

Bu negatif düşüncelerin kendi içlerinde ele alınması gerekiyormuş gibi görünebilir. Hatta sırf bu tip düşünceleri ortadan kaldırmak için hastalara ilaç yazılmaktadır. Ancak bunların işlevsel değerlerinin anlaşılması gerekir. Ne kadar acı verici olursa olsun, bu tip düşünceler kişiyi çok daha kötü bir şeyden koruyor olabilir. Örneğin, Adams bir oyunun yapımı

sorasında ortaya çıkan ve gittikçe artan yangın çıkışına yakın olma obsesyonundan bahseder: “Benim haklı, diğerlerinin ise haksız olduğu kesindi. Bu, ne pahasına olursa olsun bırakamayacağım bir dava haline gelmişti.”. Her ne kadar bu durum, diğer ekip üyelerinden uzaklaşmasına neden olmuşsa da, muhtemelen yaşananın terapötik bir değeri vardı.

Bu noktada Spike Milligan’ın birçok kurum ile, özellikle büyük bir mağaza olan Harrods ve BBC ile nasıl uğraştığını düşünebiliriz. Milligan’ı beyaz zarfların ne kadar beyaz olduğundan, mahalledeki ağaçları veya nesli tükenmekte olan türleri kurtarmak gibi daha büyük davalara enerjisini ve zamanını çeşitli ihtilaflara akıtırken, “o pisliklerin yanına kalmasın” deyişini duyar gibi oluyoruz. Böylesi çalışmalar yaparken sadece “iyi bir şeyler” yapılmış olmaz; aynı zamanda bir düşman da inşa edilir. Mesele sadece bir dava için mücadele etmek değildir; bir kuruma veya kişiye karşı savaşımdır. Bu yeni zalim, maninin köpürmesine yardımcı olabilir.

“Kötülüğü” benliğin dışına koyup, organize ettiği için ve de “iyi” olarak görülen her şeyden ayırdığı için zalimler yaratmak temel bir çözümdür. Bu bazen komşularla, dükkanlarla ve kurumlarla binbir türlü ihtilafa yol açıyor olsa da, bazen de daha sıradan bir şekil alabilir; örneğin ev temizliği gibi. Bu tip etkinliklerin önemli bir yer tutmadığı ve hatta hatıralarda

bahsedilmediği bir manik-depresyon vakası bulmak zordur. Bu, her ne kadar kişinin evi olarak sembolize edilen annenin vücudu üzerinde tekrar eden bir eylem olarak yorumlanabilecek olsa da, bunu aynı zamanda temel bir ikilik yaratmak, iyi ile kötüyü daha sonra depresif öfkenin yoğunluğunda etkisi görülecek şekilde birbirinden ayırmak olarak görmemiz gerekmez mi?

Vivien Leigh, sık sık Notley kırsalındaki evinin tamamen tertemiz olması gerektiğine karar verip bir temizleme ve parlatma maratonuna girer. New York'ta, bir manik epizodu sırasında halıdan hayali pislikler toplamaya başlamıştır ve en nihayetinde sakinleştirici verilmesi gerekmiştir. Behrman dairesini santim santim acımasızca süpürürken bütün pislik ve tozun gitmesinden garip bir tatmin duygusu hissettiğinden bahseder. Ve bir hastane yatışı sırasında Brian Adams, hastane yönetiminin doğru dürüst bir temizlik prosedürünün benimsenmesi için mücadele etmiştir.

Obsesif semptomatoloji bu noktada farklı bir açıdan görülebilir. Temizlemek ve düzenlemek kesinlikle daha önce gördüğümüz üzere şüphe ile baş etmenin bir yolu olabilir, ama aynı zamanda şeyleri birbirinden ayrı tutmanın temel yolu da olabilir. Nasıl ki, manide iki özelliğin birbirinden kopararak ayrılması gerekiyorsa, temizlemek de benzer bir

şekilde temizi kirliden ayırmayı hedefleyebilir. Bu, alanı ikiye bölmenin ve iki şey arasında sınır yaratmanın başka bir yolu olabilir. Böylelikle birbirlerini kirlletmemiş olurlar.

Adams'ın mücadelesinin öyküsü aslında sağlık yöneticileri ile hastalar arasında gittikçe açılmakta olan uçurumun trajik bir kanıtıdır. Taraflar arasındaki bir dizi mektuptan sonra, bir yönetim kurulu üyesi, diyalogu şöyle sonlandırır: "Genel olarak servislerin, yeterli standardın ötesinde temiz tutulduğunu düşünüyoruz. Ancak, tüketicinin bakış açısından durumun her zaman bu olmadığını anlıyorum.". Adams bunun üzerine, gerçeklik algıları hatalı varsayılan kişilerin duvardan duvara halı kirli dediğinde, yönetimin bu kişilere halının kendi bakış açılarından kirli olduğunu söylemesinin garipliğine işaret etmektedir. Ne kadar ilginçtir ki, bu hastaların hastanede kalarak çare aradıkları "gerçeklik" ile "fantazm" arasındaki ayrım böylelikle tekrar pekiştirilmiştir.

Eğer paranoid düşünceler manik epizodun sonunu müjdeliyor ve koruyucu bir role sahiplerse, en nihayetinde neye karşı kişiyi koruyor olabilirler? Jamison dibe vuruşlarında "insanın neredeyse atardamarında hissedeceği seviyede bir ıstıraptan" ve bazı durumlarda intihara kadar gidebilen "acımasız, durdurak bilmeyen bir acıdan" bahseder. Bu tip dibe vu-

ruşların nasıl da bir geri ödeme, kişinin zihninin her köşesinde ve bedeninin her kasında hissettiği borçluluk hissinin geri dönüşü olarak anlaşılabileceğinden bahsetmiştik.

Psikanaliz bu noktada sıklıkla melankoliyi mani ile birleştirme hatasına düşmüştür. Oysa ki manisi olmayan melankoliler, manik-depresyonun dibe vuruşlarından oldukça farklıdır. Behrman'ın işaret ettiği üzere, "birçok psikiyatristin inandığının aksine, manik-depresyondaki depresyon tek uçlu depresif hallerle aynı değildir ... Benim depresyonum hortum gibi – beni dehşetin en karanlık hiddetine sürükleyen hızlı epizotlar." Bu fark "manik-melankolik psikoz" tabirinde muhtemelen yansıtılmıştır. Ancak sanki melankoli ile burada bahsettiğimiz depresyon tipleri arasında basit bir denklemin olmadığı belli bir seviyede görüldüğü için 19. yüzyıl sonrasında kullanılan bu tabir hiçbir zaman tam bir geçerlilik kazanamamıştır.

Jamison'a göre ise depresyonlarının şiddeti "aşırı ve korkunç huzursuzluğun olduğu dönemler" ile artmaktadır. Düşünceleri "çürümenin ve ölümün korkunç seslerine ve görüntülerine bulaşmaktadır.". Çocukken tanık olduğu uçak kazasından kalan dumanlı ve alevli görüntülerin "ölüm dolu, yıkıcı özellikleri" hep onunla kalmıştır, "sanki hayatın güzelliğine ve canlılığına ayrılmaz bir şekilde bağlanmış gibi." Zihni dur durak bilmeden sürekli ölüm

konusuna dönmektedir. “Nasılsa öleceğim, hiçbir şey bir fark yaratmayacak ki! Hayatın süresi kısa ve anlamsız, neden yaşamak o zaman?”. Tükenmiş bir halde sabahları kendini yataktan zor çıkarmaktaydı. “Tükenmiş zihnini ve vücudunu” nasıl da “mahallenin mezarlığına sürükleyip her bir kişinin son anları gelene kadar ne kadar yaşadıkları üzerine kuruntulu bir şekilde derin derin düşündüğünden” bahseder. “Her şey, her şeyin kabristanda bittiğine dair bir hatırlatıcı.”. Milligan için ise:

Acı çok fazla
Bin kat zalim kışlar
Zihnimde büyürler
Kulaklarımda
Sesleri gelir
Yaklaşan ölümün.

Burada vurgu, hayatlarımızın geçici ve anlamsız olması üzerindedir. İnsan çabası ve başarısı hiçbir şeydir, lakin hepimiz bir gün toza dönüşeceğiz. Manik-depresifin düşüncelerini ölümün ürkütücülüğü işgal ettiğinde hayatın ihtişamı bir anda yitip gider. Bu, melankoliğin depresyonundan oldukça farklıdır. Melankoliğin depresyonu ahlaki, tinsel veya bedensel yıkım fikirleri etrafında dolanıp durur. Melankolide kişinin öfkesi kendine karşıdır, kişi adeta sürekli olarak bir kendini azarlama ve kendine sitem ayini

düzenler. Mütemadiyen suçlu olduğu bir günah veya hata için kendinden şikayet eder.

Bir tür suçluluk hissinin manik-depresyonda da olduğu aşıkardır, ancak bu noktada da farklı olan bir şeyler var. Melankolik, yıkıcı süreci kendine atfederek mahvolduğundan veya yıkıldığından şikayet ederken, manik-depresif ise süreci dışarı atfeder. Fark “Öteki’ni mahvettim” ile “Öteki beni mahvetti” arasında kendini gösterir. Değersizlik ve yıkım fikirleri her ikisinde de olsa, vurgu farklıdır. Benzer bir şekilde, melankolik, geçmişte olan bir eylem konusunda kendini sıklıkla suçlu hissederken, manik-depresif öznenin, felaketin gelecekte olacağına inanması da ilginçtir. Korkunç bir şey ileride olacaktır.

Ve de manik-depresif kişi kendini değersiz ve aşağılık hissetse de, kendini azarlamaya dair daha az bir saplantısı ve bunu dünyaya söylemek konusunda daha az bir ısrarı vardır. Bu özellikler manik-depresyonun doğru düzgün teşhis edilmesinde ve melankoliden ayırıştırılmasında kilit noktalardır. Melankolide kişi suçun yükünü kendi omuzlarına alırken ve kendini aşağılama ve alçaltma konusunda dirençli iken, manik-depresyonda suç etrafında bir tereddüt vardır; suç sarkaç gibi sallanır. Dibe vuruşlarda kişi sadece kendi hatalarını ve kötü performansını gözden geçirmez, diğerlerinin hatalarını da gözden geçirir. Sıklıkla diğerlerinin nasıl da onların günahını

aldığını bulurlar. Gerçekten de manik-depresyonda sıklıkla karşılaşılan intikam fantazmları melankolide yoktur. Korkunç depresyonlarında Patty Duke bir yandan kendini cezalandırırken, bir yandan da diğerlerini sorumlu tutmaktaydı: “Düşüncelerim diğerlerini suçlamaktan, kesinlikle ulaşılması imkansız bir iç huzur dilemeye doğru değişmekteydi.” Sanki suçluluk, melankolide olduğu gibi sanrılı bir saplantı haline gelemediği için öfke, suçluluk tarafından tamamen emilip yok edilememektedir.

Bu noktada başka bir fark daha önemlidir. Manik-depresif özne sıklıkla dibe vuruşları sırasında tamamen paralize olmuş gibi hisseder. Sanki en basit günlük kararlar bile alınamaz hale gelir. Yataktan kendilerini çıkarsalar da, ne giymeliler, ne yemeliler, hangi yöne yürümeliler, biri onları selamladığında hangi kelimeleri söylemeliler, bunların hepsi zor sorular haline gelir. Buna karşın manide kararlar neredeyse kendi kendilerine ortaya çıkmaktadır. Depresif halde ise her şey donar ve karar vermek üstesinden gelinemeyecek bir işe dönüşür. Bir hastanın sözleriyle, “karar veremiyor değildim, ama sanki kararı verecek bir ‘ben’ yoktu artık.”

Melankolik depresyonda “ben” zararlı ve zehirli bir nesne muamelesi görür ve bu nedenle “ben”in varlığı çok yoğun hissedilir. Manik-depresyonda ise “ben” silinip atılır. Yine bir başka kişinin kelimeleri-

le, “kendimi kaybetmiş gibi hissediyordum.”, “Sadece uzanıp fiziksel dünyadan çekilmek istiyordum.” Başka bir kadın da nasıl “sadece uzanmak” istediğinden bahsetmiştir. “Sadece durdum, sanki ruhumun ortasında bir delik varmış gibi.”. Vivien Leigh en kötü dibe vuruşlarında kendini “bir şey, bir amip, denizin dibinde” gibi hissettiğini aktarmıştır. Bu, boşluk ile karşılaştırıldığında, mani sırasında ortaya çıkan güçlü kimlik hissinin ne kadar çekici olduğunu hayal etmek zor değildir.

Burada bahsi geçen depresyonlar kişiyi adeta felce uğrattıyor olsa da, yavaş olduklarını iddia etmek zordur. Birçok manik-depresif öznece deneyimlenen bol gürültülü ve hızlı depresyonlar, manik-depresyonun bir amacı olduğunu iddia ettiğimiz özelliklerin birbirinden ayrılmasının imkansız hale geldiğine işaret etmektedir. “Manik-depresyon” tabiri aslında bir hatırlatıcıdır: Depresyonun kendisi de manik olabilir. Tabii ki bu noktada klinik anlamda inanılmaz bir çeşitlilik vardır, ancak birçok manik-depresifin işaret ettiği üzere, bir ruh halinden diğerine salınan sarkaç modeli sorgulanmalıdır. Aslında erken dönem XX. yüzyıl psikiyatrisi nasıl da “karışık hallerin” olabileceğini bildirmiştir. Belki de saf mani veya depresif dibe vuruşlardan daha çok, mani ile depresyonun çeşitli alaşımları söz konusudur. Hisler aşırı mutluluktan çıkılmaz bir umutsuzluğa saniyeler içinde değişebilir.

Mesela bir kişi, karışık hallerinden “CD’nin teklemesi gibi” olarak bahsetmiştir. Otuz saniyeden fazla oturamaz bir halde, akut ve tahripkar bir sinir bozukluğu hissettiğinden bahsetmiştir. “Bu depresyondan da beterdi. Mutlu musun, üzgün müsün tam bir şey diyemiyorsun.” Bu noktada karışık hallerle gelen dehşetin ikilik yaratma konusunda başarısızlıkla ilişkisini not etmek isteriz. Ne mutlu, ne üzgün. Bu halin en kötü hallerden biri olarak anlatılması manik-depresyonun zıtlıklar yaratmayı veya çelişkileri birbirinden kopararak ayırmayı nasıl da bir çözüm olarak kullandığına işaret etmektedir. Başka bir manik-depresif kişinin sözlerine bakacak olursak, burada yeni bir ikilik bulunabilir: “Yükselişler, artık mutluluk değil ve hatta ‘yükseliş’ veya ‘düşüş’ doğru kelimeler değil. Sanki olanlar daha çok ‘hızlı’ ve ‘yavaş’”.

Jane Pauley böyle durumlarda nasıl da “duygudurum med cezirlerinin her iki yöne birden aynı anda” kişiyi sürüklediğinden bahseder. “Sanki kafamın içinde minyatür bir motokros yarışı düzenleniyor.”. Jamison “kararmış duygudurumlarıyla yükselmiş tutkuların” yoğun karışımlarından bahseder. Haklı olarak mani ile depresyon arasındaki keskin ayrımı sorgular: “Bu iki klinik halin kutuplaştırılması, manik-depresif bozukluğun sürekli dönüp duran ve dalgalanan doğasına dair bildiğimiz her şey karşısında yok hükmündedir.”. Bu noktada maninin as-

linda depresyonun sadece uç bir şekli olduğu ihtimalini dile getirir. Aslında bu fikir ilk olarak Freud'un öğrencilerince de dile getirilmiştir. Çalışmalarıyla manik-depresif "deliliğin" moda haline gelmesinde önemli bir rol oynayan Kraepelin bile, kişinin sırf manik mi yoksa sırf depresif mi olduğunu belirlemenin yanlış olduğu sonucuna varmıştır. Mani ile depresyon arasındaki sınır "tamamen yapay ve keyfidir".

Aslında buradaki iddiamız manik-depresyonun kutuplar arasında bir çizgi çekip onları birbirinden ayırma çabası olduğu ve tam da bu sebeple karmaşık duygudurumlarının patolojinin bir yan ürünü değil, daha ziyade temel psişik haller olarak görülebileceğidir. Jamison tarafından anımsatılan keskin ayırım manik-depresif öznenin tam olarak arayıp, ancak çoğu kez yaratmak konusunda başarısızlık yaşadığı hal olabilir. Cheney karmaşık duygudurum deneyimini dahice anlatmaktadır: "Tamamen huzursuzdum, akabilecek bir yeri olmayan birikmiş enerjiyle doluydum, sağa sola vurmak, bir şeyleri kırmak istiyordum, tercihen parçalanıp binlerce un ufak parçaya dağılacak bir şeyleri.". Burada maninin tüm enerjisinin olduğunu görüyoruz. Eksik olan ise aşırı neşesi, öforisi. Kesinlikle bir şeylere vurmaya ihtiyacı vardı, ancak gerçekten de o dönemde beraber olduğu kişiye yumruk attığı anda hemen yaptığına pişman olmuştur. Bir şeylere vurmaya ihtiyacı vardı ama "bunun sen olmasını hiç istemedim." der.

Cheney'i biraz da olsun sakinleştiren tek şey kırılan camların veya porselenlerin sesiydi, o yüzden o da çay fincanlarını tek tek kırmıştı. "Mani ve depresyonun o ölümcül çarpışmasından kurtulacak kadar güçlü olan birkaç şey vardı. Aşkımız kesinlikle bunlardan biri değildi. Aşk fazlasıyla kırılıyordu. Aşk güzel bir manzaraya bakan bir pencere gibiydi ve parçalar parça edilmek için yalvarıyordu." Bu cümleleri ikinci kitabındaki başka bir anıyla bağlantılandırabiliriz; babası onun yerine annesiyle yemeğe çıkmaya karar verdiğinde bir boy aynasını kırmıştı. Cam parçacıkları her yere uçmuştu. "O an annemin sesini öldürmüştüm.", Cheney'nin onlara eşlik etmesine hayır diyen sesi.

Bu noktada Cheney'nin ortaya çıkan manisi muhtemelen onu dışarıda bırakan annesinin başka bir şekliydi, ancak Cheney'nin anlattıklarında en çarpıcı olan unsur sevginin ne kadar kırılğan olduğudur. Maniye sıklıkla her yere sirayet eden, evrensel bir sevgi hissi eşlik eder. Ancak burada basitçe kırılmayı bekleyen, manzaraya bakan bir pencere olarak tanımlanmıştır. Cheney'nin anılarından manik yükselişlerinde enerji dolu ve hatta zaman zaman taşkınlık derecesinde coşkulu olan babasıyla özdeşleştiğini bilmekteyiz. Babasının planlarına kendini kaptırıp sürüklenmesi, Cheney'nin çocukluğunun en önemli kısımlarındandır. Bu heyecanların annesiyle arasında bir mesafe yaratma çabası olduğunu düşünmek

mümkün. Babasına olan sevgisi, paylaştıkları bu kırılğan yükselmelerden temellenmekteydi. Diğer ebeveyninden kaçmak için bu yükselmeler hayatiydi. Ancak bu yükselmeler hep bir dağılmaya dönüşmeye mahkumdu, başka bir hastanın “tıpkı uzay mekiği gibi” dediği üzere.

Muhtemelen sevginin kırılğanlığı arttıkça, ona daha çok yatırım yapma ihtiyacı doğmaktadır. Bu da, manik-depresyonda sık karşılaştığımız olağanüstü sadakatin bir parçası olabilir. Ne kadar kötü davranılsa da, haksızlığa veya iftiraya uğrasalar da, onlar için önemli olan bireylere her daim sadık kalırlar. İşin ilginç yanı, etraflarında onlara çok daha küçük çapta kötülük yapan birçok kişiyi hayatlarından çıkarmalarıdır. Tıpkı onları her an terk edilebilecekleri tehlikeli ve korkunç bir alandan kurtaran sevgiye tutundukları gibi, bir sevgili olsun, bir doktor veya bir terapist olsun, bu sevgiyi onlar için ete kemiğe bürüyen bir figürün varlığından can havliyle emin olmaya çalışırlar.

Bu noktada karmaşık duygudurumlarında birbirine fazla yakınlaşan iki özelliğin ayrı tutulmasının nasıl da doğru psişik çözüm gibi görüldüğünü ama bu çözümün aslında hiçbir zaman başarılı olamadığını görürüz. Neden? Çünkü hem Klein’in, hem de Lacan’ın tespit ettiği üzere, psişede belli bir huzurun tesis edilmesinin yolu ancak ikinin üçe çıkarılmasın-

dan geçer. Yani kaçınılmaz olarak, üzüntü hissi yaratacak diyalektik bir dönüşüme ihtiyaç vardır. İki terimli bir alanda kalınca, kişinin bu iki terim arasında sarkaç gibi gidip gelmekten başka bir seçeneği kalmaz. Üçe çıkılmasıyla birlikte, bir anlamlandırma üretilebilir ve kişinin yaşamındaki kayıp bir nirengi noktası üzerinden konumlandırılabilir.

Bir manik epizodu sırasında bir hasta, tüm enerjisini düşüncelerinin hareketlerini özenle kaydetmek üzere kullanmıştır. Sayfalarca metnin yanı sıra, manik-depresyonunun küre şeklinde bir diyagramını da çizmiştir. Kürenin bir kutbunda “intihar”, diğer kutbunda ise “cinayet” yazmaktadır. Ekvator bölgesinde ince bir çizgi güvenli bölgeye işaret etmektedir. Aslında gerçek güven ve güvenlik sadece bu iki kutbu ve çekirdeği bir araya getirerek sağlanabilirdi. “Üçünün bir araya gelmesi gerektiğini biliyorum, ama nasıl olacağını hiçbir zaman anlamadım.”. Bunun üzerine saatlerce üç ayrı yüz ifadesini bir yüz resmine yerleştirmeye çalışmış ama başarılı olamamıştır. Söylediğine göre manik-depresyon “bir çatışmayı çözümlemeye çalışmakla” ilgilidir. Ancak çatışma iki hali birbirinden ayrı tutmak ile çözülmeye çalışılmaktadır. Oysa ki bu, bir üçüncünün aracılığı olmadan mümkün değildir.

Bu noktada geriye kalan son bir soruya dönelim: Manik-depresyonun döngüsellığı. Burada, psikoloji üzerinden düşünmeye en yatkın olan araştırmacıların bile altta yatan biyolojik bir temelden bahsediyor olması manidardır. Örneğin, psikiyatrist Harry Stack Sullivan çoğu psikozun psikodinamik köklerini kabul etmekle beraber, manik-depresyonda fiziksel bir alt tabaka olduğunu iddia etmiştir. Duygudurum değişikliklerinin frekansları birçok klinisyen için o kadar kafa karıştırıcı ve anlaşılmaz gözükmemektedir ki, ister istemez sanki manilerin ve depresyonların zamanlamasını ve ritmini açıklamak konusunda tek başına yeterliymiş gibi cevaplar bedende aranmaktadır.

Ancak tam da bu kördüğüm bir ipucu sağlamaktadır. Bir epizodun neden başladığı sorgulandığında sıklıkla bir cevap alınamaz, sanki görünürde bir sebebi veya tetikleyicisi yokmuş gibi. Dış sebeplerle bağlantısı olmayan ruh hali değişiklikleri gibi görünürler. Ancak belki de bu noktadaki bağlantı tam da bu bağlantıyı kurmamaktan gelmektedir. 1940'larda doktorlar, Freud'un öğrencisi Sandor Ferenczi'nin "yıldönümü reaksiyonları" dediği ve önemli bir olayın yıl dönümünde fiziksel semptomların ortaya çıkışını tanımlayan olguya rastlamışlardır. Burada anahtar, kişinin tarihler arasında hiçbir bağlantı kurmayışıdır. Semptom, tam da hatıra ortaya çıkamadığı için ortaya çıkmaktadır.

Bir kadın, bir sabah sırtında yakıcı bir ağrı ile uyanmıştır. Hareket edememektedir. Takip eden aylarda neyin ters gittiğine dair bir teşhis konması ve bir tedavi planlanabilmesi için doktorlar ve profesörler tarafından görülmüştür. Kadın kendisini ziyaret eden fizyoterapistlerden birine kâbuslar gördüğünü söylemiştir. Bunun üzerine fizyoterapist en azından bir konuşmak üzere benimle bağlantıya geçmesini önermişti. Bizim yaptığımız ise kesinlikle bir analiz değildi, sadece bir konuşmaydı. Sorduğum ilk sorulardan biri, onu felç eden ağrı ile uyandığı günün tarihinin onun için herhangi bir sebeple önemli olup olmadığıydı. Bir süre düşündükten sonra bir önemi olmadığını söyledi.

Kâbuslara gelecek olursak, hepsi bir tek temanın etrafından dolanıyordu: Bavulu kapatmaya veya çantalarını toplamaya çalışıyor, ama hep başarısızlığa uğruyordu. Öyküsünden bahsettiğindeyse rüyaların belli bir anlamı olduğu ortaya çıkmaya başladı. Savaş sırasında çocuk olarak annesini terk etmesi anlamına gelen bir karar vermeye zorlanmıştı ve nitekim annesini sonraki on yıllar boyunca görmemişti. Kâbuslar da bırakamamakla ilgili değil miydi? Bavulları kapatamamak veya çantaları toplayamamak hiçbir yere gitmeyeceği anlamına geliyordu.

Tarihler konusuna döndüğümüzde ise onu felce uğratan ağrının başladığı günün tam da savaş döne-

minde annesini bıraktığı tarih olduğunu fark edince hem dehşete kapıldı hem de şaşkına döndü. Bırakmanın suçluluğu semptomu yaratmıştı. Ancak asıl ilgi çekici olan, ona direkt olarak sorduğumda tarih konusunda ilk başta herhangi bir özellik görememiş olmasıydı. Ancak takip eden diyalog sonucunda bağlantı tam anlamıyla netleşti. Semptom, iki şeyi birbirine bağlayamadığı noktada ortaya çıkmıştı.

En basit haliyle, duygudurum dediğimiz aslında sadece iki fikri birleştirmeyi başaramamak ile ilgili değil midir? Mesela karanlık ve gergin bir ruh haliyle uyandığımızda, daha sonra bunun gün içinde yapmak zorunda olduğumuz bir telefon görüşmesinden veya gece gördüğümüz bir rüya yüzünden olduğunu anlayabiliriz. Bağlantı kurulana kadar duygudurum dağılmaz. Örneğin, yazar Rebecca West, sıra sıra dağlar gördüğünde hep acı veren, efkârlı bir hüznün hissettiğinden bahseder. Ancak daha sonra dağların görüntüsünün, çocukken babasının kahvaltı sofrasında sürekli olarak kaygılı bir şekilde takip ettiği bakır fiyatlarının inen ve çıkan grafiklerine benzediğine dair bağlantıyı kurduğunda duygudurumu buharlaşıp gitmiştir.

Manik-depresyona dair tarihsel bağlamdan kopmuş birçok hikaye bu fikri desteklemektedir. Jamison'un çocukluğu bir yandan mutlu ve olaysız olarak anlatılırken, aynı sayfalarda dramatik olay-

lar ve açıkça iyi olmayan bir ebeveyne dair öyküler okumaktayız. Her ne kadar iki akış da açıkça orada dursa da, aralarında bir bağlantı noksanlığı vardır. Bununla beraber, kişisel tarih ne kadar anlaşılmadan üstü örtülürse, manik-depresyonun iniş çıkışları da bir o kadar rastgele ve umulmadıkmiş gibi görülecektir, sanki biyoloji, vücut saatini tek oluşturanmış gibi. Öte yandan, bu iniş çıkışları tarihi işlemek konusunda yaşanan zorlukların sonucu olarak görebiliriz. Kişi bu nedenle bir şeylerin sembolize edilemediği veya psişik olarak işlenemediği bir imkansızlık noktasına doğru çekilir.

Bu noktada Stephen Fry'ın atalarını Yahudi Soykırımı'nda kaybetmesini veya Andy Behrman'ın anılarında toplama kamplarına olan garip referansları düşünebiliriz. Örneğin Behrman'ın 25 maddelik yapılacak işler listesi, "solaryum salonu", "lityum ve Prozac al" gibi maddelerin yanı sıra, "bir köpek al" ve hatta "Auschwitz'i ziyaret et" veya "Soykırım üzerine bir belgesel yap" gibi maddeleri de kapsamaktadır. Fromm-Reichmann ve meslektaşları, manik-depresiflere düşmancıl bir dünyada ailenin veya kavmin prestijini artırmak konusunda nasıl da bel bağlandığının altını çizmişlerdir. Manik-depresif bireyler hem bu projede başarı ve entegrasyon ideallerinin rehberliğinde ilerlerler hem de bu ideallerin altında ezilirler. Ve bunlara da sıklıkla geçmişin üstesinden gelmek için kişinin kendi tarihini unut-

ması gerektiği buyruğu eşlik etmez mi? Bu durumda manik-depresyonda tarih intikam almak üzere geri döner.

Bunu Patty Duke'un durumunda oldukça net bir şekilde görürüz. Oyunculuk kariyerini yönetmek konusunda istekli olan bir çift tarafından, ailesinden ayrılan Duke'a bir gün artık isminin yok olmak zorunda olduğu söylenir: "Anna Maria artık öldü" der bu çift. "Şimdi artık Patty'sin.". Konuşması ve şivesi bile baştan yaratılmak zorundadır. Tam bir Stepford çocuğuna dönüşürken Duke, ne demesi ve ne yapması konusunda talimatlar alır ve her gün birkaç saat bunları çalışmaya zorlanır. "Ebeveynlerim elimden alındı, ismim elimden alındı, bir gün geldi dinim de elimden alındı ve şimdi ellerinde istediklerini yapabilecekleri boş bir sayfa var.". Sonraki yıllarda kişisel tarihçesinin, yoğun yükselmeler ve düşüşler olarak geri dönmesini görmek sürpriz midir?

Bu tarihçe meselesi Jane Pauley'in durumunda da benzer bir şekilde belirgindir. Görünürde ilk manisini tetikleyen, bir antidepresan ve de tuhaf ürtiker atağı için bir steroid başlanmasıdır. Eğer bu açıklamanın yeterince açık olduğunu düşünüyorsanız, ki sonuçta bu ilaçlar manik epizot tetiklemekle her zaman bağlantılandırılmışlardır, Pauley size tam anlamıyla tatmin olmadığını söylerdi. "Ürtikerin ilk ortaya çıktığı dönem Dateline'da ne üzerine çalıştığımı

hatırladığımda bir anda taşlar yerine oturdu. Bilgisayarımda Mart 1999 tarihli dosyaları tararken aynı isimli bir düzine dosya ile karşılaştım; ‘Baba’.”

O dönemde katılımcıların aile tarihçelerini inceleyen Roots isimli programa katılmıştı. Hastanede yattığı ilk akşam babasını çokça düşündüğünü hatırlamıştı. Ürtikerinin en agresif şekilde ortaya çıktığı sırada ise Moss Hart’ın hatıraları olan Act One’ı okumaktaydı. Bu kitaba dair merakı, aynı kitabın yıllarca babasının başucunda durmuş olmasından geliyordu. Semptomları ortaya çıktıktan sonra kitaba yeniden döndüğünde, okumayı bıraktığı satırdan bir sonraki satırda yazanın “bir anda ürtiker dökmeye başladım” olduğunu görmüştür. Pauley, semptomlarının ölmüş olan babasının yası ile ilgili olduğunu anlamıştı.

Pauley’in kendi tarihçesini yeniden inşa etmesi, manik epizotlarının ortaya çıkışlarına dair bir anlayış geliştirmesine yardımcı oldu. Benzer bir şekilde Cheney ve Fry gibi yazarların otobiyografik çalışmaları da görünürde rastgele olan manik-depresyon döngülerinin hiçbir zaman kazara olmadığını göstermektedir. Bu noktada kişinin tarihçesinin entegre edilmesinde bir zorluk vardır. Sanki kişinin geçmişine olan bağları anlamlı bir şekilde kapsanamamaktadır. Ve bu, tam da manik-depresyonun görünürde tarihsel bağlamın dışında kalan doğasına işaret eder;

duygudurum değişiklikleri gökten zembille inmiş gibi görünürler.

Bazı zamanlar tetiklenmeler bir yıldönümü ile çok net bir şekilde ilişkilendirilebilmektedir. Örneğin, uzun yıllar önce sevdiği birini kaybettiği gün kişinin dünyasına kapkara bir depresyon çökebilir. Ancak epizotlar bazen kişinin hayatında entegre edilemeyen unsurlarla da ilgili olabilir; örneğin sevilen birine karşı çıkan tam olarak işlenmemiş öfke veya kişinin kendini tam olarak hiçbir zaman affedemediği bir suçluluğa dair bir hatırlatıcı. Buradaki ortak nokta havada uçuşan bir sorumluluk hissidir ve bu, sıklıkla bir ölümle ilgilidir. Bu sorumluluk hissi kritik anlarda kişiye çokça yaşatılmış, ama sonrasında hiçbir zaman tam anlamıyla kavranılmamış veya adı konmamış bir sorumluluk hissidir. Bu unsurları entegre etmekteki sorun, her yere nüfuz eden bir entegrasyon hissinin ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle manide her şey anlamlıdır ve her şey birbiriyle bağlantılı gibi görünür. Ancak mani döngüsü düşüşe geçtikçe görünürdeki tüm bu bağlar da karanlığa gömülür.

Bu acaba günümüzde “bipolarlığın” böylesine sık görülmesinin, sadece ilaç sanayinin yeni tanı kategorilerini pazarlamasının bir sonucu olmadığına işaret ediyor olabilir mi? Tarihe karşı ikiyüzlü olduğumuz ve yapmacık bir saygının gösterildiği bir çağda yaşıyoruz. Geçmişle olan bağlarımız mü-

temadiyen tahrip edilmektedir. Sağlık sistemi piyasasında insan hayatına dair anlatının esamesi okunmamaktadır. Semptomlar büyük resme bakmadan, bir parça olarak iyileştirilmesi gereken problemler olarak görülmektedir. Aslında bunlar, daha temel bir seviyede yanlış olan bir şeylere işaret etmektedirler. Manik-depresyon için diğer tüm tedavilerin temeli olarak görülen EKT'nin özünde insan hafızası üzerinden işleyen, kişinin tarihçesini yok eden bir şey olması bir rastlantı mıdır?

Bu noktada manik-depresyon hakkındaki yapılmış olan bir televizyon belgeselinden trajik bir sahneyi anımsayabiliriz. İlk çocuğunun doğumunun ardından manisi tetiklenen ve yine hamile kalmak isteyen bir kadın bir "uzmana" danışır ve aslında risk altında olduğunu öğrenir. Başka bir ciddi manik epizot yaşamaktan endişelidir. Her ne kadar izleyiciler tartışmanın bir parçası olmasalar da, psikiyatrist programın sunucusuna doğumun bir tetikleyici olay olarak tehlikelerinden ve doğum sonrası intihar oranlarından bahseder. Bir sonraki sahnede kadını binadan ayrılırken başka bir çocuk yapmama kararını dillendirirken görürüz. Ne de olsa bu çok riskli bir deneme olacaktır.

Bilgimizin olmadığı şey ise, önceki tetiklenmenin sebepleridir. Önceki epizotlar daha ayrıntılı araştırılıysaydı acaba başka bir manik epizot geçirmesini

engelleyecek stratejiler geliştirilebilir miydi diye merak ederken bulabiliriz kendimizi. Bunun yerine bu kişinin tüm hayatı bir istatistiksel paradigmaya indirgenmiş ve de bir insan olarak tarihçesi ve bu tarihçenin içerdiği anlamlar ortadan kaldırılmıştır. Dışarıdan gelen sayısal veriler bu kişiye nasıl bir risk taşıdığını söyleyebilir. Ancak haftalar ve aylar sürececek bir diyalog çok daha gerçek bir resim ortaya koyabilirdi. Böylelikle belki de bu kişi istatistiğin dikte ettiği kadarı değiştirebilecek hale gelebilirdi.

Böylesi önyargılar, Jamison'ın bir tıp fakültesini manik-depresyon üzerine konuşmak üzere ziyaret etmesinde de benzer bir rahatsız edicilikle ortaya çıkmıştır. Manik-depresyonu öngören genetik bir test olsaydı ve bebeklerinde bu risk tespit edilseydi ne yapacakları sorulan öğrencilerin, stajyerlerin ve çalışanların neredeyse tamamı çocuklarını aldıracaklarını belirtmiştir. Emily Martin'in işaret ettiği üzere, bu manik-depresyon ile insan hayatı arasında etkin şekilde bir uyumsuzluk olduğunu gözler önüne serer.

Aynı zamanda geleneksel olarak manik-depresyonun stabilize edilebilir ve zaman içerisinde çözülme ihtimali yüksek bir psikoz olarak görüldüğünü unutmamamız gerekir. Bugün ise manik-depresyon tam aksi bir şöhrete sahip olmuştur. Hiç şüphesiz bu, manik-depresifin dünyasını anlama çabalarından vazgeçilip, bu durumu yönetilmesi ve kontrol edil-

mesi gereken bir biyolojik hastalık olarak gören yaklaşımın benimsenmesiyle bağlantılıdır. İlaçlar öncesi dönemde iyileşme oranlarının daha iyi olduğu bile iddia edilmiştir. Bugün ise manik-depresyon tanısı neredeyse değişmez bir şekilde ağır bir ilaç düzenine ve gidişata dair hiç de iç açıcı olmayan öngörülere dönüşmektedir. Bu, geçmişteki psikiyatri anlayışı ile dikkat çekici bir şekilde zıtlık oluşturmaktadır.

Gittikçe artan bir şekilde, sadece ilaçlara ince ayar yapmaya kafayı takmak yerine, manik-depresif öznenin hayatını bağlama yerleştirmemiz gerekmektedir. Yükselişlerin ve düşüşlerin ayrıntılarını incelememiz ve her şeyi açıklamak için biyolojiye sığınma kolaycılığına direnmemiz gerekmektedir. Manik-depresyonun, belirsiz ve yardımcı olmaktan uzak bipolar spektrum bozuklukları kavramından dikkatlice ayrıştırılması şarttır. Manik-depresyonu tanımlayan motifler yolu ile tanı konması gerekmektedir. Bu motifler, fikir uçuşması, dünyayla özel bir bağlantıda olma hissi, hatanın salınımı ve iyi ile kötü arasında kategorik bir ayırım yaratılmaya çalışılmasıdır. Böylesi ayrıntılı bir yaklaşımla tanı koymak için gerekli olan zamanın bu yaklaşımı benimsemek isteyen klinisyenlere bile tanınmıyor olduğu gerçeği oldukça üzücüdür. Tarihçeyi ve ayrıntıları süpürüp atmak tam da manik-depresyonun yarattığı şartları desteklemektir.

Bipoların pazarlanması yarattığı ağırlık bu noktada azımsanmamalıdır. Bu tanıya yapılan referanslar katlanarak arttıkça ve bilimsel çalışmalar bu tanının geçerli bir kategori olduğunu varsaydıkça, bu tanı değişmez bir biyolojik mevcudiyete kavuşmaktadır. Gittikçe daha fazla insan kendini bipolar olarak görmeye başlamakta ve de ancak dışarıdan sınıflandırılabilen ve kendine ait bir dizi kuralı takip eden bir "bozukluktan" mustarip olduklarına inanmaktadır. Bunun sonuçlarından biri her vakanın kendine özgü olduğu gerçeğinin kaybedilmesidir, tıpkı tekrar çocuk sahibi olmaktan vazgeçirilen kadın örneğinde gördüğümüz gibi. Sanki bütün vakalar aynıymış gibi davranılmaktadır. Kişiler, "hastalığın" bir başka örneğine dönüştükçe, her bireyin kendi hayatında olan olaylara verdiği anlamlar kaybolmaktadır.

Zamanın, bugünün en temel ticari ürünü olmasıyla ve de anlamın "bilimsel" sağlık hizmetleri için sınır bozucu bir oyalanma olarak görülmesiyle, kişiler, geçmişlerini bugün yaşadıkları sıkıntılar bağlamında araştırma fırsatından mahrum bırakılmaktadır. Manik-depresif tam da bu fay hattı etrafında örgütlenir; kişi kendini, kendi tarihçesinin içine yerleştiremez veya bazen de yerleştirmeyi reddeder. Eğer toplum da bu boyutu ihmal ederse, bu manik-depresifin sorunlarını sadece daha da çok alevlendirecektir. Daha erken bir döneme ait daha insani bir yaklaşım dönmemiz gerekiyor. Bu yaklaşım her vakanın

kendi nevi şahsına münhasırlığına temas eder ve manik-depresif kişiye yavaş ve acılı da olsa tarihçesinde üstlenilecek ne varsa sahiplenme, sahiplenilemeyecek şeylerle de yaşamamanın yolunu bulma fırsatını sunar.

Kaynakça

Sayfa 13–14 İstatistikler için bakınız: C. Moreno ve meslektaşları, 'National trends in the outpatient diagnosis and treatment of bipolar disorder in youth', *Archives of General Psychiatry*, 64 (2007), sayfa 1032–9; Kathryn Burrows, 'What epidemic? The social construction of bipolar epidemics', *Advances in Medical Sociology*, 11 (2010), sayfa 243–61; ve David Healy, *Mania: A Short History of Bipolar Disorder* (Baltimore: Johns Hopkins, 2008). Bugünkü soru için bakınız: Kathryn Burrows, 'What epidemic?', sayfa 250. Bipolar, medya ve pazar için bakınız: Emily Martin, *Bipolar Expeditions: Mania and Depression in American Culture* (New Jersey: Princeton University Press, 2007). Turner için bakınız: Emily Martin, *Bipolar Expeditions*, sayfa 208.

Sayfa 17–22 Tarih için bakınız: Antoine Ritti, 'Traité clinique de la folie à double forme: Folie circulaire, délire à formes alternées' (Paris: Octave Doin, 1883); L. Linas, 'Manie', *Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales* (Paris: Asselin, 1871), sayfa 507–60; P. L. Couchoud, 'Histoire de la manie jusqu'à Kraepelin', *Revue des sciences psychologiques*, 1 (1913), sayfa 149– 73; German Berrios, 'Mood Disorders', German Berrios ve Roy Porter'da (haz.), *A History of Clinical Psychiatry* (Londra: Athlone Press, 1995), sayfa 384–408; Lisa Hermsen, *Manic Minds: Mania's Mad History and Its Neuro-Future* (New Brunswick: Rutgers University Press, 2011); ve David Healy, *Mania. Tanı kategorilerinin pazarlanması için bakınız: David Healy, The Antidepressant Era* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1997). Bipolarlığın pazarlanması üzerine bir vaka çalışması için: Andrew Lakoff, *Pharmaceutical Reason: Knowledge and Value in Global Psychiatry* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005). İlaçlar için

bakınız: Joanna Moncrieff, *The Myth of the Chemical Cure* (Londra: Macmillan, 2009); ve Des Spence, 'Bad Medicine: Bipolar 2 Disorder', *British Medical Journal*, 342 (2011), sayfa 2767. Yenilikler için bakınız: Christopher Lane, 'Bipolar disorder and its bio-mythology: An interview with David Healy', *Psychology Today* (16 Nisan 2009).

Sayfa 20–22 Jules Baillarger, 'Note sur un genre de folie dont les accès sont caractérisés par deux périodes régulières, l'une de dépression, l'autre d'excitation', *Bulletin de l'Académie Nationale de Médecine*, 19 (1853–4), sayfa 340–52; 'Réponse à Falret', *age.*, sayfa 401–15; ve Jean-Pierre Falret, 'Mémoire sur la folie circulaire', *age.*, sayfa 382–400. Falret–Baillarger tartışması için bakınız: P. Pichot, 'The birth of bipolar disorder', *European Psychiatry*, 10 (1995), sayfa 1–10. Farklı tanı meselesi için bakınız: Eugen Bleuler, 'Die Probleme der Schizoidie und der Syntonie', *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie*, 78 (1922), sayfa 373–99; G. Halberstadt, 'Syndromes anormaux au cours de la psychose maniaco-dépressive', *Annales Médico-Psychologiques*, 88 (1930), sayfa 117–42; ve Darian Leader, 'On the Specificity of Manic-Depressive Psychosis', Patricia Gherovici ve Manya Steinkoler'da (haz.), *The Method in Madness: Lacanian Approaches to Insanity* (Londra: Routledge, 2014).

Sayfa 22–24 Jean-Étienne Esquirol, *Des maladies mentales considérées sous les rapports médical, hygiénique et médico-légal* (Paris: Baillière, 1838); Emil Kraepelin, *Psychiatrie: Ein Lehrbuch für Studierende und Aerzte*, 6. baskı (Leipzig: Barth, 1899). 8. baskının kısmi çevirisinden Kraepelin, *Manic-Depressive Insanity and Paranoia* (Edinburgh: Livingstone, 1921). Eleştiriler için bakınız: A. Rémond ve P. Voivenel, 'Essai sur la valeur de la conception kraepelinienne de la manie et de la mélancolie', *Annales Médico-Psychologiques*, 12 (1910), sayfa 353–79; ve *age.* (1911), sayfa 19–51.

Sayfa 27 Parcel için bakınız: David Healy, *Mania*, sayfa 239.

Sayfa 28–30 Andy Behrman, *Electroboy: A Memoir of Mania* (New York: Random House, 2002), sayfa 261; Lizzie Simon, *Detour: My Bipolar Road Trip in 4-D* (New York: Simon & Schuster, 2002), sayfa 187.

Sayfa 29–30 Andy Behrman, *Electroboy*, sayfa xiv ve xxi; Terri Cheney, *Manic: A Memoir* (New York: Harper, 2008), sayfa 212; ve Stephen Fry, Foreword to Jeremy Thomas and Tony Hughes, *You Don't Have to be Famous to Have Manic Depression* (Londra: Michael Joseph, 2006), sayfa 7. Terri Cheney, *Manic*, sayfa 146.

Sayfa 31 Lizzie Simon, *Detour*, sayfa 121. Brian Adams, *The Pits and the Pendulum: A Life with Bipolar Disorder* (Londra: Jessica Kingsley, 2003), sayfa 79.

Sayfa 33 Calvin Dunn, *Losing My Mind: Chronicle of Bipolar Mania* (Philadelphia: Infinity, 2012), sayfa 81. Kay Redfield Jamison, *An Unquiet Mind: A Memoir of Moods and Madness* (New York: Knopf, 1995), sayfa 42–3.

Sayfa 34 Ernest Jones, 'Psychoanalytic notes on a case of hypomania', *American Journal of Insanity*, 2 (1911), sayfa 203–18.

Sayfa 37–38 Dil ve fikir uçuşmaları için bakınız: Ludwig Binswanger, 'Sur la fuite des idées' (1932) (Paris: Millon, 2000); Hugo Liepmann, *Über Ideenflucht* (Halle: Marhold, 1904); Max Isserlin, 'Psychologische Untersuchungen an Manisch-Depressiven', *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*, 22 (1907), sayfa 338–55, 419–42 ve 509–22; Maria Lorenz and Stanley Cobb, 'Language behaviour in manic patients', *Archives of Neurology and Psychiatry*, 69 (1953), sayfa 763–70; ve Stanley Newman ve Vera Mather, 'Analysis of spoken language of patients with affective disorders', *American Journal of Psychiatry*, 94 (1938), sayfa 913–42.

Norma Farnes, *Spike: An Intimate Memoir* (Londra: Harper-Collins, 2004), sayfa 4.

Sayfa 39 Patty Duke ve Gloria Hochman, *A Brilliant Madness: Living with Manic-Depressive Illness* (New York: Bantam, 1992), sayfa 12; Lisa Hermesen, *Manic Minds*, sayfa 94; ve Terri Cheney, *The Dark Side of Innocence: Growing Up Bipolar* (New York: Atria, 2011), sayfa 170.

Sayfa 40–44 Andy Behrman, *Electroboy*, sayfa 258. Leigh için bakınız: Alexander Walker, *Vivien: The Life of Vivien Leigh* (Londra: Weidenfeld, 1987), sayfa 372; ve Hugo Vickers, *Vivien Leigh* (Londra: Hamish Hamilton, 1988). Patty Duke ve Gloria Hochman, *A Brilliant Madness*, sayfa 163. Terri Cheney, *Manic*, sayfa 7 ve 68.

Sayfa 45-46 Freud, *Jokes and Their Relation to the Unconscious* (1905), *Standard Edition*, cilt 8, sayfa 9–238; *Humour* (1927), *Standard Edition*, cilt 21, sayfa 161–6; ve Isador Coriat, 'Humor and hypomania', *Psychiatric Quarterly*, 13 (1939), sayfa 681–8. Şakalardaki üçüncü taraf için bakınız: Jacques Lacan, *Les Formations de l'Inconscient* (1957–8), haz. J.-A. Miller (Paris: Seuil, 1998).

Sayfa 48-49 Terri Cheney, *The Dark Side of Innocence*, Kay Redfield Jamison, *An Unquiet Mind*, sayfa 11, 16 ve 90–91.

Sayfa 50-51 Andy Behrman, *Electroboy*, sayfa 169. Emil Kraepelin, *Manic-Depressive Insanity and Paranoia*, sayfa 57.

Sayfa 51–52 Wilhelm Griesinger, *Mental Pathology and Therapeutics*, 2. baskı (1861) (New York: Hafner, 1965), sayfa 273–318. Henri Ey, 'Manie', *Études psychiatriques*, cilt 3 (Paris: Desclée de Brouwer, 1954), sayfa 47–116; ve 'Les Psychoses périodiques maniaco-dépressives', *age.*, sayfa 430–518. Stephen Fry, *The Fry Chronicles: An Autobiography* (Londra: Michael Joseph, 2010), sayfa 109. Lizzie Simon, *Detour*, sayfa 108.

Sayfa 53-54 Emily Martin, *Bipolar Expeditions*, sayfa 217. Katharine Graham, *Personal History* (New York: Random House, 1997). Jane Pauley, *Skywriting: A Life Out of the Blue* (New York: Random House, 2004), sayfa 9. Televizyon yapımcısı için bakınız: Jeremy Thomas ve Tony Hughes, *You Don't Have to be Famous to Have Manic Depression*, sayfa 142.

Sayfa 55-57 Brian Adams, *The Pits and the Pendulum*, sayfa 61–2 ve 76–7. Emily Martin, *Bipolar Expeditions*, sayfa 206.

Sayfa 57-59 Mabel Blake Cohen vd., 'An intensive study of 12 cases of manic-depressive psychosis', *Psychiatry*, 17 (1954), sayfa 103– 37; ve Frieda Fromm-Reichmann, 'Intensive psychotherapy of manic-depressives', *Confinia Neurologica*, 9 (1949), sayfa 158– 65. Arabanın havalanması: James Hamilton, 'The critical effect of object loss in the development of episodic manic illness', *Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry*, 34 (2006), sayfa 333–48.

Sayfa 60-61 Andy Behrman, *Electroboy*, sayfa 6 ve 261.

Sayfa 62-63 Mulheren için bakınız: Connie Bruck, 'The World of Business: No One Like Me', *New Yorker* (11 March 1991), sayfa 40–68. Lizzie Simon, *Detour*, sayfa 69. Kay Redfield Jamison, *An Unquiet Mind*, sayfa 76 ve 83.

Sayfa 65-66 Stephen Fry, *The Fry Chronicles*, sayfa 27; ve *The Liar* (Londra: William Heinemann, 1991), sayfa 167.

Sayfa 69-71 Kay Redfield Jamison, *An Unquiet Mind*, sayfa 12–13. İyi Öteki'ne inanmak için bakınız: Edith Jacobson, 'Contribution to the metapsychology of cyclothymic depressions', Phyllis Greenacre'de (haz.), *Affective Disorders* (New York: International Universities Press, 1953), sayfa 49–83.

Sayfa 70-73 Bakınız: Melanie Klein, 'A Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States' (1935), *Contri-*

butions to Psycho-Analysis'de (Londra: Hogarth, 1948), sayfa 282–310; ve 'Mourning and Its Relation to Manic-Depressive States' (1940), age., sayfa 311–38. Edith Jacobson, 'Contribution', sayfa 74. Terri Cheney, *The Dark Side of Innocence*, sayfa 182. Eugen Bleuler, *Textbook of Psychiatry* (1916) (New York: Macmillan, 1924), sayfa 468.

Sayfa 71-73 Meşe için bakınız: Norma Farnes, *Spike*, sayfa 76–7. Patty Duke ve Gloria Hochman, *A Brilliant Madness*, sayfa 103.

Sayfa 73-75 Freud, *Notes upon a Case of Obsessional Neurosis* (1909), *Standard Edition*, cilt 10, sayfa 190. Theodor Reik, *Listening with the Third Ear* (New York: Grove Press, 1948). Manik-depresyonda obsesyonel olgu hakkındaki erken dönem yorumlar için bakınız: K. Bonhoeffer, 'Über die Beziehungen der Zwangsvorstellungen zum Manisch-Depressiven Irresein', *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*, 33 (1913), sayfa 354–8.

Sayfa 76-80 Stephen Fry, *The Fry Chronicles*, sayfa 7–20 ve 28; ve *Moab is My Washpot* (Londra: Hutchinson, 1997), sayfa 127.

Sayfa 80-81 Pausanias, *Descriptions of Greece*, 8.34.1. Ayrıca bakınız: Cicero, *Tusculan Disputations*, 3.5.11. Abraham Brill, 'Unconscious insight: Some of its manifestations', *International Journal of Psychoanalysis*, 10 (1929), sayfa 145–61.

Sayfa 81-86 Ölüm için bakınız: John Thompson MacCurdy, *The Psychology of Emotion: Morbid and Normal* (Londra: Kegan Paul, 1925); ve German Arce Ross, *Manie, mélancolie et facteurs blancs* (Paris: Beauchesne, 2009). Terri Cheney, *Manic*, sayfa 169; Patty Duke ve Gloria Hochman, *A Brilliant Madness*, sayfa 17; Leigh için bakınız: Alexander Walker, *Vivien*, sayfa 181.

Sayfa 88 Edward Glover, 'Medico-Psychological Aspects of Normality' (1932), On the Early Development of Mind: Collected Papers of Edward Glover'de (Londra: Imago, 1956), sayfa 239.

Sayfa 93-95 Andy Behrman, Electroboy, sayfa xix. Kay Redfield Jamison, An Unquiet Mind, sayfa 74; Edith Jacobson, 'Contribution', sayfa 74; Patty Duke ve Gloria Hochman, A Brilliant Madness, sayfa 113.

Sayfa 93 Wilhelm Griesinger, Mental Pathology and Therapeutics, sayfa 281.

Sayfa 94 Kaybın mani ile eski literatürde daha çok ilişkilendirilmesi hakkında: Peter Toohey, 'Love, Lovesickness, and Melancholia', Illinois Classical Studies, 17 (1992), sayfa 265-86.

Sayfa 94-97 Patty Duke ve Gloria Hochman, A Brilliant Madness, sayfa 17; ve Melanie Klein, 'Mourning and Its Relation to Manic-Depressive States'. Dünyanın meme olarak görülmesi için bakınız: Bertram Lewin, The Psychoanalysis of Elation (Londra: Hogarth, 1951); ve Panel, Midwinter Meetings (1950), Bulletin of the American Psychoanalytic Association, 7 (1951), sayfa 229-76.

Sayfa 97 Terri Cheney, Manic, sayfa 20 ve 160.

Sayfa 101 Frieda Fromm-Reichmann, 'Intensive psychotherapy', sayfa 161; ve Kay Redfield Jamison, An Unquiet Mind, sayfa 118. Aynı zamanda bakınız: Kay Redfield Jamison ve Frederick Goodwin, Manic-Depressive Illness: Bipolar Disorders and Recurrent Depression (Oxford: Oxford University Press, 1990).

Sayfa 103-107 Patty Duke ve Gloria Hochman, A Brilliant Madness, sayfa 204. Paranoid eğilimler için bakınız: Sándor Radó, 'Psycho-dynamics of depression', Psychosomatic Medicine, 13 (1951), sayfa 51-5.

Sayfa 105-107 Temizlik için bakınız: Alexander Walker, Vivien, sayfa 266 ve 307; Andy Behrman, Electroboy, sayfa 217–18; ve Brian Adams, The Pits and the Pendulum, sayfa 127.

Sayfa 107 Psikanaliz için Freud'un sunduğu tartışmaya bakınız: Freud, Mourning and Melancholia (1917), Standard Edition, cilt 14, sayfa 237–58. Erken dönem analitik müdahaleler için bakınız: Jules Masserman, 'Psychodynamisms in manic-depressive psychoses', Psychoanalytic Review, 28 (1941), sayfa 466–78; ve Joseph Blalock, 'Psychology of the manic phase of manic-depressive psychoses', Psychiatric Quarterly, 10 (1936), sayfa 262–344. Andy Behrman, Electroboy, sayfa xx.

Sayfa 107-108 Kay Redfield Jamison, An Unquiet Mind, sayfa 38 ve 45.

Sayfa 109 Spike Milligan, 'Manic Depression', Norma Farnes, Spike'da bahsedildiği şekilde, sayfa 80.

Sayfa 110-112 Patty Duke ve Gloria Hochman, A Brilliant Madness, sayfa 198. Alexander Walker, Vivien, sayfa 31.

Sayfa 113-115 Jane Pauley, Skywriting, sayfa 4; Kay Redfield Jamison, An Unquiet Mind, sayfa 182; Emil Kraepelin, Manic-Depressive Insanity and Paranoia, sayfa 54; ve Terri Cheney, Manic, sayfa 184. Age, sayfa 188; ve The Dark Side of Innocence, sayfa 69.

Sayfa 116-117 Darian Leader, 'The Depressive Position for Klein and Lacan', Freud's Footnotes'da (Londra: Faber, 2000), sayfa 189–236.

Sayfa 118 Sullivan için bakınız: Mabel Blake Cohen vd., 'An intensive study', op. cit.; ve Patrick Mullahy, Psychoanalysis and Interpersonal Psychiatry (New York: Science House, 1970), sayfa 638.

Sayfa 118-119 Tetikleyici faktörlerin anlamsızlığı için bakınız: George Winokur vd., *Manic Depressive Illness* (Saint Louis: Mosby, 1969). Yıldönümü semptomları için bakınız: Darian Leader ve David Corfield, *Why Do People Get Ill?* (Londra: Hamish Hamilton, 2007), sayfa 83–93. Paul Schilder, ‘Vorstudien zu einer Psychologie der Manie’, *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie*, 68 (1921), sayfa 90–135.

Sayfa 122-125 Patty Duke ve Kenneth Turan, *Call Me Anna* (New York: Bantam, 1987), sayfa 23 and 30. Jane Pauley, *Skywriting*, sayfa 24 ve 237–8.

Sayfa 126 Emily Martin, *Bipolar Expeditions*, sayfa 12.

Teşekkürler

Öncelikle, bu kitabın yazımı boyunca bana rehberlik eden, beni düzelten ve beni cesaretlendiren hastalarımın teşekkür etmek isterim. Manik-depresyona dair bazı otobiyografik anlatımlardan ve çalışmalardan da çokça ilham aldım ve de Brian Adams, Andy Behrman, Terri Cheney, Stephen Fry, David Healy, Kay Redfield Jamison, Emily Martin ve Lizzie Simon'ın çalışmalarından çok şey öğrendim. Bu kitaba katkıda bulunan arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma da minnettarım: Josh Appignanesi, Chloe Aridjis, Devorah Baum, Julia Carne, Louise Clarke, Sarah Clement, Vincent Dachy, Simon Finch, Astrid Gessert, Anouchka Grose, Hanif Kureishi, Renata Salecl, Will Sergeant, Christos Tombras ve Jay Watts. Araştırma süreci için Pat Blackett ve Sophie Pathan, yayın süreci için de Anna Kelly, Anna Ridley ve Sarah Coward bana paha biçilmez bir şekilde yardım ettiler. Simon Prosser her zamanki gibi yüce gönüllü ve duyarlı bir editördü. Bu süreçte Wylie'deki Tracy Bohan muhteşem bir temsilci, Mary Horlock ise çok özel ve destekleyici bir okuyucu oldu bana.

KESİNLİKLE BİPOLAR

Darian Leader

"Sadece inişleri ve çıkışları, maniye ve depresyonu değil, bu mekanizmaların zihnimizde ve vücudumuzda neden ve nasıl çalıştığını ve insan denen varlığın günümüzde 'bipolarlık' kültürünü nasıl kucaklamaya mecbur bırakıldığını anlamaya dair iyi düşünülmüş bir yaklaşım."

Susie Orbach

Eğer savaş sonrası dönem "kaygı çağı" ve 80'ler ve 90'lar da "antidepresan çağı" olarak görülmekteyse, şu anda da bipolar çağını yaşamaktayız. Duygudurumu dengeleyen ilaçlar, yetişkinlerdeki kadar sıklıkta çocuklara da reçete edilmektedir. 1990'ların ortasından beri çocuklara yazılan reçetelerde yüzde dört yüz artış görülürken, toplamda bu tanının konma sıklığı yüzde dört bin artmıştır.

Bipolarlıktaki bu patlayış nasıl açıklanabilir? Gerçek bir teşhisten mi bahsediyoruz, yoksa ilaç sektörünün büyük bir pazarlama kampanyasından mı? Bu soruları keşfe çıkan Darian Leader, karmaşık birçok ruhsal meseleye toptan verilen "bipolar" cevabına meydan okurken, bir yandan da okuru maninin ve depresyonun inişlerine ve çıkışlarına dair yeniden düşünmeye davet ediyor.

"Bipolar" olarak isimlendirilen bu deneyimlerin acaba aşk, suçluluk ve öfke gibi duygularla bir ilgisi var mı? Kişiler neden bir para harcama çılgınlığına kapılırlar? Neden dünyayla olan bağlantılarının inanılmaz derecede güçlendiğini hissederek? Nasıl oluyor da böylesine bir kendine güven, izzet-i nefis ve parlak bir gelecek umudu, yerini kolaylıkla umutsuzluğa ve kedere bırakmaktadır?

Yalnızca bu sorulara yeni bir açıdan bakarak, böylesine korkutucu ama canlılık veren, böylesine hayata tutunmayı sağlayan ama ölümcül olan hislerin içinde boğulmuş kişileri anlayabilir ve onlara yardım edebiliriz.

Kesinlikle Bipolar, benliğe ve bipolarlığa dair çağdaş tartışmalara ilgi duyan ve de manik-depresyon olgusuna dair daha derin bir kavrayış kazanmak isteyen herkes için temel bir okumadır.

αλεθεια aletheia kitap

www.aletheiakitap.com